

61. заседание

Срѣда, 9 април 1924 година

(Открито отъ подпредседателя д-ръ Б. Вазовъ, въ 15 ч. 40 м.)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Моли г. секретаря да провѣри по списъка присѣдстваващитѣ г. г. народни представители.

Секретарь Г. Терзиевъ (д. сг): (Прочита списъка. Отъ заседанието сж отсъствуваха следнитѣ народни представители: Ангеловъ Йорданъ, Атанасовъ Никола, Баевъ Христо, Балтовъ Никола, Бояджиевъ Хасанъ-ефенди, Буковъ Атанасъ, Василевъ Григоръ, Велиновъ Тончо, Волевъ Борисъ, Вълчевъ Ангелъ, Гиргиновъ д-ръ Александъръ, Геровъ д-ръ Борисъ, Горбановъ Иванъ, Гочевъ Стефанъ, Данаиловъ Георги, Дановъ Григоръ, Джидровъ д-ръ Петъръ, Дончевъ Георги, Илиевъ Иванъ, Йордановъ Сава, Кабакчиевъ Христо, Калчевъ Панайотъ Тинчевъ, Каишевъ Атанасъ, Кандуловъ Димитъръ, Караивановъ Иванъ, Колевъ Михаилъ Монева, Костурковъ Стоянъ, Кънчевъ Кънчо, Лѣкарски Иванъ, Маджаровъ Атанасъ, Мариновъ Владиславъ, Михайловъ Христо, Молловъ Владимиръ, Нейчевъ Адамъ, Никифоровъ Стоянъ, п. Николовъ Маринъ, Панайотовъ Тодоръ, Парасковъ Василь, Петровъ Борисъ, Петровъ Койчо, п. Петровъ Сребренъ, Пехливановъ Костадинъ Колевъ, Пиронковъ Александъръ, Салунджиевъ Никола, Славейковъ Христо, Славовъ Крумъ, Стефановъ Петъръ, Стойчевъ Пендю, Тарашмановъ Никола, Терзиевъ Иванъ, Харизановъ Иванъ, Христовъ Александъръ, Чакъровъ Стефанъ, Чирпадиевъ д-ръ Никола, Чолаковъ Стефанъ, Яламовъ д-ръ Георги и Яневъ Димитъръ)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Понеже има повече отъ нужното число г. г. народни представители, отварямъ заседанието.

Председателството е разрешило отпускъ на следнитѣ г. г. народни представители:

- На г. д-ръ Борисъ Геровъ — 8 дни;
- На г. Йорданъ Ангеловъ — 4 дни;
- На г. Пендю Стойчевъ — 3 дни;
- На г. Атанасъ Маджаровъ — 1 день;
- На г. Кънчо Кънчевъ — 2 дена;
- На г. Борисъ Волевъ — 2 дена;
- На г. Адамъ Нейчевъ — 4 дни;
- На г. Григоръ Дановъ — 1 день;
- На г. д-ръ Петъръ Джидровъ — 2 дена;
- На г. Никола Салунджиевъ — 4 дни;
- На г. д-ръ Георги Яламовъ — 4 дни.

Народниятъ представитель г. Костадинъ Пехливановъ, който е взелъ вече 18 дни отпускъ, моли да му се разреши още 4-дневенъ отпускъ. Който отъ васъ сж съгласни да му се разреши още 4 дни отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представитель г. Георги Поповъ, който е ималъ досега 22 дни отпускъ, моли да му се разреши още 2-дневенъ отпускъ. Ония отъ васъ, които сж съгласни да му се разреши още 2 дена отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представитель г. Григоръ Василевъ, който е заминалъ задъ граница, въ странство, моли да му се разреши отпускъ до края на месеца. Който отъ васъ сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Постъпило е питане отъ старозагорския народенъ представитель г. Иванъ Ангеловъ до г. министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве. Това питане се отнася до мѣрцитѣ, взети срещу редактора на в. „Буря“, Велико Савовъ. Преписъ отъ това питане ще се изпрати на г. министра.

Постъпило е запитване отъ народния представитель г. Георги Косовски отъ името на земледѣлската парламентарна група къмъ г. министра на вътрешнитѣ работи

и г. министра на правосъдието. Това запитване се отнася до нѣкакво окръжно, съ което се забраняватъ събранията. Преписъ отъ това запитване ще се изпрати на г. г. министритѣ и ще бѣде разгледано, когато се назначи день за отговоръ на запитванията.

Постъпило е законодателно предложение, подписано отъ надлежното число народни представители — вносителъ сж г. г. Василь Домузчиевъ и Николай Савовъ — за измѣненне закона за углавното сждопроизводство. Това предложение ще се напечати и ще ви се раздаде.

Г. министърътъ на вътрешнитѣ работи ще отговори на питането на народния представитель г. Иванъ Каранджуловъ.

Има думата г. Каранджуловъ, за да развие питането си.

И. Каранджуловъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! На 4 м. м. отъ това мѣсто азъ питахъ г. министра на вътрешнитѣ работи, дали има нѣкакво постановление отъ нѣкой сѣдебенъ следователъ за извършенитѣ тогава арести на македонци, около 300—400 души. Г. министърътъ на вътрешнитѣ работи се съгласи съ мене, че никакво постановление отъ надлежната сѣдебна властъ, респ. отъ сѣдебенъ следователъ, за тѣзи арести не е имало. Но той не се съгласи съ мене, че въ такъвъ случай трѣбва да се пуснатъ немедленно всички тѣзи арестувани, щомъ за тѣхното арестуване не е имало постановление и, следователно, не сж виновни. Не само оттогава досега тѣ не сж пуснати на свобода, но тогава г. министърътъ заяви, че ще станатъ и други нѣкои арестувания — задържанитѣ дотогава въ V полицейски участъкъ сж били изпратени подъ строга полицейска стража въ разни градове на северна България. Съ самото арестуване тогава, казахъ, е нарушенъ чл. 74 отъ конституцията. Ако изпращането на нѣкои отъ тѣхъ или на всички въ нѣкои градове вънъ отъ тѣхното избрано мѣстожителство се счита за наказание, тогава има нарушение и на чл. 75 отъ конституцията, тѣй като, споредъ този членъ, не може да се наложи никому наказание, което не е предвидено въ нашитѣ закони, а пъкъ такава наказание — изгнание или заточение, каквото имаше въ турско време по отношение на българскитѣ политически престѣпници, които се изпращаха въ Диаръ-Бекиръ и другаде — такава наказание, казвамъ, въ нашия наказателенъ законъ нѣма. Ако бѣхъ политически опонентъ на сегашното правителство, респ. на г. министра на вътрешнитѣ работи, би трѣбвало азъ да потривамъ ръце отъ радостъ, тѣй като е навлѣчена вече бѣдащата отговорностъ за нарушение на конституцията. Но, г. г. народни представители, това не ме радва. Прѣвъ нѣтъ, по гървото държавно дѣло преди 20 и нѣколко години азъ бѣхъ, който го изследвахъ и тогава не възприемахъ напълно възгледа на специалиста по тази материя Бенжаменъ Констанъ, че въ една държава желателно би било да има обвинения на кабинети, но да има колкото е възможно по-малко осѣждания. Не възприемахъ този възгледъ, защото считахъ, че щомъ се обнаружи едно нарушение на конституцията, трѣбва да последва и надлежното наказание. Но, г. г. народни представители, оттогава и досега знаятъ, види се, гений на България докара, щото едва да има кабинетъ, който да не бѣде обвиненъ. Едва ли има нѣкой отъ бившитѣ министри на България, съ щастливото малко изключение на двама-трима, който да не е посетилъ затвора, и то въ сѣжителство съ най-вулгарни престѣпници. Това не е радостно явление за България. И затова не само не се раждамъ, но и скѣрбя отъ сърце, задето е станало и става още пакъ такава нарушение на конституцията. По аналогични съображения азъ не правя запитване сега,

следъ единъ месецъ и нѣколко дни отъ първото ми питане, за което имамъ право, защото не е желанието ми да турямъ въ затруднение българското правителство, респ. г. министра на вътрешнитѣ работи.

Но, г. г. народни представители, има 300—400 души арестувани, лишени отъ тѣхната естествена свобода въ разстояние на повече отъ единъ месецъ, и тѣзи хора сѫ невинни, безспорно сѫ невинни. Нѣма нужда да повтарямъ, че самиятъ фактъ, че нѣма никакво дѣло заведено отъ съдебенъ следователъ и никакво постановление за тѣхното арестуване, е едно доказателство, че тѣ сѫ невинни. И самъ г. министрътъ на вътрешнитѣ работи, когато обясняваше на 4 м. м., казваше: „Арестувани сѫ буйни хора, да не би да направятъ нѣщо, съ което да въведатъ държавата въ нѣкаква опасност“. Е добре, ако сѫ арестувани за това само че сѫ действително буйни, то има буйни всѣкъде, па — не знамъ какъ да кажа — и между насъ тукъ, но само заради туй обстоятелство, че сѫ буйни, не може да се арестуватъ хората. Ако тѣ сѫ буйни действително и се арестуватъ за това, че като буйни могатъ да направятъ нѣщо и да въведатъ държавата въ опасност, има средства, чрезъ които може да се избѣгне тази предполагаема опасност. Това, което по широкъ аналогиченъ случай може да се направи по ст. 301 отъ наказателния законъ, е въ смисълъ да се взематъ на тѣзи хора било разписки, било поръчителства, било залози, или задължения, изобщо такива мѣрки, които тѣ могатъ да изпълнятъ въ смисълъ да се подпнатъ или да представятъ поръчителства или да дадатъ гаранция, че до известенъ срокъ ще се явяватъ предъ полицията и че нѣма да направятъ нищо, чрезъ което да могатъ да дадатъ поводъ на държавата да ги арестува, и следъ тѣзи мѣрки да ги пусне пакъ на свобода. Това би могло да стане и ще трѣбва да стане. Защото, независимо отъ факта, че тѣ сѫ невинни хора и страдатъ, както се каза тукъ, ставатъ жертва за отбиване на една жестока целъ — азъ признавамъ, нека това го признаемъ — но все пакъ трѣбва да има мѣрка, трѣбва да има край на тѣхнитѣ страдания. И мисля, че е въ пакостъ не само на частнитѣ лица, но това арестуване полагамъ, че е въ вреда и на самата държава, на нейната самостоятелност, защото съ туй се създава единъ прецедентъ. Какво би станало, ако утре или други денъ нѣкои разпалени вестници на нѣкоя съседна или несъседна държава взематъ да обвиняватъ България, че се приготвяла за не знаемъ какви си нападения, и на туй основание, за да се даде удовлетворение на нѣкого, за да се отстранѣли недобросъвестнитѣ обвинения, държавата да взема да арестува български граждани? Какъвъ би станалъ тогава този прецедентъ, каква независима би била България, когато чрезъ арестуването на маса невинни хора ще желаемъ да даваме нѣкакви удовлетворения? И не само това. Даденото удовлетворение се счита, че не е удовлетворение, то не било достатъчно, иска се друго нѣщо — искатъ се комитаджии. Е добре, ако измежду арестуванитѣ се бѣше констатирала нѣкаква улика, се бѣше констатирало, че нѣкой отъ тѣхъ е въ връзка съ нѣкаква революционна организация, разбирамъ, тогава той не само да се арестува, но и да се накаже и чрезъ него да се издирятъ и другитѣ оубѣзи, които биха били въ връзка съ нѣкаква нелегална организация. Разбирамъ, че съ тази целъ сѫ арестувани буйни хора, защото тамъ е предположението — ако сѫ буйни, тѣ по всѣка вѣроятностъ ще иматъ нѣкаква връзка съ нѣкаква революционна организация. Е добре, нищо не се откри и нѣма да се открие, защото всички ние знаемъ, че въ България нѣма революционни организации, а има легална македонска организация, която е известна на цѣлъ свѣтъ, която има 60—70 македонски братства, разпръснати въ цѣла България, съществуващото на които е признато съ законъ отъ българската държава отъ миналия режимъ по единъ косвенъ начинъ, като имъ се даде правото да избиратъ представители въ Църковно-народния съборъ, станалъ въ София, и че тѣхната литература е известна, известни сѫ деянията имъ на цѣлъ свѣтъ, защото конгреситѣ ставатъ открити, защото заседанията, протоколатѣ сѫ открити и всѣки пътъ правителството и всѣки, който иска да знае, може да разчепка тѣхнитѣ протоколи и да види, че тѣ сѫ легални. Но неприятелската журналистика вика, че и тѣ сѫ нелегални. Въ такъвъ случай ще трѣбва ли всички тѣ да се напоарестуватъ, за да се удовлетвори желанието на една такава преса? Това би означело да се напоарестува всѣма македонска емиграция. Прецедентъ е дошъ за самата държава.

Ето защо азъ, който трѣбваше да направя запитване, се ограничихъ по съображения, които имахъ честта да изложа въ контестацията, да направя само питане, се отправямъ къмъ г. министра на вътрешнитѣ работи и го питамъ: докога — ето, измина се единъ месецъ и нѣколко дни, откакъ тѣзи хора сѫ арестувани и лишени отъ тѣхната свобода — докога ще бждатъ държани така ограничени и лишени отъ тѣхната естествена свобода? Нѣма ли възможностъ да бждатъ пуснати, да имъ се даде тази свобода, която природата имъ я дала, тази свобода, на която, като не сѫ могли да се радватъ въ своятѣ родни мѣста, сѫ дошли да се радватъ на българската свобода?

Ето защо, азъ най-после питамъ: нѣма ли г. министрътъ на вътрешнитѣ работи да даде дума предъ народното представителство, че въ скоро време, въ единъ най-краткъ срокъ, тѣ ще бждатъ пуснати? Азъ мисля като последна дума да кажа и това, че туй го правя и за достоинството на Народното събрание. Въ коя държава, когато Парламентътъ заседава, биха могли да се извършватъ такива арести на маса хора и Парламентътъ да мълчи като риба безгласна? Сега не, но при запитването, което бихъ бѣлъ принуденъ да направя, азъ съмъ увѣренъ, че цѣлиятъ Парламентъ ще вземе участие и ще се съгласи съ мене, че ще трѣбва тѣзи хора да бждатъ пуснати, защото отговорността е голѣма и за правителството и за насъ. (Ръкоплѣскания отъ нѣкои отъ стовориститѣ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министрътъ на вътрешнитѣ работи и народното здраве.

Министръ И. Русевъ: Г. г. народни представители! Нека г. Каранджуловъ ми позволи да се очудя, защо е било нужно да прави това питане. Какъвъ отговоръ г. Каранджуловъ би могълъ да очаква сега, отговоръ различенъ отъ оня, който дадохъ на първото му питане? Съ какво още бихъ могълъ да го допльня, за да бжде този отговоръ изчерпателенъ и задоволителенъ за г. Каранджуловъ? Азъ искамъ да вѣрвамъ, че оня отговоръ, който азъ дадохъ на първото питане на г. Каранджулова, изчерпваше не само онова питане, но той изчерва и това питане, което днесъ г. Каранджуловъ иде да направи. По неволя азъ ще трѣбва да повтарямъ онова, което миналия пътъ говорихъ.

И днесъ г. Каранджуловъ иде да доказва, че тѣзи хора не сѫ престъпници. Та нужно ли е това да се доказва, следъ като самъ г. Каранджуловъ констатира, че азъ самъ съмъ казалъ: „Да, тѣзи хора не сѫ престъпници, за тѣзи лица нѣма съдебенъ актъ, който да отбелъзва едно престъпление, заради което да ги подведемъ подъ известенъ параграфъ на наказателния законъ“. Тогава азъ бѣхъ твърде категориченъ и ясенъ и казахъ, защо македонцитѣ сѫ арестувани. Азъ правя грѣшка, като казвамъ, че сѫ арестувани, защото тѣ бѣха задържани. Говоря така, за да бжде ясно разбрано отъ г. Каранджуловъ какво се е преследвало съ задържането на тия лица. Тия лица бѣха задържани въ последствие и отстранени отъ пограничния край, за да дадемъ ясни, осезателни доказателства, че днешното българско правителство е рѣшителенъ сторонникъ на мира и че то не ще се спре предъ никакви мѣрки, за да даде тия доказателства тамъ, дето тѣ се изискватъ — не само на съседитѣ, но и на другитѣ, както каза г. Каранджуловъ, съседитѣ на нашитѣ съседни и по пататъшнитѣ съседни.

Ида пакъ да потвърдя, че тия лица не сѫ престъпници, че върховни държавни интереси изискватъ тѣ да бждатъ задържани и изпратени настрана отъ пограничния поясъ. Ако г. Каранджуловъ би ми билъ единъ политически противникъ или по-скоро единъ български партизанецъ, гѣ каквито партизани нашитѣ политици много лесно се израждатъ, азъ бихъ си обяснилъ тогава тия изпитания, едно подиръ друго, каква целъ преследватъ. Бихъ си обяснилъ съ това, че единъ народенъ представителъ отъ типа на нашитѣ партизани идва при всѣки поводъ, основателенъ или неоснователенъ, да си произнесе своята партизанска речъ, дето трѣбва и дето не трѣбва, за да атакува или уязви правителството. Но, г. Каранджуловъ прави щастливо изключение. Е, тогава азъ пакъ трѣбва да се очудя, каква целъ преследва това питане!

И. Каранджуловъ (д. ер): Освобождаването имъ.

Министръ И. Русевъ: Азъ бихъ свършилъ съ единъ отговоръ, че върховни държавни интереси изискваха да

стане задържането на тия хора и то стана. Че азъ съмъ правъ въ туй отношение, посочвамъ на факта, че вие, г. г. народни представители, изслушате спокойно моя отговоръ тогазъ, изслушвате го и сега. Онова възмущение, което г. Каранджуловъ очаква отстрана на Парламента, нѣма да се прояви. Защото вашето спокойствие е едно доказателство, че ние вършимъ онова, което е нужно за запазването върховнитѣ интереси на държавата.

До кога ще продължава тѣхното задържане?

К. Николовъ (д. сг): Това е важдото.

Министъръ И. Русевъ: Ще продължава дотогава, докогато тия интереси го изискватъ. Азъ бихъ желалъ тѣ да бъдатъ освободени утре; за голѣмо съжаление, това не може да стане. Но мога да заявя едно, че въ минута, когато ще бъде възможно тѣхното освобождаване, за наше и за ваше удоволствие, тѣ ще бъдатъ незабавно освободени. Друго по-нататкъ азъ не мога да прибавя къмъ тоя си отговоръ. (Ръкоплъскания отъ егзориститѣ)

К. Николовъ (д. сг): Кога ще дойде тая минута?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Каранджуловъ.

И. Каранджуловъ (д. сг): Възражението на г. министра на вътрешнитѣ работи, че народното представителство е спокойно и следъ неговия втори отговоръ на моето питане, мисля, че ще трѣбва да се корегира въ тая смисълъ, че когато ще разглеждатъ питаня, народното представителство е неутрално: то само изслушва питането, изслушва и отговора и нищо повече. Народното представителство не може да се бърка.

Г. Чернооковъ (с. д): Отъ зоръ сме спокойни!

И. Каранджуловъ (д. сг): Именно, за да избѣгна намѣсата на народното представителство, азъ не обрнахъ питането си въ запитване. Но когато ще направя запитване, нека не се лъжемъ, да считаме, че тогава народното представителство ще мълчи и ще бъде спокойно, както е сега. Тѣй че ще ми бъде много неприятно, ако се принуди да направя запитване, за да застава Народното събрание да се произнесе по този въпросъ.

К. Пастуховъ (с. д): Обърнете питането си въ запитване, за да чуете нашето мнение.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Пристапваме къмъ дневния редъ.

Първата точка отъ дневния редъ е трето четене законопроекта за признаване Военното на Негово Величество училище за висше специално учебно заведение.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ И. Терзиевъ (д. сг): (Прочита законопроекта както е приетъ на второ четене).

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Ще гласуваме. Ония отъ васъ, които приематъ на трето четене законопроекта за признаване Военното на Негово Величество училище за висше специално учебно заведение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

(Вж. приложение № 30, Т. II)

Г. г. народни представители! Втората точка отъ дневния редъ — докладъ на пропетарната комисиия — ще я оставимъ, съгласно правилника, за сѣбота.

Пристапваме къмъ третата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за търговското и промишлено образование.

Понеже този законопроектъ е доста обширенъ, ще моля г. г. народнитѣ представители да се съгласятъ да се прочетатъ мотивитѣ и първия и последния членъ на законопроекта.

Който отъ васъ сѣ съгласни да се прочете накратко този законопроектъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ И. Терзиевъ (д. сг): (Прочита мотивитѣ и първия и последния членъ на законопроекта — вж. приложение № 44, Т. I)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Ради Василевъ.

Р. Василевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Настоящиятъ законопроектъ за търговското и промишлено образование е въ тѣсна връзка съ законопроекта за намѣнение на нѣкои членове отъ закона за народното просвѣщение. Говорѣ се по последния законопроектъ твърде много за общото образование, за реалното и хуманитарно образование, говорѣ се твърде много и за професионалното образование. Сѣмѣтамъ, че ще бъде отекчено почитаемото Народно събрание, ако перефразирамъ туй, което за вчера се говори. Затуй азъ ще се спра само на нѣкои по-важни точки отъ настоящия законопроектъ или, по-скоро, върху положението, въ което се намиратъ днесъ нашитѣ професионални училища, за да може да се извлѣче известна поука и за да се корегиратъ нѣкои нѣща въ законопроекта, та да можемъ да поставимъ нашето професионално образование действително на такава висота, на каквато би трѣбвало да го постави законодателятъ съ настоящия законопроектъ.

Съ нѣколко цифри мога да охарактеризирамъ на каква степенъ на развитие се намира днесъ нашето професионално образование и въ какво съотношение е то съ общото образование.

У насъ има 5.418 училища, отъ които професионални само 80 училища. Въ края на миналата учебна година е имало общообразователни гимназии 34 съ 3.860 ученици и 2.400 ученички; педагогически училища — 17 съ 1.446 ученици и 1.699 ученички; реалки — 127 съ 10.256 ученици и 7.972 ученички, или всичко срѣдни училища — 178 съ 19.718 ученици и 13.948 ученички. А всичко въ срѣднитѣ училища — 33.666 ученици и ученички съ 1.849 учители. А специални училища? Всичко 18, отъ които 9 частни (четири търговски, едно механико-техническо и четири девическо-стопански) съ 1.241 ученици и ученички, и 9 държавни съ 1.671 ученици и ученички. Има и частни професионални училища, както и такива, издържани отъ окръжията и общинитѣ. Всичко имаме 178 срѣдни общообразователни училища съ 33.666 ученици и ученички и 18 срѣдни специални училища съ 2.912 ученици и ученички.

Виждате, следователно, колко грамадна е разликата между общообразователнитѣ и професионалнитѣ училища, както досежно броя на училищата, тѣй и досежно ученицитѣ. Но, г. г. народни представители, отъ цифритѣ, които сега ще ви цитирамъ, ще видите, че много отъ тѣзи училища съществуватъ като-челни на книга, безъ да даватъ нѣкакви резултати, защото се посещаватъ отъ твърде малко ученици — нѣщо, което заанапредъ не би трѣбвало да се допуска, защото нѣма смисълъ да откривате училище, въ което да има 7—8 души преподавателски персоналъ, а се посещава само отъ 10—15 души ученици. Това сѣ хвърлени пари напразно; ако тия пари се биха употребили за даване на степенции за изпращане на ученици въ нѣкои курсове или въ фабрики у насъ или въ странство, биха се добили по-голѣми резултати, отколкото да се даватъ на такива вегетиращи, тѣй да се каже, професионални училища, съ твърде малко питомци.

У насъ съществуватъ следующитѣ училища: висши и срѣдни специални търговски училища 21, столарски 13, коларо-дърводѣлски 5, рѣзарски 2, копничарски 4, механико-технически 3, печатарско 1, каменодѣлско 1, грнчарски 2, обущарско 1, шивашко 1, текстилно-бояджийско 1, копринно-тъкачески 2, милимарско 1 и 34 девически стопански и домакински училища. Вие виждате, следователно, че най-много професионални училища има: стопански девически училища 34, специални висши и срѣдни търговски училища 21 и столарски 13. Отъ другитѣ видове училища има по едно-две разхвърлени тамъ-таме.

По-нататкъ азъ ще ви прочета цифри, за да видите, че тѣзи професионални училища се посещаватъ твърде малко, и следъ това ще направя своето заключение по отношение съществуването на нѣкои отъ тѣхъ и какъ ни подсказватъ тѣ.

П. Величковъ (с. д): Г. Василевъ! Държавни ли сѣ всичкитѣ тѣзи училища?

Р. Василевъ (д. сг): Не всички. Ще Ви кажа. Дружествени училища има 18, частни 16, училища на търговско-индустриалнитѣ камари 7, училища на окръжнитѣ постоянни комисиии 10, училища на общинитѣ 9.

А. Господиновъ (с. д): Държавни колко сѣ?

Р. Василевъ (д. сг): 33. — Отъ тѣзи училища, г. г. народни представители, търговскитѣ се посещаватъ повече и тамъ има горе-долу една съразмѣрностъ между преподавателския персоналъ и ученицитѣ. Така, въ специал-

ното търговско училище в Свищовъ има 13 души учители и 281 ученици. В Пловдивското търговско училище има 17 учители и 253 ученици и пр. В девическият стопански училища тоже има такава съвръхност.

В коларо-дърводѣлското училище в Разградъ има 6 души преподаватели и 38 ученици; в коларо-дърводѣлското училище в Ставерци има 6 души преподаватели и 36 ученици; в кошничарското училище в Плъвненъ има 9 души преподаватели и 26 ученици; в кошничарското училище в Севлиево има 8 души преподаватели и 15 ученици.

Х. Баралиевъ (с. д.): Тѣ не сж редовни учители; плаща имъ се на частъ.

Р. Василевъ (д. сг): Да. — В столарското училище в Берковица има 7 души преподаватели, ученици 86 души; в столарското училище в Кюстендилъ има 12 преподаватели и 84 ученици; в столарското училище в Троянъ има 7 преподаватели и 15 ученици. В занаятчийското училище в София има 13 преподаватели и 37 ученици, отъ които 5 ученици в общарския отдѣлъ, 4 в шивалския, 20 в резбарския и 8 в грънчарския. В каменодѣлското училище в Кунино има четирима преподаватели и 23 ученици. Питирамъ ви най-характернитѣ случаи. Нѣма да ви цитирамъ по-нататкъ други цифри.

Такива сж, г. г. народни представители, повечето професионални училища. И тѣзи сведения ни подсказватъ какво е отношението у насъ между материалната култура, колкото е доста разрастнала, и професионалното образование. Ако ние съ професионалното образование изпреваримъ развитието на нашето стопанство, то ще създадемъ хора, които не ще могатъ да намерятъ приложение на своитѣ знания, и ще искатъ да ставатъ чиновници; тогава нѣма да има и ученици за тѣзи училища, защото никой нѣма да отиде въ едно професионално училище, когато знае, че, като свърши това училище, нѣма да намѣри приложение на своитѣ знания и опитност. Следователно, не трѣбва да се обърне повече внимание на професионалнитѣ училища, които приготвятъ хора за тѣзи области отъ нашето национално стопанство, които засега се намиратъ въ по-голяма степенъ на развитие, които сж съ надежда да бждатъ скоро развити, и биха дали възможностъ на свършилитѣ тѣзи училища да намѣрятъ приложение на своя трудъ.

Не споменахъ училищата, които сж подъ ведомството на Министерството на земледѣлнето и на Министерството на общественитѣ сгради, пътищата и благоустройството, но отъ справката, която направихъ, се оказа, че тия училища подъ ведомството на Министерството на земледѣлнето и държавнитѣ имоти — около 17 на брой срѣдни и цѣпши училища, разпръснати изъ цѣла България — и тѣзи, които сж подъ ведомството на Министерството на общественитѣ сгради, пътищата и благоустройството — каквото е техническото училище в София — се посещаватъ много повече, отколкото тѣзи, за които ви споменахъ и въ които, както чухте, има по пет-шест души преподаватели и само по десетина души ученици. Това ни подсказва, както казахъ и по-рано, че днесъ, когато ние има да се замислимъ за поставянето на професионално образование на здрави основи, не бива да правимъ експерименти съ създаването на училища, каквито сж шивалкият, общарският и пр., които малко биха могли да допринесатъ, а вмѣсто тѣзи училища трѣбва да се създаватъ повече професионални курсове и тѣй нареченитѣ допълнителни първоначални училища, за които се говори въ края на законопроекта и за които азъ ще кажа нѣколко думи. Такива специални училища, които да вербуватъ хора съ знания и опитност по всички клонове отъ нашето стопанство, опитътъ е показалъ, че сж излишни, и въ туй направление не трѣбва да се прави грѣшката, която досега е правена.

Г. г. народни представители! Вие знаете, че ние сме една дребноземледѣлска страна. Когато се качимъ на тази трѣбуна, по каквѣто въпросъ и да говоримъ, ние не можемъ да не засѣгнемъ и въпроса за нашето земледѣлие. Трѣбва, следователно, и по отношение на нашето земледѣлие да направимъ твърде много, що се касае до увеличението на знанията на нашия земледѣлецъ, като му се дадатъ необходимитѣ знания, за да може той да модернизира своето земледѣлие. Следователно, и въ туй направление професионалнитѣ, стопанският училища би трѣбвало да засѣгнатъ твърде голѣмъ кръгъ отъ ученици, дава на нашитѣ селяни

Отъ друга страна, у насъ въ последно време търговията се развива доста много. У насъ, прави впечателение, че нѣма вече старитѣ търговци, които да правятъ своитѣ смѣтки на работѣ — днешната степенъ на развитието на търговията не допуша това. Вие ще видите, че въ голѣмитѣ градове търговцитѣ — не отъ старитѣ, които нѣматъ никакво образование и които само опитността ги е издигнала да иматъ богатства — иматъ срѣдно или висше търговско образование или сж следвали търговски курсове въ странство. Това е безспорно една голѣма стѣпка напредъ, защото единъ интелигентенъ търговецъ, съ специални знания, ще може по-лесно да се справи съ нуждитѣ на модерната търговия, ще може да използва модернитѣ технически средства на тая търговия и действително ще бжде единъ отъ добритѣ посредници на българското стопанство.

Г. г. народни представители! У насъ техниката постепенно расте и все повече се развива. Фактътъ, че въ единственото техническо училище, което се намира подъ ведомството на Министерството на благоустройството в София и въ другитѣ технически училища, за които споменахъ преди малко, издържани отъ общини и окръжия, както и училищата, които се издържатъ отъ други ведомства — по Министерството на желѣзницитѣ има училище за желѣзничари и пощенци, по Министерството на войната досега имаше машинно училище въ Варна — има голѣмъ напливъ отъ ученици — обикновено за 100 вакантни ученически мѣста се явяватъ 500—1.000 кандидати — показва въ коя област трѣбва да се подкрепи нашето професионално образование. Тѣзи училища за момента сж твърде много нужни, защото за нашата зараждаща се техника сж необходими специалисти. Ние нѣмаме нужнитѣ специалисти техници за нашитѣ държавни стопанства — желѣзници, телеграфи, мини, кариери и други — както и въ частнитѣ индустриални предприятия, и затуй на много мѣста виждаме да работятъ техници чужденци. И днесъ, когато ние нѣмаме едно висше техническо училище, каквито сж висшитѣ технически училища въ странство, срѣднитѣ технически училища, които биха могли да ни дадатъ единъ помощенъ персоналъ, сж твърде необходими. Тѣ трѣбва да бждатъ увеличени, като въ по-голѣмитѣ градове трѣбва да има поне по едно такава училище.

Що се касае до повдигане знанията на нашия занаятчия, това може да се постигне, г. г. народни представители, не толкова съ специалнитѣ училища, които ще бждатъ открити, колкото съ допълнителнитѣ практически училища, които иматъ грамадно значение и които сж играли грамадна роля на западъ. И у насъ тѣ ще изиграятъ тази роля, ако ние ги поставимъ на здрава основа. Въ Германия — вие знаете това, защото се говори по него — има работнически училища; като ученици въ тия училища почти задължително постѣпватъ всички работници до 18-годишна възраст, които не сж получили специално техническо образование и иматъ малко общо образование. Тѣ трѣбва да посещаватъ тия допълнителни технически курсове, като господаритѣ се задължаватъ да ги пращатъ въ тия допълнителни практически училища седмично по единъ или два часа презъ свободното време — въ законитѣ изрично е постановено, че господаритѣ сж длъжни да пушатъ работницитѣ презъ часоветѣ, когато се четатъ лекции въ тия практически училища. Тия допълнителни практически училища за работницитѣ въ занаятитѣ и индустрията допълватъ малкото знания, които иматъ работницитѣ, свършили първоначалното образование, като даватъ и знания по професията, отъ която е работникътъ. По такъвъ начинъ съ тия допълнителни практически училища е постигнато много на западъ. И у насъ може да се постигне сѣщото. Тѣ, разбира се, ще дадатъ допълнени и съ практически курсове за господаритѣ, защото, знаете, у насъ не сж само работницитѣ, които нѣматъ достатъчно общо образование — повечето отъ тѣхъ сж едва ли не съ образование четвърто отгълбение — но и самитѣ господари, които сж добили майсторство като работници специалисти, нѣматъ по-голямо образование; и тѣ се нуждаятъ отъ модернизиране на тѣхнитѣ занятия, отъ следене развитието на тѣхния занаятъ въ чужбина и на това, което може да се направи у насъ съ въвеждането на нови оръдия, съ които може да се модернизира занаята, нуждаятъ се отъ следене модата въ известни занаяти, като общарството, шивачеството и пр. А това може да се постигне за възрастнитѣ занаятчи сж практическитѣ курсове, които се предвиждатъ въ последната глава на законопроекта и на които трѣбва да се обърне сериозно внимание. У насъ има повече отъ 200 хиляди

занаятчици — една голѣма частъ отъ българскитѣ градаци въ градоветѣ и въ по-голѣмитѣ села — които въ по-голѣмата си частъ работятъ още примитивно, не се ползватъ отъ каквито и да било модерни средства на занаятчицѣта на западъ и не могатъ да издържатъ конкуренцията на индустриалнитѣ продукти. За тѣхъ сж необходими известни знания.

Освенъ тия знания, бесспорно, необходима е и подкрепа, подкрепа финансова, отъ страна на държавата, чрезъ тѣй наречения леснодостъпенъ кредитъ — нѣщо, което днешната властъ не отказва да даде. Вие знаете, че се раздаде 50 милиона лева кредитъ на занаятчицѣта, въпреки тежкото финансово положение, въ което се намира нашата държава. Азъ смѣтамъ — и сигурно и г. министърътъ на търговията ще потвърди — че това не е последната помощъ, която ще се даде на нашитѣ занаятчици и че този кредитъ не е последниятъ кредитъ, който ще се авансира, за да бъдатъ тѣ подкрепени. Казвамъ, занаятчицѣта, на брой около 200 хиляди души — една голѣма частъ отъ здравето наше градско население — иматъ нужда отъ тая подкрепа.

Г. г. народни представители! Подкрепата, която трѣбва да се даде на занаятчицѣта въ тая посока, е: отъ една страна чрезъ професионалното образование, което да имъ даде технически знания, за да модернизиратъ занаятчицѣта си, и отъ друга страна, съ кредитъ отъ държавата, респективно окръжията и общинитѣ, които могатъ да направятъ това. Тая подкрепа би могла да ги постави въ възможностъ да се борятъ прстивъ голѣмата конкуренция на индустрията, която вече фабрикува тѣхнитѣ продукти, тая подкрепа може да продължи тѣхния животъ дотогава, докогато у насъ се създадатъ условия за едно индустриално производство. Днесъ това се налага още повече, защото войната свършено изтощи това съсловие и защото по другъ начинъ то не е въ състояние да си подпомогне.

Независимо отъ тия нововъведения, които се правятъ въ законопроекта, прокарва се и едно начало за поощрение на тия, които ще поставятъ като питомци въ професионалнитѣ училища и ще добиятъ професионално образование. Това начало е да се подпомогнатъ отъ държавата тия, които свършватъ професионалнитѣ училища. Тия, които свършватъ срѣдно професионално образование, даже и практическо професионално училище, и се посветятъ на своя занаятъ, на своята професия поне 4—5 години, предвидено е да бъдатъ подпомогнати отъ държавата. Тѣ ще бъдатъ поощрявани въ образуванетоъ на свои сдружения, на кооперации и ще имъ бъде даванъ евтинъ кредитъ — начало твърде умѣстно, твърде добро, което иде да допълни, както ви казахъ, нуждата не само отъ професионално образование, но и нуждата отъ леснодостъпенъ кредитъ, особено за нашитѣ дребни занаятчици.

Г. г. народни представители! Друго нѣщо, което издига твърде много настоящия законопроектъ, е образуванетоъ на тѣй наречения фондъ за подпомагане на търговското и промишленото образование. Чухъ нѣкои наши по-видни парламентарни дейци, които се изказватъ противъ образуванетоъ на фондове. Но когато ние живѣемъ при условия, че днесъ не знаемъ колко ще плащаме за репарация за окупационни разходи, за реквизиции — ако тази година сж единъ милиардъ и триста и петдесетъ милиона, до година могатъ да бъдатъ два милиарда — и не ше можемъ да изтригнемъ отъ финансовия министъръ ни сантимъ за поощрение на нашето професионално образование, тия фондове ще ни дойдатъ въ помощъ и ше можемъ да ги използваме за тая целъ, за която сж създадени. Вие виждате, г. г. народни представители, днесъ, когато работимъ бюджета, какъ се пазаримъ съ часове да сткопчимъ една малка сума отъ финансовия министъръ, за да поощримъ нѣкое добро начинание. Безъ тѣзи фондове това е невъзможно, поради нестабилността на нашия бюджетъ, поради невъзможността да бъде той стабилизирани и да не бъде консомативенъ, както се изразява г. министърътъ на финанситѣ, а да бъде такъвъ, штоо съ него да се твори. Дотогава ние volens-nolens ше си служимъ съ фондове, за да имаме едни сигурни приходи, съ които да може да се подкрепи професионалното образование.

Въ законопроекта, г. г. народни представители, е прокарани и пълнителъта стабилитетъ на преподавателския персоналъ. Даже въ закона за народното просвѣщение учителътъ не е тѣй гарантиранъ, както е тукъ, въ законопроекта за търговското и промишленото образование.

Най-сетне едно добро дѣло, което тоже е проникнало въ настоящия законопроектъ и което като червена нишка преминава презъ всичитѣ законодателни мѣроприятия на

днешната властъ, това сж тѣй нареченитѣ висши стопански съвети, които се прокарватъ въ всѣки законопроектъ на днешната властъ. Хора сведущи, които живо се интересуватъ отъ единъ клонъ на стопанството, както е въ настоящия случай, взети отъ министерствата, взети отъ търговско-индустриалнитѣ камари, представители на работническото съсловие, народни представители, представители на университета, представители на учителитѣ отъ всички категории, образуватъ тѣй наречения стопански съветъ за търговско-промишленото образование, който ще корегира законитѣ, ще предлага законопроекти, ще дава директиви на тия, които ръководятъ това образование — съ една речъ, ще бъде онова учреждение, което ше има присърце грижата да постави професионалното и промишлено образование на онази висота, на която се намира то въ другитѣ страни.

Тѣй нареденъ законопроектътъ, въ повечето си части, той е едно свършено дѣло и азъ смѣтамъ, че нѣма да се намѣри никой, който да се изкаже противъ него.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представител г. Христо Киселовъ.

Х. Киселовъ (д. ст.): (Отъ трибуната.) Г. г. народни представители! Ние живѣемъ въ едно болно време следъ голѣмата война, която ни доведе до стопанска разруха. Вънъ отъ това, ние сме осѣдени десетки години наредъ да плащаме грамадни военни обезщетения и репарации. Заради това навсѣкъде днесъ се носи повикътъ да въздравимъ, да възстановимъ стопанскитѣ сили на страната, да създадемъ стопански ценности, да използваме природнитѣ богатства на страната, да съдействуваме за развитието на занаятчицѣта, търговията и индустрията. Е добре, г-да, какъ ше стане това? Ние можемъ да дадемъ потикъ на нашата търговия, на нашитѣ занаяти и на нашата индустрия, като създадемъ редъ мѣроприятия, съ които да ги покровителствуваме. Тия мѣроприятия може да иматъ, тѣй да се каже, външенъ характеръ, да направятъ продуктитѣ на нашия, на българския трудъ, способни да изнесатъ конкуренцията. Това може да стане, напр., чрезъ сключване на тарифи, чрезъ създаване законъ за покровителствуване и насърчение на занаятчицѣта и индустрията. Но вие ше се съгласите, че това не сж единственитѣ средства. Защото ние можемъ да имаме добри закони, ние можемъ да сключимъ благоприятни митнически тарифи, но ако оня, който работи въ кои и да е наша стопанска областъ, не е подготвенъ, ако работникътъ е неподготвенъ, ако ръководителътъ на едно търговско или индустриално предприятие е невака, ше се съгласите, г. г. народни представители, че при всичкото наше желание и всички мѣрки, които вземаме, за да се покровителствуватъ тия области на нашия трудъ, ние нѣма да имаме очакванитѣ резултати. Трѣбва, следователно, да се подготви оня, който ше работи въ тия области на нашия трудъ, трѣбва да се подготвятъ по-добре работникътъ, занаятчицѣта, търговецѣта и индустриалецѣта.

Трѣбва, казвамъ, да използваме нашитѣ природни богатства. Какъ? Една проста статистика ни сочи това. Единъ авторъ, напр., обръща внимание върху следния фактъ: ако вземемъ единъ класъ сурово жельзо, което коства, да кажемъ, 25 франка, и го обработимъ на прѣчки, ше коства 100 франка, на гвоздеи — 200, на игли — 1.000, а на части на часовникъ — десетки и стотици хиляди лева. Следователно, това, което се добива, въ повече не се дължи на самия предметъ, а на измѣненieto на формата му и на целъта, за която е предназначень. А това може да стане чрезъ подготовката на оня, който ше въздействува върху природния предметъ, за да го направи да служи на по-висши цели и, следователно, да се плати по-добре. Съ това какъ подчертавамъ съ дебела линия значението на образованието.

Но често пати ние грѣшимъ, даже и тукъ, въ едно: когато искаме да си отговоримъ на въпроса, какво образование да имаме. Г. г. народни представители! Отъ край време, отъ преди 30 и повече години, у насъ има единъ повикъ противъ общото образование. Даже и на покойния нашъ поетъ Иванъ Вазовъ правѣха силно впечатление две отрицателни звѣления въ нашия животъ: нашето вестникарство и нашето службогонство. Той написа комедията „Службогонци“ и „Вестникаръ ли?“ и разказъ — „Единъ българинъ, който . . .“ Открай време се противопоставя професионалното образование на общото образование, а и въ едно писмо отъ софийската търговско-индустриална камара, отправено до г. г. министритѣ на търговията, на земледѣлието и на народното просвѣщение, се казва на едно мѣсто следното нѣщо: (Чете) „Службогонството е

резултатът на нашата общообразователна училищна политика. Гимназиите изкарваха хора негодни за работа в практическия живот, хора, които живяха с мечти да добият място на държавната трапеза. Това положение на пълната продължава впрочем и днес. Във същото писмо се говори и за следното: (Чете) „Фактът неоспорим е, че у нас чрез общото образование се създаде грамаден интеллигентен пролетариат, който е тежест и за държавата, и за стопанството, защото е непроектируем. Незадоволен въ своят претенции за държавни служби, той интеллигентен пролетариат става враг на държавата и носител на крайни, антидържавни, антисоциални, разрушителни идеи“. Азъ говорихъ миналия път и подчертахъ, че въ България не може да става реч за умствен пролетариатъ.

Но искамъ да обърна внимание върху другъ единъ фактъ. На хората, получили общо образование, се приписва да иматъ антидържавни, антисоциални, разрушителни идеи. Г. г. народни представители! Всички, които вдигнаха ръка противъ държавата, минаха презъ нашето училище, но и всички, за които поетътъ казва: „И твойто име, майко, катъ мълвѣха, умираха безъ страхъ“, и тѣ минаха презъ нашето училище. Не е тамъ въпросътъ. Комунистическия движение взѣха найголями размѣри въ Фердинандско и Берковско, а тамъ отъ интеллигенция, отъ учени хора — не дай Господи! Това движение се задържа тамъ, където преди 40 години населението гласуваше за руския императоръ да го направи народенъ представител! Азъ, г. г. народни представители, съмъ на следното мнение: смѣтамъ, че днесъ сме въ единъ важенъ моментъ, когато не трѣбва да се повтарятъ грѣшките и когато не трѣбва да законодателствуваме подъ влиянието на чувства, резултатъ на нещастни събития въ нашия животъ. Ние трѣбва да изградимъ нашето общо и професионално образование не подъ случайни влияния, а подъ влиянието на постояннитѣ тенденции на нашия животъ. Та заради това казвамъ: азъ смѣтамъ, че ако ние имаме действително образовани хора, съ високо образование, тия печални случки въ нашия общественъ животъ, може би, щѣха да се избѣгнатъ.

Г. г. народни представители! Щрьобелъ, авторъ на една книга за германската революция следъ войната, си задава въпроса: защо въ Германия и Англия не избухна социална революция и защо тамъ не се въведе управление на съветитѣ? Ще ви обърна вниманието на това, което той говори за Англия. Английскитѣ работникъ, казва той, е достатъчно развитъ, интеллигентенъ; той се ползува съ такива блага, които нѣма да пожертвува за нищо на свѣта, още повече за единъ пала, билъ той Ленинъ или кой да е другъ. А Дионео, журналистъ, пише, че презъ тия смѣтни дни, по митингитѣ и събранията въ Лондонъ, където говорили комуниститѣ, се трупаха маса народъ и хората смѣтали, че новиятъ Картагенъ ще почервенѣе, обаче следъ изборитѣ не се получилъ нито единъ мандатъ за комуниститѣ, защото хората тамъ иматъ не само професионално образование, а и обща култура, и защото — право бележи той — въ Англия съществува една послоница, която казва, че тамъ думата „революция“ се пише безъ „р“.

Азъ искамъ да подчертая съ дебели линии, че икономическото подобрене на страната и развоа на нашето професионално образование, което азъ искрено и дълбоко желая, не трѣбва, не бива да ставатъ за смѣтка на общото образование. Ние сме слабокултуренъ народъ, ние имаме нужда отъ просвѣта. Азъ желая това за общитѣ интереси на страната, но го желая специално и за нашето професионално образование, и за нашитѣ чисто икономически интереси. Защото икономическиятъ подема на единъ народъ не може да се отдѣли отъ неговото общо развитие, отъ неговия общъ културенъ напредѣкъ.

Чо това е така, ще ви обърна вниманието върху следния фактъ. Презъ време на голѣмата европейска война, датскитѣ критичъ Брандесъ обначалъ една сравнителна статистика за състоянието на земледѣлието, търговията, занаятитѣ и индустрията въ Франция и Германия, отъ която се вижда следующото нѣшо. Напр., въ областта на земледѣлието, въ Германия, която въ почве и въ климатическо отношение е поставена много по-зле, отколкото Франция, единъ декаръ земя дава много повече отъ всички култури. Защо? Защото въ Германия не се проповѣдва системата на невежеството; защото въ Германия има научно обработване на земята; защото науката е върѣзната въ служба на икономическия интереси на пълния народъ. Цѣлъ редъ факти още могатъ да се приведатъ за дадения случай. А също така презъ време

на голѣмата война лордъ Харденъ бѣше направилъ изявление предъ чуждитѣ вестници въ такъвъ смисълъ: „Азъ предпореждавахъ години наредъ английското общество за голѣмата опасност, която го заплашва въ лицето на организираната германска сила, но не на милитаризма, а на училището“. Презъ 1900 г. въ английския печатъ се появява единъ смутъ отъ това, че на пазара въ Лондонъ отворили предмети отъ първа необходимостъ съ марка „Made in Germany“, т. е. че германската индустрия завладява пазаритѣ и въ самата Англия. На какво се дължи това? Това се дължи не само на правилната организация на професионалното образование, но и на общата култура, която се получава чрезъ общото образование. Да ви спомена ли и за ролята на германския търговецъ, за ролята на германския *commiss-voageur*, който, когато отива въ една страна, изучава правитѣ, обичаитѣ и историата на народа и подготвя предмети, които да се харесват на тоя народъ? А тоя човѣкъ е не само съ специална подготовка, той е човѣкъ и съ обща култура. Да ви спомена ли каква голѣма роля изигра германскитѣ търговецъ въ колониалната политика на Германия преди войната? Голѣма частъ отъ тия колонии се дължатъ на търговцитѣ, а не на нѣкакви военни стѣлкновения. Отъ друга страна, отъ една американска статистика — ще ме извините, че е малко стара, не можахъ да намѣря по-нова — се вижда каква е производителността на труда на работника въ различнитѣ страни и каква е заплатата, която получава. Въ Русия годишното производство на труда на единъ работникъ е 381 долара, а заплатата му 120 долара; въ Австрия — 409 долара, заплатата 150 долара; въ Германия — 545 долара, заплатата 115 долара; въ Франция — 545 долара, заплатата 175 долара — това е преди времето на силното икономическо развитие на Германия — въ Великобритания — 760 долара, заплатата 204 долара; въ Съединитѣ щати производителността е 1880 долара, а заплатата 347 долара. Виждате сега по културно състояние и по общо образование какъ вървятъ. Най-напредъ върви „най-културната“ страна Русия, а най-западъ Съединитѣ щати! Въ Русия производителността на труда на единъ работникъ е равна на 380 долара, а въ Съединитѣ щати, както казахъ, е равна на 1880 долара. Въ Русия е царството на невежеството, а отвѣдъ, въ Съединитѣ щати, е царството на просвѣтата и свободата. Кратко и ясно, г-да.

Искамъ да обърна вниманието ви върху още единъ фактъ. Въ страни съ слаба култура, съ слабо развита образователна система, напр. както въ Русия, въ Турция, на отчасти и у насъ, въ възвншата търговия ржководнитѣ мѣста се заематъ, напр. въ Русия, да кажемъ, отъ голѣмъ брой немци, чужденци.

Д. Бошняковъ (д. сг): А сега отъ евреи.

Х. Киселовъ (д. сг): Азъ мисля, г. г. народни представители, че всѣчки тѣзи данни, които ви наведохъ, свидетелствуватъ, че общото образование е необходимо за културата на личността, че то не може да прѣчи на стопанския развоа на страната, че то не може да прѣчи на професионалното образование, а напротивъ, може до голѣма степенъ да му спомога.

Азъ искамъ да обърна вниманието ви още върху другъ единъ общъ фактъ, за да избѣгнемъ нѣколко увлѣчения. Ние готвимъ, преди всичко, чрезъ специалното образование работници, занаятчии, търговци, индустриалци, но тѣ сж и хора, тѣ сж българи; покрай дейността имъ и функциитѣ, които тѣ иматъ въ специалната сфера, където работятъ, тѣ иматъ функции и като човѣци, тѣ иматъ функции като граждани. И затуй трѣбва да иматъ допирни точки, трѣбва да иматъ общи блага, които да ценятъ еднакво. Ако, г. г. народни представители, ние имаме обща култура въ такава голѣма степенъ, както другяде, не би било възможно у насъ едно съсловно управление, което да иска унищожаването на едно съсловие, да кажемъ, на интеллигенцията, което да иска унищожение на капитала, да иска унищожение на търговеца, защото, ако имаме обща култура и общи разбирания, щѣше да се знае ролята на всѣка група интереси въ общото стопанство на единъ народъ. И затуй е необходимо, казвамъ, общото образование.

То е необходимо още и за друго. Ако ние не приобщимъ съ по-висши ценности всѣки български гражданинъ, безъ разлика на състояние и обществено положение, тогава висшитѣ ценности въ културния животъ българскитѣ граждани нѣма да ги ценятъ. Доказателство: когато висшитѣ ценности въ Русия се хвърлиха въ краката на Бога на разрушението, селякътъ, мещанинътъ, не

мръдна и малкия си пръст, за да ги брани. Защо? — Защото той не б'в вкусилъ отъ т'хъ, защото той не знаеше какво значение иматъ т'ъ за културния животъ на неговия народъ. И мене ми се струва, че събитията, които станана въ Русия, тр'бва да бъдатъ единъ „Мене, текекъ, фаресъ“ — едно предупреждение за насъ и за он'зи, които идватъ следъ насъ. Заради това образованието, общо или специално, тр'бва да се цени и, както се изнесе тукъ миналия пътъ, развитието на професионалното образование не може, не бива да става за см'тка на общото образование.

Да се засили професионалното образование е, г. г. народни представители, желание на всички. Но тукъ имаме работа не съ просто желание. Не може, напр., да се каже, както въ Библията: „Да бъде св'тлина“, и да настане св'тлина. Искатъ се редъ условия. Не е достатъчно само нашето желание да отворимъ или не училище, за да може едно специално или професионално училище да се задържи. Тр'бва да съществуватъ нужди, та училището да удовлетвори т'зи нужди. Доказателства за това? Преди 35 години въ Княжево имаше ср'дно специално училище съ жел'зарски и дървод'блски отд'ълъ, а после се отвори и грънчарски отд'ълъ. Ще взема последния за прим'ръ. Тр'бваше да има ср'дно специално грънчарско училище, където питомците да се обучаватъ да изработватъ порцеланови изд'бля, тогава, когато българинътъ продаваше да си яде яденето въ паница или въ бак'решъ сахани! Какъ можеше тогава произведенното на такъвъ работникъ да конкурира, да кажемъ, чехските порцеланови изд'бля и др.? И заради това ставаше следното: изб'ае ученикътъ отъ вратата на професионалното училище и отиде на държавната трапеза. Така ни става обяснимо оцудването на Станчо Квасниковъ, който казва на едно: „Абе, приятелю, каква е тази работа? Училището землед'бля, а иска да стане духовно лице?“ Тамъ е работата.

Министъръ Ц. Бобошевски: Или свършилъ по винарство, а иска да стане ветеринаренъ л'каръ!

Х. Киселовъ (д. сг.): Има и други прим'ри. — Преди 30 и повече години държавата отвори държавно търговско училище. Повечето ученици отначало, ако не се л'жа, с'б били чужденци: еврейчета, арменчета, гърчета и малко българи. Но понеже н'махме развитъ търговски животъ, за да има нужда отъ такива работници, и понеже държавата имаше нужда отъ по-подготвени хора, затуй свършилътъ държавната търговска гимназия отиваха въ държавните кредитни учреждения, специално въ Народната банка. Въ последствие, обаче, когато се разви търговския животъ у насъ, и особено когато се засили външната търговия, тогава самитъ търговци вид'ха, че за да могатъ предприятията имъ да бъдатъ поставени по-добре, има нужда отъ специално подготвени хора, и не държавата, а самитъ търговско-индустриални камари изиграха една голяма роля, защото съзнаваха къде ги стиска ботушътъ. И въ последствие, когато г. Бобчевъ, като министъръ на народното просв'щение, б'ше се качилъ на в'дницата, отъ желание да подтикне професионалното образование, да открива търговски класове при гимназиите, и за да привлече повече ученици, искаше да имъ даде право да учатъ правните науки въ нашия Унверситетъ, тогава азъ въ качеството на членъ на Висшия учебенъ съветъ му обр'нахъ внимание, че съ това ще се нанесе единъ грозенъ ударъ на едно хубаво д'ло, д'лото на търговско-индустриалните камари, защото т'хните училища ще се закриватъ, понеже на т'хъ не се даватъ такива привилегии, каквито даваше той на тия нови училища, които искаше да открие. И тогава г. Бобчевъ си оттегли проекта отъ Висшия учебенъ съветъ. Азъ искамъ да кажа следното — че, за да може да съществуватъ такива училища, не само да стоятъ отворени, но да се задържатъ, да се организиратъ правилно, да бъдатъ полезни за стопанския животъ на нашата страна, т' тр'бва да се откриватъ разумно, внимателно. Самъ началникътъ на професионалното образование при Министерството на търговията, промишлеността и труда, г. Ралковъ, който дълги години работи въ тази областъ, въ една статия въ „Училищенъ прегледъ“ казва, г. г. народни представители, следущето: (Чете) „Въ края на 1921/1922 г. и въ началото на 1922/1923 учебни години въ министерството постъпиха много молби отъ общински управления и училищни настоятелства за откриване на държавни професионални училища. Тия молби не можахъ да се удовлетвори то-

гава, едно, защото въ бюджета н'махме предвидени за тая целъ нужните кредити, и друго, защото разширяването на мрежата на професионалните училища тр'бва да стане следъ основно и грижливо проучване на всички условия. Откриването на каквито и да било професионални училища е свързано съ гол'ми разходи. Затова тукъ не могатъ да се правятъ опити. Предварително тр'бва да се осигури всичко, което е необходимо за успеването на едно таква училище“. Това говори чов'кътъ, който дълго време е боравилъ въ тая областъ. Н'ма какво да говоримъ много, че когато отварянето на едно училище не е организирано добре, резултатитъ с'б много лоши. Едно общообразователно учебно заведение, едно първоначално училище или една прогимназия най-после може да върви ей така: черна дъска, чинъ, тебеширъ — върви; добре или зле, но върви. Но едно професионално училище безъ нужните съоръжения не може. И тогава накрая ще се получи следущото н'що: „училъ Боянъ дребно книжле, ситно писмо; училъ, училъ, нищо не научилъ!“ Не бива така да се плелатъ силитъ на младото поколение. Ние го изхабяваме, то н'ма да бъде полезно нито за себе си, нито ще оправдае он'зи задачи, които ние чрезъ нашитъ законодателни м'роприятия му възлагаеме.

Г. г. народни представители! Искаме да се засили професионалното образование. Какъ е вървело развитието на професионалното образование у насъ? Отначало твърде бавно. Азъ ще ви дамъ н'кой статистически сведения. Презъ 1922/1923 учебна година ние сме имали 106 такива училища съ 818 души учители и лектори и 8.508 души ученици. Презъ 1919/1920 г. — значи три години по-рано — ние сме имали 59 такива училища съ 312 учители и лектори и съ 5.049 ученици, или, друго-яче казано, за единъ периодъ отъ три години, професионалитъ, специалнитъ училища въ България с'б се увеличили съ 46, съ 506 души души учители и лектори и съ 3.459 ученици въ повече. Тоя растежъ, г. г. народни представители, за единъ периодъ отъ три години, струва ми се, че не е малък. Азъ мисля, че той даже е неестественъ, и се боя, че може-би много отъ тия училища, които с'б изникнали т'й скоро, ще бъдатъ закрити. Азъ си обяснявамъ тоя бързъ растежъ — той е подъ влиянието на последнитъ събития. Когато се вид'е, че продуктитъ на умствения трудъ се обезценяватъ, когато се вид'е какъ бедствуватъ представителитъ на интелигенцията, тогава башитъ казаха на децата си, а и самитъ младежи разбраха, че тр'бва да се държи кандилото запалено, ибо не се знае кога ще дойде младоженецътъ, т. е. вс'ки да се грижи за хл'ба си, да не би да стане утре н'що опасно. Така че растежътъ на нашето професионално образование е повече отъ добъръ, особено въ последнитъ години.

Сега чрезъ законопроекта се иска, т'й да се каже, да се трасира по-правилно развитието на това д'ло. Това се палага и по други съображения. Вие знаете, че по решението на жилищнитъ комисии, пом'щението на Министерството на народното просв'щение се освободи отъ така нареченитъ специални училища, та т'й отидоха въ съответствувашитъ министерства, и сега ще тр'бва да се урегулира т'хниятъ животъ чрезъ м'роприятия отъ тия министерства. И азъ искамъ да разгледамъ сега отъ принципно гледище какво ни дава законопроектътъ на г. министра на търговията, промишлеността и труда.

Единъ законъ за търговското и промишленото образование споредъ мене тр'бва да държи см'тка за това, което е сега, и второ, за това, което се чака да дойде, т. е. да се предвижда по-близкото бъдаще и по такъвъ начинъ да се даде една правилна насока на това образование. Какво представлява въ това отношение сегашниятъ законопроектъ? Г. г. народни представители! Ние имаме и сегъ работници въ разнитъ области на икономическия животъ: въ занаятитъ, въ търговията, въ индустрията. Много отъ т'хъ не с'б подготвени както тр'бва, а борбата за съществуване, борбата въ икономическата областъ става отъ день на день по-силна. Придобивкитъ на техниката и нейното приложение въ занаята и индустрията отъ день на день ставатъ все по-гольми, исканията, които живота налага на вс'ки работникъ въ тия области, отъ день на день ставатъ все по-гольми, и заради това налага се, щото на тия недостатъчно подготвени елементи въ областта на труда да имъ се даде помощъ, защото т' сами не могатъ да се усв'вършенствуватъ, а това може да направятъ държавната властъ, респективно Министерството на търговията, промишлеността и труда. И заради това въ законопроекта ние имаме така нареченитъ допълнителни

телни практически училища и курсове. Въ мотивитѣ на законопроекта се казва: (Чете) „Нашитѣ работници и служаци въ занаятитѣ, индустрията и търговията иматъ изобщо недостатъчно образование за професията си. Нѣма официална статистика, отъ която да се види какъ се раздѣлятъ по образование, но отъ събрани сведения въ нѣкои отъ търговескитѣ камари може да се твърди съ положително, че въ занаятитѣ най-голямъ брой образуватъ тия, които сж съ първоначално и първоначално незавършено образование. При това мнозина сж течение на времето сж забравили много отъ знанията, които сж добили въ училището. Нѣкои даже сж забравили да четатъ и пишатъ“. Това сж едни неподготвени пионери за трудната икономическа борба, г. г. народни представители.

Следователно отъ принципно гледище добре е да се държи смѣтка за онова, което дава нашата действителност, и на тия слабо подготвени хора държавата чрезъ своитѣ институции да имъ дойде на помощ, да имъ даде по-големо образование, та да могатъ да се чувствуватъ по-сигурни въ борбата за съществуване.

Второ. Ние ще трѣбва да се грижимъ и за тѣзи, които идатъ тепърва и които биха избрали нѣкои отъ тѣзи области на труда за свое жизнено призвание. Едни отъ тѣхъ поради своята подготовка, или поради икономическитѣ средства, сж които разполагатъ, ще се задоволятъ съ една малко по-скромна сфера на дейностъ, но има други, които ще искатъ да се посветятъ на една по-висша сфера на дейностъ, които ще играятъ роля единъ видъ на обществени ръководители, на ръководители на търговски, индустриални и други предприятия. Не ще съмнение, че подготовката на еднитѣ ще бѣде една, а на другитѣ — друга. Докато за първитѣ споредъ законопроекта имаме така нареченитѣ практически училища, за вторитѣ имаме срѣдни специални училища. Че това е така, че трѣбва да се държи смѣтка за различието въ задачитѣ, за да бѣдатъ различно подготвени — това се вижда отъ мотивитѣ на законопроекта, и целитѣ, които иматъ тия два вида училища. Въ чл. 9 се казва: (Чете) „Практическитѣ училища иматъ за целъ да дадатъ на младежитѣ отъ двата пола достатъчна подготовка за самостоятелно упражняване на дадена професия по търговията и промишлеността“, когато за срѣднитѣ специални училища въ чл. 15 е казано, че иматъ за целъ „да дадатъ на младежитѣ обстойна специална теоретическа и практическа подготовка“ — когато за другитѣ училища е преобладаваща практическата подготовка — „за самостоятелна и ръководна служба“.

Азъ намирамъ г. г. народни представители, че градежътъ на професионалното образование, както е даденъ въ законопроекта, е правиленъ, защото съответствува на това диференциране на функциитѣ, което съществува въ областта на икономическия животъ.

Нека разгледаме сега нѣкои отъ тия училища.

Въ мотивитѣ на законопроекта за допълнителнитѣ практически училища и курсове се казва, че тия допълнителни училища, и особено практическитѣ, се налагатъ поради слабата подготовка, която иматъ сега работниците, нѣкои отъ които сж даже неграмотни. Азъ бихъ искалъ да зная — защото не е казано въ мотивитѣ — дали въ тия допълнителни практически училища, и особено въ курсоветѣ, ще има само практически занятия, или ще се преподаватъ предмети, сж които ще се допълня общото образование, или онова, което работниците сж забравили следъ като сж свършили първоначалното училище? Още повече азъ бихъ искалъ да зная и моля г. министра на труда да отговори: има ли нѣкакво отношение, или нѣкаква връзка между онова, което се прокарва въ тоя законопроектъ, и онова, което е прокарано въ законопроекта за измѣнение на закона за народното просвѣщение, където се казва: (Чете) „При пълнитѣ или непълни прогимназии освенъ това могатъ да се откриватъ едногодишни или двегодишни практически курсове по земледѣлие и отраслитѣ му, търговия и индустрия, по програми съобразно съ мѣстнитѣ условия. Наредбитѣ и програмитѣ на тия курсове се опредѣлятъ съ особенъ правилникъ, изработенъ отъ Министерството на народното просвѣщение, съ съдействието на съответнитѣ министерства“? Та азъ се страхувамъ да не изпаднамъ въ положението на двуластнитѣ имоти — тамъ е работата. Кой ще открива тѣзи училища, кой ще изработва тѣхнитѣ програми, когато тѣ се прибиратъ и отъ едно, и отъ друго министерство? Тѣзи училища сж задължителни, и това е хубаво. Предвидитѣ се трѣбва за работодателитѣ, ако не

пускатъ своитѣ чираци да посещаватъ тѣзи училища; предвижда се глоба и за ученицитѣ, като се лишаватъ отъ дневната си заплата, ако не посещаватъ училището. Г. г. народни представители! По-рано по Министерството на просвѣщението, съгласно съществуващия тогава законъ за народното просвѣщение, се предлагаша така нареченитѣ допълнителни училища. Въ Висшия учебенъ съветъ се изработваха програмитѣ и за тѣзи училища, като се раздѣлиха на секции — търговска, земледѣлска и индустриална. Но важното е, че отъ тѣзи програми не излѣзе нищо, защото не е важно да се прокара нѣщо въ закона, но то трѣбва да се вкара и въ живота. Още Русо е казалъ, че члена въ закона е мъртва буква и че за да влѣже той въ сила, трѣбва къмъ него да се приложи една воля. Когато ние имаме такава двойственостъ, азъ се питамъ: откъде ще дойде тази воля, която ще прокара задължителността на това професионално образование — отъ Министерството на народното просвѣщение или отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда? Та заради това, понеже едновременно се разглеждатъ двата законопроекта, азъ апелирамъ да се внимава и въ едната и въ другата комисия и още отъ сега да се избѣгнатъ грѣшкитѣ, които могатъ да дадатъ отрицателни послѣдствия въ бъдеще.

По-нататкъ, г. г. народни представители! Не е важно само да създадемъ училищна организация, да предвидимъ всички видове професионални училища и да ги отворимъ — важното е да привлѣчемъ учащата се младежъ. Какъ ще я привлѣчемъ? За това нашия опитъ ни дава достатъчно поука. Ако учащата се младежъ не дойде сама, ние ще трѣбва да я привлѣчемъ, като ѝ дадемъ известни привилегии. Едно време, когато държавата имаше нужда отъ добре подготвени учители, тя имъ даваше известни привилегии: не ги освобождаваше напълно отъ военна повинностъ, ами имъ даваше облекчение да служатъ презъ ваканцията по два месеца. Трѣбва да се дадатъ известни привилегии и на тѣзи младежи, за да бѣдатъ привлѣчени къмъ професионалното образование. И заради това азъ смѣтамъ за твърде правилно това, че въ законопроекта се предвиждатъ такива привилегии, а именно, че свършилитѣ съ злѣдостенъ изпитъ срѣдни специални училища се освобождаватъ отъ статъ, дава имъ се право на свободна практика; вънъ отъ това, тѣ се освобождаватъ и отъ трудова повинностъ при условие, ако петъ години продължаватъ да работятъ въ професията, за която сж се готвили. Но не е достатъчно само да привлѣчемъ тѣзи младежи, а трѣбва, следъ като тѣ свършатъ тѣзи училища, да можемъ да ги задържимъ въ професията имъ. А вие знаете, г. г. народни представители, че първитѣ крачки на единъ човѣкъ, който току-що е излѣзалъ отъ училището, сж много трудни; той трѣбва да работи вече на своя глава, когато дотогава е стоялъ подъ чуждо ръководство. Тази трудностъ е още по-голяма, особено когато се работи самостоятелно въ икономическа областъ, където има материална отговорностъ, и често пъти ония, които свършватъ училището, не разполагатъ съ нужнитѣ средства, за да могатъ да се отдадатъ въ оная сфера на дейностъ, по която сж се готвили. Затова азъ смѣтамъ за полезно, дето въ законопроекта е предвидено што на свършилитѣ тѣзи училища да се гарантира отъ държавата евтинъ кредитъ, за да могатъ да стѣпятъ здраво на краката си и да се задържатъ въ своята професия.

Има и друго нѣщо. Въ самитѣ мотиви къмъ законопроекта е казано, че се въвеждатъ два нови члена — 54 и 56. Въ чл. 54, алинея първа, се казва: (Чете) „Министерството на търговията, промишлеността и труда може да дава на нѣкои отъ държавнитѣ промишлени училища постояненъ оборотенъ капиталъ за набавяне материали за работа, като имъ открива въ Българската народна банка текуща смѣтка въ разположение на директора на училището по решение на учителския съветъ“. Азъ питамъ: защо да се дава постояненъ оборотенъ капиталъ само на държавнитѣ промишлени училища? Нима не може да се помогне и на общинскитѣ и окръжнитѣ, ако има такива, още повече ако общинитѣ или окръжнитѣ съвети, които отварятъ такива училища, нѣматъ достатъчно средства? Тогава какво ще излѣзе? Държавата — нека разберемъ това добре, г-да — не е същеще, за да може да огръбе всички, но може да помогне. Въ зависимостъ отъ това азъ искамъ тукъ да подчертая единъ другъ фактъ: ние ще трѣбва да правимъ всичко, за да задържимъ свободната инициатива въ областта на това дѣло — азъ после ще се спра на това — а не да я парализираме, като

дадем на държавата една голѣма намѣса въ това дѣло. Въ алината втора на чл. 54 се казва: (Чете) „Тия училища кукуватъ материалитѣ за работа и продаватъ изработенитѣ отъ тѣхъ издѣлия по решение на една комисија подъ председателството на директора“ и т. н. Самъ г. министърътъ си дава смѣтка, че туй може да предизвика недоволството на занаятчиитѣ — то е казано въ мотивитѣ — защото въ лицето на тия работилници при училищата единъ видъ се създава за тѣхъ опасенъ конкурентъ. Нашето занаятчиство се страхува отъ неволна конкуренция и ние си спомняте какво иска то за работилницитѣ въ заговоритѣ. Та казва г. министърътъ, ние ще трѣбва да бждемъ твърде внимателни. Естествено е, че щомъ имаме практически училища, тамъ ще трѣбва да се работи и изработеното не да се унищожава, защото то е ценно. Но трѣбва да се има предъ видъ и това, което е казано въ чл. 175 на сега действувашия законъ за народното просвѣщение: (Чете) „Трудътъ, който ученицитѣ влагатъ въ тия работилници и стопанства, може да бжде само дидактически, но не и производителенъ“. Азъ искахъ да обърна вниманието ви на този пунктъ, та впоследствие, когато се изработватъ правилницитѣ, тѣ да се изработятъ тѣй, че тѣзи работилници да иматъ характеръ на учебни заведения, а не на производителни, защото въ първия случай ще се държи смѣтка за по-добрата подготовка на питомцитѣ, а въ втория случай ще се държи смѣтка за нуждитѣ на пазара. Заради това азъ се спрѣхъ тукъ и обръщамъ вниманието на г. министра върху тоя пунктъ, за да не да се създаде единъ добъръ правилникъ за обучението въ тия училища. Обръщамъ му вниманието още и затуй, защото има и друго едно положение въ законопроекта, което може да послужи като изкушение за тласкане тѣзи работилници въ тоя пѣтъ — да произвеждатъ за нуждитѣ на пазара. Това положение е въ чл. 55 на законопроекта, който казва: (Чете) „На учителитѣ и ученицитѣ при държавнитѣ практически и срѣдни промишлени училища се плаща премия срещу стойността на изработенитѣ отъ тѣхъ въ училището и училищнитѣ работилници или фабрики издѣлия и материали. Премията на учителитѣ е 20%, а на ученицитѣ е 10%, пресмѣтната върху сумата, представляваща разликата между стойността на изходния материалъ по инвентара и продажната стойностъ на предметитѣ“. Азъ намирамъ за твърде умѣтно, за да се насърчатъ ученици и учители, да се възнаграждаватъ, но казвамъ, че трѣбва да се има предъ видъ това, да не би отъ съблазнѣнъ къмъ по-голѣми възнаграждения, тия учебни работилници да се обърнатъ на чисто производителни заведения, които, както казахъ, ще държатъ смѣтка само за нуждитѣ на пазара, а не за учебнитѣ цели, за които сѣ предназначени.

Азъ смѣтамъ, че въ тоя законпроектъ има ценни положения и ние ще трѣбва да гласуваме за него по принципъ, но азъ пакъ искамъ да предупредя народното представителство върху това, да не се бърза съ откриването на специални училища, защото не се уреждатъ както трѣбва. Вземете държавното срѣдно механо-техническо училище; въ него електротехническото отдѣление било закрито по нѣмане на годни помѣщения и машини; на училището липсватъ химически лаборатории, физически кабинети и изпитателни станции. Какво професионално образование ще даде това училище? Ние говоримъ, че българинътъ бѣга отъ физически трудъ, отъ професионално образование, а миналата година, отъ това техническо училище сѣ били върнати 500 ученика поради това, че нѣма помѣщения. А знаете ли колко души кандидати за студенти по химия не се приематъ въ нашия Университетъ, защото нѣмало мѣсто? Който иска професионално образование ще трѣбва да развърже кисията и да даде пари, защото трѣбватъ сторжения, безъ които професионалното образование ще бжде повече вредно, отколкото полезно — ще създадемъ действително декласирани хора.

Затова, г. г. народни представители, като заявявамъ още единъ пѣтъ, че ние ще гласуваме по принципъ за законопроекта, изказвамъ благопожелания за едно сравнително по-бързо и по-правилно развитие на нашето професионално учебно дѣло. (Ръкоплѣскания отъ стовориститѣ)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Христо Мирски.

Х. Мирски (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Законопроектътъ, който се внася на разглеж-

дане въ Камарата, безспорно, е единъ отъ ония законпроекти отъ нашата стопанска политика, които делятъ покрай другото да засилятъ и производството въ нашата страна, защото както се каза и отъ преждеговорившитѣ, производството въ нашата страна ще се засили не само отъ кредитъ, който се дава на занаятчиството и индустрията, не само отъ опѣзи привилегии, които имъ се даватъ отъ държавата — намаление на превода, низки мита и т. н. — но производството ще се засили тогава, когато ние имаме добре подготвени хора, които да работятъ въ областта на търговията, промишлеността и индустрията. Настоящиятъ законпроектъ, безспорно, трѣбваше да бжде внесенъ отъ днешното правителство, което, когато пое управлението, каза въ своята програма, че ще положи грижи за издигане на търговията и специално на занаятчиството, като ще се грижи за занаятчиското професионално образование, чрезъ създаване на училища, отваряне на курсове по разнитѣ занаяти, отпушане помощи за специализация въ странство, поддържане чирашки и професионални курсове, поддържане и пѣтуещи учители и инструктори, насърчаване и подпомагане на занаятчиски кооперации. Това е въ програмата на днешното правителство, издадена презъ м. ноемврий. Отъ 1906 г. у насъ съществува законъ за търговското образование и отъ 1907 г. законъ за професионалното учение, но тия закони на 1 априлъ 1922 г. бѣха отмѣнени отъ бившето дружбашко правителство, като всички специални училища бѣха пратени въ разпореджане и управление на министра на народната просвѣта. Всѣки, който борави въ тази областъ, не би се съгласилъ, шото министърътъ на просвѣтата да се занимава съ една работа, която не е отъ негова компетентностъ. Този законпроектъ трѣбва да се приеме по принципъ, защото въ него безспорно се урежда една материя, която по-рано не е била уреждана въ тия два споменати отъ мене закони; нито пъкъ тая материя е била уреждана отъ общия законъ за народната просвѣта отъ 1922 г. Днешното правителство има тази заслуга, че създава единъ пѣленъ законъ за търговското и промишлено образование. Затова азъ дължа благодарностъ на г. министра и правителството за внасянето на тоя законпроектъ. Законпроектътъ, както е внесенъ, безспорно урежда всички търговски и промишлени училища и въобще цѣлото търговско-промишлено образование въ нашата страна за единъ по-дълъгъ периодъ време. За да се види, обаче, дали политиката на днешното правителство върви въ духа на този законпроектъ за търговското и промишлено образование, ще трѣбва да се хвърли единъ бѣгълъ погледъ на бюджетпроекта за разходитѣ на Министерството на търговията, промишлеността и труда, който се поднесе и който сега ще се гледа. Въ него ние виждаме, че за тия професионални и промишлени училища се отдѣля една доста значителна сума въ размѣръ 25.150.620 л.

Министъръ Ц. Бобошевски: Хичъ не е много.

Х. Мирски: Искамъ да кажа, една доста голѣма сума, която би могла да се използва добре, стига да има правилно разпредѣление на ония училища, които се предвиждатъ въ бюджетпроекта. Въ него се предвиждатъ 27 срѣдни специални занаятчишки и индустриални училища и 8 професионални и срѣдни търговски училища. Обаче, като се хвърли единъ бѣгълъ погледъ, както изтъкна и преждеговорившиятъ г. Ради Василевъ, вижда се, че тия центрове, въ които се предвиждатъ тия училища, съвсемъ не отговарятъ, за да бждатъ тамъ тия училища. Г. министърътъ на търговията ще направи много добре, при гласуване на второ четене бюджетпроекта, да направи едно точно изложение предъ народното представителство за числото на ученицитѣ, които следватъ въ тия училища, и въ зависимостъ отъ това ние да предвидимъ може-би единъ по-голѣмъ кредитъ, ако г. министърътъ на финанситѣ отпусне такъвъ, за да може съ този кредитъ, като бждатъ разпредѣлени правилно училищата, рационално да се подпомогне нашето търговско и промишлено образование. При наличността на забележката въ бюджетпроекта, споредъ която на г. министра на търговията се предостави, въ зависимостъ отъ мѣстнитѣ условия, правото, да премѣства пунктчетъ на училищата, следъ едно основно проучване въ единъ по-дълъгъ периодъ отъ време ще може най-рационално да се използва този кредитъ. Но туй, което на мене ми прави впечатление и за което г. министра на финанситѣ, който е тукъ, трѣбва да си вземе бележка, то е, че за пѣтуещи училищни инструк-

тори по разнитъ запаяти, които сж обещани въ правителствената програма, не е предвидено нищо, а за стипендии въ бюджетопроекта се предвижда съвсемъ малка сума. Въ бюджетопроекта, за стипендии се предвиждатъ 300 хиляди лева, за помощъ на следващитъ въ странство по търговия, за специализиране по занаяти, индустрия, минно дѣло и машинно инженерство — 30.000 л., една много незначителна сума. Ако тия суми останатъ така, както сж предвидени, нѣма да съответствуватъ на онова, което е писано въ програмата на днешното правителство, както и на желанието на всички, които милѣятъ за доброто уреждане на търговското и промишлено образование.

Настоящиятъ законопроектъ урежда материята за търговското и промишлено образование въ училищата, които сж държавни и въ училищата, които сж образувани по частна инициатива. Училищата, образувани по частна инициатива, превъзхождатъ ония, които се издържатъ отъ държавата. Обаче това, което прави впечатлението, то е, че държавата предвижда за частнитъ училища съвсемъ малки суми. Напр., предвижда се една сума само отъ 100 хиляди лева, ако се не лъжа, за помощъ на изборнитъ учреждения, търговскитъ камари, сдруженията, дружествата и частнитъ лица, които сж открити професионални, срѣдни специални или висши специални училища, образцови работилници и професионални курсове по одобрени отъ министерството програми. При наличността на толкова много училища и при наличността на толкова много курсове, които се посещаватъ не само отъ хората, които живѣятъ въ града, кждето е открито училището, азъ мисля, че държавата би трѣбвало да бжде по-щедра и да насърчи частната инициатива, защото въ тая областъ частната инициатива, може да се каже, има повече намѣсъ, отколкото държавата. За да не бжда голословенъ, ще кажа, споредъ отчетитъ на Варненската търговско-индустриална камара, презъ 1917/1918 г., въ Варненското търговско училище е имало 171 ученика; презъ 1918/1919 г. числото на ученицитъ стига 253; презъ 1919/1920 г. числото става 310, а въ 1920/1921 г. числото на ученицитъ става 404. Миналогодишниятъ отчетъ го нѣмамъ, но числото на ученицитъ, споредъ мене, трѣбва да е стигнало близо 500. Че тия училища не служатъ само на гражданитъ, които живѣятъ въ градовѣтъ, кждето сж тия училища, това се вижда отъ даннитъ, които сж дадени и които се намиратъ пакъ въ сѣщия отчетъ. Докато въ 1918/1919 г. отъ 253 ученици, които сж следвали търговското училище въ Варна, 73 сж били отъ други окръзи, въ 1920/1921 г. отъ 404 ученика числото на тѣзи, които сж отъ други окръзи, вече възлиза на 184; значи близо половината отъ ученицитъ, които следватъ Варненското търговско училище, не сж отъ окръга, кждето се намира туй училище, а сж отъ други окръзи на България. Трѣбва да се има предъ видъ и друго обстоятелство — че тия училища се посещаватъ не само отъ хора отъ градищата, но и отъ хора отъ селата, което се вижда отъ даннитъ пакъ въ сѣщия отчетъ, споредъ който отъ 253 ученици, които сж следвали Варненското търговско училище презъ 1918/1919 г., 128 сж синове на търговци, 47 сж синове на земеделци, 34 сж синове на чиновници и т. н. Като се има предъ видъ туй обстоятелство, може да се извади заключение, че тия училища еднакво се посещаватъ и отъ ученици, изхождащи отъ селата, и отъ ученици изхождащи отъ градовѣтъ. Като се има предъ видъ значи, че въ тия училища не следватъ само деца на родители, които живѣятъ въ окръжитъ, кждето се намиратъ тия училища, но че въ тѣхъ следватъ и деца на родители, които живѣятъ въ други окръзи на България, умѣстно е, споредъ мене, държавата да насърчи частната инициатива, да даде по-голямъ и по-значителна помощъ на тия училища, защото сѣ тѣхъ не се помага само на мѣстното население, но се помага на индустрията и промишлеността въ цѣла България и по тоя начинъ се издига населението въ цѣла България. Че трѣбва да се дава подкрѣпа на частната инициатива, се вижда отъ отчетата за 1920/1921 г. на Варненската търговско-индустриална камара, споредъ който въ Варна е имало занаятчийско бюро, което се е грижело за отварянето на временни курсове. Такива презъ 1920/1921 г. били отворени: двумесеченъ курсъ въ Варна по модерно обушарство, въ Шуменъ по кройчество, въ Габрово по кройчество и шивачество на мъжки и детски дрехи, въ Горна-Орѣховица по кройда и шевъ, въ Дръново по обушарско кройчество; желѣзарски курсове: въ Варна шлосерски, въ Габрово шлосеромонтьорски, въ Шуменъ шлосероковашки, въ Ески-Джумая тримесеченъ дърводелски, въ Попово тримесеченъ курсъ по горни

дамски и детски дрехи, въ Провадия 6-месеченъ кошничарски курсъ и въ Варна 10-месеченъ мелничарски курсъ. Освенъ това Варненската търговско-индустриална камара е издържала още и временни вечерни курсове по воденето на търговски книги, вследствие на задължителността да се водятъ такива книги. Такива курсове сж били отворени и сж посещавани отъ доста ученици: въ Провадия отъ 115 ученика, въ Нови-Пазаръ отъ 25, въ Ески-Джумая отъ 140, въ Дръново отъ 87, въ Тръвна отъ 40 и въ Елена отъ 22. Имало е и други вечерни курсове: въ Варна 6-месеченъ вечеренъ търговски курсъ, въ Търново сжщо 6-месеченъ и въ Габрово сжщо 6-месеченъ. Освенъ това Варненската търговско-индустриална камара се е погрижила да отвори и други, така наречени чирашки курсове. Такива сж отворени: въ Варна съ 125 ученика, въ Шуменъ съ 77 ученика и въ Търново съ 65 ученика. Като се има предъ видъ, че сж тия курсове се спомага на неопитнитъ въ своя занаятъ деца, които нѣматъ нужното общо образование и които не сж запознати напълно съ всичко, да се подготвятъ да работятъ своя занаятъ, ясно става че тия училища сж необходими, но туй, което липсва въ настоящия законопроектъ, то е, че тази материя напълно не се урежда. За тия курсове г. министърътъ се задоволява да каже, че отдѣлна програма ще уреди тази материя. Дали това е право или не, то е работа, която г. министърътъ ще обясни. Азъ си я обяснявамъ тази работа така: понеже тия курсове сж разнообразни и различни, не е възможно въ законопроекта изчерпателно да се изредятъ. Когато ще се изработва програмата за тия курсове, бихъ желалъ г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда да не предвижда за учителитъ въ курсовѣтъ по обушарството, шивачеството и пр. такъвъ цензъ, какъвто цензъ е предвиденъ за учителитъ въ допълнителнитъ училища. За преподавателитъ въ допълнителнитъ училища се предвижда единъ цензъ много високъ, какъвто цензъ ако се изиска и за преподавателитъ въ тия курсове, такива нѣма да се намиратъ. Всички професионални курсове отворени отъ Варненската търговско-индустриална камара се вижда сж били завеждани отъ майстори, отъ така нареченитъ учителни-майстори, които сж свършили сжщо единъ курсъ и иматъ малко специализация, обаче нѣматъ срѣдно образование, както иска г. министърътъ въ своя законопроектъ за преподавателитъ въ допълнителнитъ практически училища. Но при все това, макаръ и съ такива преподаватели, тия курсове подготвятъ децата, като имъ даватъ онуй професионално образование, което е необходимо за да могатъ да работятъ.

Това сж бележитъ, които азъ имамъ да направя. Като свършвамъ, апелирамъ къмъ почитаемото правителство да бжде по-щедро и да насърчи частната инициатива, защото като насърчава откриването на професионални училища, то спомага на производството, то спомага за повдигането на индустрията и промишлеността въ нашата страна.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Величковъ.

П. Величковъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! По законопроекта, съ който днесъ се занимаваме, азъ имамъ да кажа само нѣколко общи сжждения, и ще бжда свършено кратъкъ. Добре е направилъ г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда да е внесълъ законопроектъ, съ който да се регулира тая материя. Ние имаме въ нашата страна професионални училища отъ редъ години насамъ, имаме курсове, организирани отъ търговско-индустриалнитъ камари, имаме частни училища, имаме пѣлъ редъ инициативи въ тая областъ, които трѣбва да се турятъ подъ държавенъ контролъ, които трѣбва да се организиратъ по единъ правиденъ начинъ, за да може професионалното образование да се дава по начинъ, който да отговаря на нуждитъ отъ такова едно образование. Господата, които говориха, се изказаха, че е нужно въ нашата страна да се държи смѣтка преди всичко за общото образование, и съ никоя инициатива на държавата това общо образование да не се накърнява. Подчерта се и се доказа, че общото образование е основата, върху която може да се изгради съ единъ голѣмъ успѣхъ всѣка една професионална подготовка. Съ тая мисль всички трѣбва да се съгласимъ. И отъ наптитъ наблюдения въ живота и въ това, което сж ни казали ученицитъ хора, ние не можемъ да дойдемъ до друго заключение. Всѣки отъ васъ, който е ималъ случая да влѣзе въ съприкосновение съ занаятчици, работници и въобще съ

хора, предимно на физическия труд, ще да се е убедил, че тия от тѣх, които имат едно по-широко и по-солидно общо образование, тия, които сж могли да завършат поне тоя курсъ на образование у нас, който по конституцията и законитѣ е задължителенъ, сж най-подготвенитѣ въ извършването на своята техническа работа. Лично азъ съмъ ималъ случай въ продължение на години да констатирамъ тоя фактъ: работници, които сж могли да дойдатъ въ работилницата, следъ известна възраст, значи достатъчно възрастни и достатъчно подготвени въ училището, много бързо усвояватъ занаята, което е една печалба, и второ, усвояватъ го по единъ начинъ, който имъ дава възможностъ да го практикуватъ разумно — съ най-малко изхарчване на енергия да постигатъ най-големъ резултати. Азъ ще си позволя да ви цитирамъ и еднѣ училг. руския икономистъ Янжулъ, който бѣше направилъ на времето си проучвания, възъ основа на които проучвания дойде до заключението, че не само за квалифицирания трудъ, но дори и за труда на обикновенния работникъ, дори и за труда на черноработника, общото образование има голѣмо значение. Това той го установи съ изрични данни, и азъ се надѣвамъ, че Народното събрание въ днешния си съставъ е изобщо запознато съ тия проучвания, за да нѣма нужда да се спирамъ повече върху тѣхъ.

Професионалното образование, обаче, си остава една необходимостъ за днешно време. У насъ, както и на вредъ въ свѣта, се говори за увеличаване на производството. Станало е вече аксиома, че чрезъ увеличаване на производството ще увеличимъ общитѣ богатства, ще намалимъ бедствията, ще осигуримъ възможността за народа да заживѣе единъ по-добъръ животъ. А за да стане това, трѣбва да се популяризира нуждата отъ професионално образование, особено въ страни като нашата. Нашитѣ промишленици и голѣма частъ отъ нашитѣ занаятчии, по-старитѣ отъ тѣхъ, само въ една посока търсятъ увеличаването на производството: увеличаване на работното време и усиляването на експлоатацията на труда. Въобразаватъ си тия хора, въ повечето случаи непросвѣтени, че колкото повече тѣхнитѣ работникъ работи, толкова повече ще създаде и за тѣхъ, и за себе си, и за обществото. И поради тоя погрѣшенъ възгледъ, съ който за щастие все по-широки и по-широки кръгове отъ нашето занаятчиство и нашия промишленъ свѣтъ се прощава, ние имаме въ нашата страна тоя резултатъ: като увеличавашъ работното време и като изтощавашъ представителитѣ на физическия трудъ, правитѣ невъзможно увеличаването на производството. Съ професионалното образование и държавата, и търговскитѣ камари, и самоуправителнитѣ тѣла, и частната инициатива идатъ да подпомогнатъ по единъ разуменъ начинъ увеличението на производството. Разбира се, обаче, че това увеличаване на производството ще има да става и чрезъ модернизиранието на това производство. Ако ние стоимъ при оная стадия на производство, при която е почти изключено приложението на машината и където само рѣчниятъ трудъ е, който създава, ние все пакъ ще бъдемъ зле, все пакъ ще бъдемъ бити отъ чуждата конкуренция и все пакъ, въртейки се въ единъ омагьосанъ кръгъ, ще търсимъ въ експлоатацията на труда средство да увеличимъ производството и да се спасяваме отъ бедствията, които идатъ и отъ чуждата конкуренция, и отъ други явления въ стопанския животъ. Въ тая посока ще има да работи нашата държава, въ тая посока ще има да действува и работничеството въ България и въ всѣка една друга страна. Борейки се за по-добри условия на труда и съкращавайки работното време върѣйки протеститѣ на работодателятѣ, то прави што въ борбата да могатъ да просѣществуватъ само тия индустрии и предприятия, които сж се приспособили, които сж разбрали тая истина, че безъ приложението на модерната техника не могатъ да съществуватъ. И въ тази смисълъ, както знаете, борбата на работницитѣ за по-добри трудови условия е една борба прогресивна, защото тика напредъ нашето стопанско развитие, макаръ, че за жалостъ, често пакъ тази борба става причина една частъ отъ по-дребнитѣ стопани да не могатъ да издръжатъ, да пропаднатъ и да отидатъ въ числото на работницитѣ. Въ всѣки случай азъ подчертавамъ, че чрезъ засилването на професионалното образование ние заработваме по единъ разуменъ начинъ за увеличаване на производството и за постигане на единъ цели, които могатъ да бъдатъ цели на съвременната държава и на съвременното общество.

Професионално образование — казахъ ви въ самото начало, това вие го знаете по-добре отъ мене — въ България има; има училища, създадени отъ 30 години насамъ, има и училища по-нови и въ последно време има едно засилване на курсове, едно засилване на тирашки училища и пр. Това професионално образование е дало нѣщо на нашата страна, то, обаче, така както е днесъ организирано, не може въ повечето случаи да задоволи нашитѣ нужди, нуждитѣ на българското работничество, на българския занаятчийски свѣтъ отъ професионално образование. Като изключимъ търговскитѣ училища, които сж организирани по-добре, като изключимъ и търговскитѣ курсове, които даватъ нѣщо завършено на своитѣ питомци, въ останалитѣ наши професионални училища продължава едно състояние, при което действително не могатъ да се постигнатъ особено голѣми резултати. Нашитѣ професионални училища сж много зле поставени, особено въ последнитѣ години. Елементарното условие — да иматъ тѣ единъ добъръ учителски персоналъ — липсва или почти липсва. Отъ войната насамъ, следъ обезценяването на паритѣ и предъ добритѣ перспективи, които се откриха за занаятчиството, маса добри преподаватели въ занаятчийскитѣ училища се оттеглиха, тѣ се отдадоха на частна работа и на много мѣста останаха учители съ недостатъчна подготовка. Но то не е най-лошото. Все пакъ въ професионалнитѣ училища има единъ кадъръ отъ учители, хора, които сж привързани къмъ тази работа или които нѣматъ възможностъ да се занимаватъ съ друго и които продължаватъ да работятъ. Обаче професионалнитѣ училища въ много мѣста се оплакватъ и отъ липса на достатъчно машини, защото трѣбва да привикнешъ тоя човѣкъ и къмъ една по-усвършенствувана техника, а оплакватъ се дори и отъ липса на достатъчно материали за работа. Това е особено въ училищата на нашитѣ самоуправителни учреждения. Имаше случай да го констатираме въ Софийския окръженъ съветъ при докладъ на специалиститѣ. Тѣ ни казватъ: „Училищата завършватъ съ огроменъ дефицитъ поради това, че тѣ нѣматъ достатъчно материали, съ които да работятъ, да изработятъ нѣщо, да се продаде то и да може да се получи какво годе за покриване на една малка частъ отъ разходитѣ, за даване едно възнаграждение на учителитѣ и на ученицитѣ, за поддържането на тѣхната храна и пр.“

Сѣщото почти е и въ държавнитѣ училища. Когато преди мене говорѣше туеъ г. Мирски за сумитѣ, отпуснати по тазгодишния бюджетъ за професионалното образование, самъ г. министърътъ тѣй скептически поклати глава и намѣри, че това, което се отпуска, е недостатъчно.

Обаче ако ние минемъ на въпроса за това, което се дава на нашитѣ професионални училища, а за подготовката на учители и за изпращането на младежи да учатъ въ чужбина, да видятъ въ чужбина какъ сж организирани фабрицитѣ, работилницитѣ, тамъ просто ще се ужасимъ. И търговскитѣ камари, които — азъ имамъ случай да кажа туеъ — сж направили нѣщо за професионалното образование, въ тая посока сж направили навѣрно малко. И държавата, и тя прави твърде малко. Ако разбрахъ добре г. Мирски, въ тазгодишния бюджетъ на Министерството на търговията, промишлеността и труда е предвидена една сума отъ 30.000 л., която ще трѣбва да послужи за изпращането на младежи въ чужбина да се специализиратъ. Ако нѣмамъ грѣшка, това показва, че фактически ние нѣмаме отпусната сума за изпращането нито на единъ младежъ. А забележете, г-да, изпращането на младежи въ чужбина е отъ особено голѣмо значение. Не много, но не всѣки случай отъ нѣколко професии избрани млади подготвени интелегентни хора да отидатъ въ чужбина да видятъ съचितѣ си техника, да видятъ съचितѣ си организации на производството, да изучатъ, да дойдатъ да приложатъ своитѣ знания туеъ въ нашата страна — това е отъ грамадна печалба. Нашата държава праща на специализация свои учители общо, праща на специализация артисти, хора на наукитѣ, искусствата и пр. Но днесъ вече занаятчиството, днесъ вече индустрията — това е едно много голѣмо искусство, това е една много голѣма техника, това е, може да се каже, едно художество, и тѣ не могатъ да се учатъ при нашитѣ примитивни условия въ нашитѣ работилници и въ нашето общество, и ние много има да видимъ и да чуемъ отъ чужбина. И следователно въ тая посока ние сме останали много назадъ. Какъ би било добре, ако търговскитѣ камари харчеха, напр., нѣщо повече за изпращане на младежи въ чужбина, но и тѣ въ продължение на 25-годишното си съществуване не знаемъ дали

сж похарчили една сума повече отъ 50.000 л. Следователно, тукъ ние сме твърде много зле.

Обаче това, което не можемъ да постигнемъ съ широко организиране на професионални училища — а тя е една и по-скъпа и по-малка работа — можемъ да го постигнемъ поне за това налично количество работници, които имаме въ нашето занаятчийство и въ нашата индустрия, като организираме курсове и чирашки училища. Забележете, че ние имаме единъ съставъ работници, голъмата частъ отъ които вече сж прехвърлили отдъленията и сж стигнали първи и втори класъ. Тъзи младежи можемъ, безъ всъ-какъвъ рискъ да загубимъ напрасно времето си, да ги при-вличаме въ вечерни курсове, въ дневни училища, за да имъ дадемъ една подготовка. И мене ми се струва, че въ тази посока нѣщо повече би трѣбовало да се направи отъ това, което досега е направено, и отъ това, което е предвидено въ настоящия законопроектъ. Занаятчийтѣ и тѣхната органи-зация се указватъ напоследъкъ твърде много склонни да се организира професионалното образование. Тѣ се сър-дятъ на тия отъ насъ, които сж признали, че търговскитѣ камари все нѣщо сж били направили за професионалното образование. Това, което сж направили търговскитѣ камари, по оценката на занаятчийскитѣ организации се смѣта за нищожно — което показва, че тия организации иматъ же-лание да улеснятъ съ всички начини техническата подго-товка на своитѣ работници. Въ такъвъ случай не остава на държавата, освенъ да организира чирашки училища и калфенски училища, но да задължи занаятчийтѣ и тѣ да поематъ една частъ отъ тежестта на тия училища, не въ формата на нѣкакви данъци, а въ следното: въ опредѣлени часове на деня да освобождаватъ своитѣ чираци и работ-ници отъ работа, като имъ плащатъ тѣлната заплата, и ги извършатъ въ чирашкото или калфенското училище, което пъкъ училище държавата ще организира и което тя ще плаща отъ общитѣ си средства. По този начинъ ние ще имаме една много добра работа, иначе евтина, иконом-ична работа, която ще даде своитѣ резултати въ възможно скоро време.

Ние имаме, г-да, въ България на много мѣста учебни работилници — имаме коларски училища, имаме дърво-дѣлски училища, копнярски училища и пр. Нѣкои отъ господата, които вземаха думата по този законопроектъ, посочиха, че тия училища се посещаватъ отъ твърде малко ученици. Мене ме е страхъ този аргументъ да не повлияе да се закриватъ такива училища, или да се централизиратъ тѣ въ по-малко мѣста. Би се извършила една грѣшка, ако се направи такова нѣщо. Дребнитѣ професионални учи-лища не могатъ да бждатъ въ голъмитѣ градове, не могатъ да бждатъ сгъстени; не може вмѣсто 3—4 кошни-чарски училища да отворите едно училище, да кажемъ, въ София, или въ Шуменъ, или където и да е. За такова едно образование, за такова една подготовка не се отива презъ деветъ града въ десетия, не се харчатъ пари, както се харчатъ, да кажемъ, за университетското образование. Та-кова едно училище, такова една практическа школа ще бжде посещавана и ще бжде отъ значение, ако бжде въ мѣстото, където има нужда тя да сществува, ако бжде тамъ, къ-дето единъ минимумъ отъ хора, заинтересовани да научатъ тоя занаятъ и да го приложатъ на сщщото мѣсто, се намѣ-рятъ. Иначе такова училище нѣма защо да се открива, ако то ще се пренесе въ единъ централенъ градъ. За примѣръ азъ бихъ казалъ, какъ такива едни училища могатъ още да се отворятъ.

Въ 1919 г. азъ имахъ случай като кандидатъ за наро-денъ представителъ въ Струмшквия окръгъ да видя поло-жението въ Разлога и специално въ градеца Банско: едно голѣмо изобилие отъ дървенъ строителенъ материалъ. По оценката на специалисти, този материалъ е подходящъ за много хубава мебелна работа. Тамъ расте муръ, единъ отъ най-хубавитѣ типове на бора. Извършената работа отъ мѣстнитѣ майстори показва, какво би се постигнало, ако тия хора тамъ имаха една техническа подготовка. Още то-гава дадохме идеята да се предвиди въ бюджета една сума за откриване на една учебна работилница въ Банско, която работилница, ако бѣше тогава открита, може би щѣше да разкрие добри перспективи за мѣстното население, като подготви единъ значителенъ брой способни мебелни ра-ботници и тия работници да приложатъ своя трудъ тамъ, където и водна сила има, и материалъ има. Въ такъвъ случай нѣмаше да се пренаса материалъ въ груба форма отъ Банско въ София или другаде, а щѣха да бждатъ дона-сяни въ обработенъ видъ мебели на софийския пазаръ, ев-тини и отъ добро качество. Азъ смѣтамъ, че така трѣбва

да се избиратъ мѣста за отваряне на професионални учи-лища.

Моята мисль бѣше тамъ — да се не приобѣгва къмъ затваряне на сществуващитѣ професионални училища. Нека се види какви сж тѣхнитѣ недостатѣци, нека се по-добрятъ тѣзи училища, но нека тѣ си останатъ. Идеята, малкитѣ професионални училища, учебнитѣ работилници да се събиратъ въ голъмитѣ градове, е една погрѣшна идея и тя трѣбва да се изостави.

За да се постигне резултатъ въ тая посока, има едно друго средство, което, споредъ мене, и държавата, и само-управителнитѣ тѣла трѣбва да възприематъ. Това е на-сърчането на частнитѣ професионални училища. Нѣма нужда държавата да се намѣсва навсѣкжде и да отваря училища. Особено погрѣшно ще бжде, тамъ, където сщ-ествува известно професионално училище, търговско или каквото и да е, да отиде държавата да го конкурира съ свое училище. Напротивъ, държавата има всичкия интересъ тѣзи професионални училища да ги подпомогне, защото въ такъвъ случай тя много по-малко ще жертвува. Ако бжде най-щедра дори спрѣмо това или онова професионално училище, тя ще даде много малко, тя ще се освободи отъ много задължения. И ако тукъ въобще се смѣта, че част-ната инициатива била въ много случаи за предпочитане предъ това, което държавата върши, ако държавата се смѣта, че частната инициатива била въ много случаи за предпочитане предъ това, което държавата върши, ако държавата се смѣта за лошъ стопанинъ и организаторъ, въ такъвъ случай заключението отъ тази мисль трѣбва да бжде, че частнитѣ професионални училища навсѣкжде трѣбва да бждатъ поддрѣпени. Трѣбва да бждатъ поддрѣ-пени сжщо така и професионалнитѣ курсове, които се откриватъ и които биха се открили отъ отдѣлни работнически организации. Ние досега имаме доста много случаи, когато работнически организации, печатарска и други, намиратъ за добре да устройватъ свои вечерни курсове. Държавата би могла да ги улесни съ най-малкото — не като имъ даде средства, а като имъ отпусне нѣкое свое помѣщение, като ги улесни съ нѣкой свой учителъ, материалъ и пр.

Но, г-да, азъ искамъ да завърша моитѣ бележки съ кон-статирването на единъ фактъ, който говори, че днешното правителство, което си е турило за задача да организира по-добре професионалното образование, въ дадения слу-чай се е оказало къмъ това образование твърде много пре-небрежително. Въ Русе имаме организирано едно занаят-чийско училище отъ търговската камара. Доколкото моитѣ сведения се простиратъ, това занаятчийско училище биде изградено отъ държавното помѣщение, въ което то нами-раше мѣсто, и въ последствие сществува една опасностъ да му бжде отнета и учебната работилница — бившата работилница на дунавския флотъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Имате грѣшка. Тя се изпол-зува и сега за практическитѣ курсове на училището. Само помѣщението, понеже бѣше нужно на военнитѣ, тѣ си го вземаха, обаче работилницата си остана.

П. Величковъ (с. д.): Г. министърътъ ме поправа и азъ разбира се, съмъ благодаренъ, щомъ работата стои така; но все пакъ трѣбва да се подчертае, че и до сега сщ-ествува опасностъ учебната работилница да бжде отнета и, следователно, училището да остане безъ всѣкаква възмож-ностъ да извършва работата, за която то е създадено. Ако има такова опасностъ, азъ се надѣвамъ, че министерството ще я отстрани.

Г-да! Тия сж нѣколкото бележки, които искахъ да на-права по законопроекта. Разбира се, въ комисията ще мо-гатъ да се направятъ нѣкои поправки и допълнения. Азъ смѣтамъ, напр., че на ученицитѣ, които сж свършили срѣд-нитѣ специални училища и които стажиратъ пакъ въ тия училища, би трѣбовало да имъ се предвиди нѣкакво възна-граждение. Въ законопроекта тази материя не е уредена но това сж подробности, които, вѣрвамъ, въ комисията ще се уредятъ и изяснятъ, като по такъвъ начинъ ще имаме единъ законопроектъ, който ще отговори на сегашнитѣ нужди. Изобщо законопроекта урежда материята добре и надѣвамъ се да бжде приетъ отъ цѣлото Народно събрание. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ и отъ нѣкои сго-воритѣ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. мн-иштерътъ на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ Ц. Бобошевски: Г. г. народни представи-тели! Наложки ми се да внеса законопроекта за търговското и промишлено образование въ Камарата поради обстоятел-

ството, че Учебният съвет при Министерството на народното просвещение през м. септември миналата година реши професионалните училища да се възвърнат към респективните министерства. Г. Омарчевски, въ желанието си да съсредоточи въ своето ведомство колкото се може повече училища и по този начин да предаде една по-голяма важност и значение на своето министерство, а той да се яви като министър съ едно обширно ведомство, прехвърля професионалните училища към Министерството на народната просвета, ледържейки смѣтка, че за тѣзи училища, които имат една ипшма връзка съ стопанско-икономическия живот на страната, най-добре ще се грижат ония министерства, които въ своята дейност сж въ по-тѣсна връзка съ стопанския живот на страната. Решението на Учебния съвет — едно целесъобразно решение — изхождаше и отъ други съображения: отъ една страна, че тѣзи училища сж държавни стопанства, държавни учреждения, които трѣбва да си спадатъ къмъ респективните министерства, където ученитѣ на тия училища ще могатъ въ известни случаи да приложатъ своитѣ практически познания, и отъ друга страна поради желанието да се отстрани една дуалистичностъ. Защото, когато г. Омарчевски взема всички професионални училища въ своето ведомство, допълнителнитѣ курсове — недѣлни, вечерни и дневни — тѣй же необходими за усъвършенстването на работничитѣ и занаятчиитѣ въ тѣхнитѣ професии, останаха неурегулирани; имаше една празнина въ закона за народната просвета и не се знаеше подъ чие ведомство ще бждатъ тѣ. Предполагаше се, че щомъ изрично не се прехвърлятъ къмъ Министерството на народното просвещение, тѣ ще останатъ подъ респективното министерство. По такъвъ начинъ остана една дуалистичностъ: низшиятъ, така да се каже, практически училища, които даватъ единъ суплементарни практически знания на занаятчиитѣ и работничитѣ, останаха къмъ респективните министерства, а училищата, където се минаваше известенъ по-високъ курсъ, останаха подъ Министерството на просвѣтата.

Поради тия много възки съображения Министерскиятъ съветъ още презъ м. септември съ министерско постановление прехвърля професионалните училища къмъ респективните министерства. Съ този законопроектъ ние сега искаме да допълнимъ ония два закона, които сж изработени още презъ 1906/1907 г. — едина за търговското образование и другия за професионалното учение — които закони отдавна бѣха престанали да отговарятъ на действителнитѣ нужди на нашия стопански и икономически животъ, вече доста напредналъ и който изискваше една друга система въ нашето професионално образование. Наложих се, прочее, да станатъ измѣнения въ системата на професионалното образование и въ типовеѣ на училищата. Отъ една комисия, въ която участвуваха представители на почти всички министерства, а също и компетентни, сведущи хора, се изработи той законопроектъ и азъ ви го представявамъ на вашето суверенно усмотрение.

Бързамъ да забележа, г-да, че съ настоящия законопроектъ ние не целимъ да създадемъ по единъ изкуственъ начинъ професионални училища, защото — както каза г. министър-председателъ въ своята речъ по законопроекта за народната просвета, и азъ ще го повтора — професионалните училища не могатъ да изпреварватъ развоа на стопанско-икономическия животъ на една страна. Тѣ не сж единъ самостоятеленъ факторъ, който да повлияе самостоятелно за усиляне на занаятчииската, индустриалната и търговската дейностъ въ една страна; тѣ сж единъ факторъ, който се явява като една резултатна, като една последица отъ развитието на националната дейностъ въ областта на тия именно отрасли — на търговията, на индустрията и на промишлеността — и то тогава, когато нуждитѣ наръятъ до такава степенъ, че да предизвикатъ създаването на едни такива професионални, на едни такива промишлени училища. Азъ ще ви докажа това съ факта, че отначало въ България вирѣха само търговскитѣ училища. Защо? Защото въ всѣка една закжнѣла въ стопанско и икономическо отношение страна, каквато бѣше и България следъ освобождението, най-напредъ се развива търговията, благодарение на това, че най-напредъ се предизвиква създаването на кредитни учреждения — на банки, частни и обществени и т. н. — които иматъ нужда отъ единъ персоналъ съ търговски похватъ, съ теоретическа подготовка и т. н. Засилването на търговията съ външния свѣтъ, особено засилването на връзкитѣ съ културната търговия, съ модерната търговия, налагаше нуждата отъ единъ школуванъ, модернизиранъ персоналъ. Затова ние

виждаме, че отначалото нашитѣ търговски училища имаха блѣстящъ успѣхъ и въпрѣки това напоследъкъ даже пакъ има една голѣма оскѣдница отъ хора вещи по тая материя.

А другитѣ училища, които не бѣха въ хармония съ развитието на нашия стопански и икономически животъ, нѣмаха този успѣхъ и затова ние виждаме тази аномалия: хора, свършили винарско училище, въ края на крайщата упражняватъ ветеринарна или обикновена медицина; или ученици, свършили желѣзарското училище, създадено още следъ освобождението въ Княжево, да преподаватъ пѣние, рѣчна работа или гимнастика. Защо? Защото тѣхнитѣ специални знания не можеха да намѣрятъ приложение въ живота, понеже нашиятъ занаятчий задоволяваше нуждитѣ на нашето население, което бѣше още надирничаво и нѣмаше той изтъченъ вкусъ, тази финостъ, тази, така да се каже, естетика, която да предзвика създаването на по-опитни майстори, на по-опитни калфи, които да задоволяватъ неговата култура и неговата естетика. Но въ последнитѣ години, когато нашата индустрия стѣпи доста здраво на своитѣ крака и има вече една стабилностъ, особено за нѣкои типове индустрии; когато, отъ друга страна, нашитѣ занаятчици, особено следъ войната, сж вече доста напреднали, се усъвършенствуватъ, модернизируютъ и доказватъ своята голѣма жизнеспособностъ, и когато нашиятъ народъ стана вече по-придирчивъ въ своитѣ вкусове — не говоря за примитивнитѣ шивачи, общари или други нѣкои майстори — естествено, нуждата отъ създаването на училища, които да изкарватъ школувани майстори и добри калфи, които да могатъ да приложатъ своитѣ практически и теоретически познания за усъвършенстването на нашето производство, дребно и индустриално, и да стоговарятъ на вкусовеѣ на нашия народъ, тая нужда стана належаща. Много естествено е, че сега, въ този стадий на развитие на нашия стопански и икономически животъ, трѣбва да бждатъ отворени професионални училища специално за известни индустрии, които могатъ съ право да се нарекатъ родни, неразрывно свързани съ нашето земледѣлие и които ще предизвикатъ и други индустрии. И когато се установява една модерна земледѣлска индустрия и една модерна индустрия въ прѣмата смисълъ на думата, тѣ по необходимостъ върху своитѣ плещи ще докаратъ и една модерна търговия. Следователно, въ този стадий на развитие на нашия стопански и икономически животъ ние ще трѣбва да отредимъ повече грижи за тия именно училища. Тѣй напр., г. г. народни представители, мелничарската индустрия въ България е взела голѣми размѣри, тя е цвѣтуща и преди всичко индустрия родна, свързана съ нашето земледѣлие. Какво е положението на нашия мелничаръ? И най-обикновения шлосеръ или работникъ трѣбва да го докара отъ странство и да плаща пребогати заплати. Защото въ България, макаръ да имаме съ хиляди мелници, отъ които 500—600 най-модерни, които правятъ честь на България, като тия въ Бургасъ и Русе — и въ това отношение брашнарската индустрия е една отъ най-развититѣ — ние още нѣмаме едно мелничарско училище, което да даде поне малко персоналъ за нашитѣ мелници, а трѣбва да го изписваме отъ Чехия и другаде и да плащаме изобилни пари. Друго. За нашето минно дѣло, което се развива отлично, нѣмаме нито обикновени кондуктори, нито обикновени техници. Служобитѣ сж предвидени само по книга. Въ мина „Перникъ“ би трѣбвало да има едно училище, обаче поради голѣмитѣ пазарлъци, които иматъ министритѣ на търговията съ министритѣ на финанситѣ, подобни училища не сжществуватъ, сжществуватъ само по книга. Така е и по отношение на други нѣкои индустрии. Ще ви кажа напр. за електрическата инсталация „Вжча“, която искаме да използваме за цѣла южна България или поне за Пловдивския окръгъ — и тамъ се чувствува голѣма липса на добри майстори, шлосери, миньори и т. н. И често пакъ съ голѣмо съжаление трѣбва да разрешаваме — понеже е нежелателно — да се пускатъ въ България чуждестранци да конкуриратъ нашия трудъ. За голѣмо съжаление трѣбва да допускаме отъ странство и най-обикновени майстори, които идатъ тукъ въ България за да прилагатъ своитѣ познания. Следователно ние вече можемъ да посочимъ редица индустрии, които се нуждаятъ отъ единъ персоналъ школуванъ, и теоретически и практически, които да отговори на тия нужди.

Ето защо, г-да, съ този законопроектъ ние не искаме по изкуственъ начинъ да предизвикаме създаването на разни професионални училища, които, ако не отговарятъ на обективнитѣ нужди, ще вегетиратъ, нѣма да бждатъ посещавани и въ края на крайщата ще изчезнатъ, защото нѣма да иматъ приложение и връзка съ живота. Въ различни отъ

закона на Омарчевски, ние само поставяме принципите, на които трябва да отговарят тия училища, изброяваме само техните сортове, техните видове, без да ги определяме, както беше въ неговия закон за народното просвещение. Защото трябва да държим сметка за обективните условия, особено когато се касае за професионалните училища. Не можеш да ги определиш по книга, ако известни мѣстни условия не отговарят, и второ, ако нѣма кредитъ преди всичко, защото тия училища, както споменаха ораторите, сж едни отъ най-скъпите. Това сж училища, които сж свързани преди всичко съ практически занятия: тѣ трябва да иматъ свои работилници, трябва да иматъ свои инструменти, лаборатории и т. н. И отъ малкото практически училища, които имаме въ България, ние имаме само едно-две по-весни, които могат да задоволятъ нашите нужди, напр. механико-техническото училище въ София, директоръ на което е г. Енчевъ, но то е едно отъ най-скъпите училища. И затуй, като признавамъ въ законопроекта нуждата отъ съществуването на такива училища, азъ ще остава на народното представителство то да бъде тукъ арбитъръ между мене и колегата ми, които държи ресията и който може-би ще бъде противъ фонда, който азъ искамъ да се учреди за едно действително създаване на професионалните училища. Защото не е достатъчно само на приказки да се казва, че трябва да се професионални училища. Ако нѣмаме пари, какво можемъ да направимъ? Нѣмаме ли пари, не можемъ да направимъ абсолютно нищо. И затуй азъ искамъ вие, г. г. народни представители, да бъдете арбитъръ въ това отношение.

Г. Пенчевъ (с. д.): Ние сме съгласни.

Министъръ Ц. Бобошевски: Г-да. Ще трябва да се заегаемъ преди всичко ония класи и съсловия, които ще иматъ най-голямъ интересъ отъ излизането отъ тия училища на добри занаятчи майстори, индустриални работници и т. н. Преди всичко индустриалците, търговците и т. н. трябва да понесатъ въ своите тежести като данъци известенъ процентъ за този фондъ. Но нѣма съмнение, че и ония кредитни учреждения, които иматъ най-голямъ пай въ нашия стопански и икономически животъ — Българската народна банка и Българската земеделска банка, които действително се грижатъ за развитието на нашето земеделско производство и за поминъка на нашето земеделско население, на нашите граждани изобщо — ще трябва да дадатъ една частъ отъ своите приходи. Не искамъ да кажа, че тѣ трябва да дадатъ въ този размѣръ, който азъ предвиждамъ — тукъ може да се направи една трансакция — по въ всеки случай да бъде образуванъ единъ достатъченъ фондъ, не шлюзоренъ отъ нѣколко стотини хиляди лева, които ще отидатъ само за обзавеждането на едно училище, но отъ нѣколко милиона лева, за да може действително да приложимъ този законъ. Този законъ може да бъде отличенъ, по той нѣма да даде очакваните резултати, ако нѣмаме нужните ресурси за неговото прилагане, поне въ онѣзи размѣри, които се налагатъ отъ живота по отношение на онѣзи нѣколко училища, които не сж предвидени въ бюджетопроекта, но които азъ ще искамъ непременно да бъдатъ предвидени отъ комисията — имамъ предъ видъ едно мелничарско училище въ Русе, имамъ предъ видъ и едно училище въ гр. Враца, не затуй, че съмъ врачанинъ, но защото тамъ има една коларска индустрия, една отлична индустрия, която създаде цѣла школа у насъ, въ България. Никъде въ България ние нѣма да видите такива добри модерни коларски работилници, които сж създадени отъ покойния Орозовъ и които въ Враца наброяватъ десетки, въ които учениците ще могатъ да приложатъ на практика своите теоретически познания. Тамъ има всички условия за създаването на едно коларско училище, което да разнесе тази школа за правене на колни, която е създадена отъ 30—40 години въ Враца. Азъ не съмъ го вписалъ въ бюджетопроекта, но въ комисията ще искамъ непременно то да бъде предвидено. Тѣй че, г-да, въпросътъ за фонда за професионалното образование е единъ голъмъ въпросъ. Защото ние можемъ да въгвараме тукъ колкото си искаме хубави закони, но ако нѣмаме действителни помощи за прилагането имъ въ онѣзи разумни размѣри, за които говорихъ, тѣ ще си останатъ само хубави закони, които нѣма да дадатъ онѣзи резултати, които ние очакваме отъ тѣхъ.

Г. г. народни представители! Този законопроектъ, който представямъ, пѣма за задача да влиза въ конфликтъ съ общото образование, защото никъде въ него не се казва, че професионалните училища трябва да бъдатъ създадени

за сметка на гимназиите, на реалките и т. н. Не съмъ азъ, който ще отрека, че колкото сж по-културни майсторите, калфата и работникътъ, толкова повече това е въ интересъ преди всичко на тѣхъ и на производството, на интензивитета въ производството, както това видяхте отъ сведенията, които ви дадохъ нѣкои отъ преждоговорниците. Това мене не ме интересува. Азъ нѣмамъ нищо противъ да можемъ паралелно съ професионалните училища, да задържимъ и частъ отъ нашите гимназии и реалки.

Друго едно нѣщо, което този законопроектъ способствува, то е ония контингентъ отъ завършили реалките и срднното образование младежи, които не могат да добиятъ висше образование, да могатъ се удоволствие да дойдатъ да научатъ единъ занаятъ, който да ги храни. И ние имаме доказателства за това: хора съ завършено срднно образование желаятъ да постъпятъ въ основаното отъ мене печатарско училище въ Държавната печатница, но по нѣмаме на мѣсто не можемъ да ги приемемъ; такъвъ е случаятъ и съ механико-техническото училище въ София, въ което всека есенъ се явяватъ съ стотини ученици, но се връщатъ неудовлетворени. Следователно, има едно желание у този интеллигентенъ пролетариатъ да добие единъ занаятъ, за да може да съществува, защото той е некадъренъ за друго, освенъ за канцеларска работа. Министерствата гъмжатъ отъ службогони, които искатъ да бъдатъ назначени на архиварски и писарски длъжности и които съ удоволствие биха искали да научатъ нѣкой занаятъ. Но къде да отиде такъвъ човѣкъ? Въ работилницата на нашите еснафи-занаятчи ли? Това е обидно за него, той сметта, че не е достойно за него, свършилъ гимназия, да отиде въ работилницата на единъ кондурадкия, шивачъ или другъ нѣкой, да учи занаятъ. Но когато има едно държавно училище, когато има уредени курсове, той съ удоволствие ще отива тамъ, макаръ че ще има за съученици младежи съ по-низко образование.

Друго нѣщо, което прокарваме въ настоящия законопроектъ, за да привлечемъ този интеллигентенъ пролетариатъ въ професионалните училища, то е че имъ даваме известни привилегии — освобождаваме ги отъ трудовата повинностъ, ако се задължатъ, следъ като свършатъ, за петъ години поне да се предадатъ на частна работа, да се посветятъ на частно творчество, на частна инициатива, за да създаватъ национални богатства. Сжщо, онѣзи, които сж свършили срдните специални училища подъ покровителството на държавата, могатъ да иматъ кредитъ съ малка лихва, разбира се съ гаранция, за да си основатъ майсторски и да се отдадатъ на една творческа работа.

Отъ ораторите, които изслушахъ тукъ, никой нищо не спомена за видовете професионални училища, които създаваме. Азъ ще ви кажа нѣщо за тѣхъ, за да видите, че тѣ сж повече отъ тия, които сж съществували досега.

Споредъ закона за народното просвещение на г. Омарчевски, имаме два типа професионални училища: чисто професионални училища, и срдни специални училища. Ние сега ги удвояваме, ставатъ четири сорта: практически училища, срдни специални, допълнителни практически и допълнителни курсове. Всеки единъ типъ отъ тия училища, цели задоволяването на известни нужди. Практическите училища иматъ за задача да подготвятъ добри школувани майстори за нашите занаяти. Въ тѣхъ преобладава предимно практическата подготовка, за да можемъ да привлечемъ ония интеллигентенъ пролетариатъ, за който ви говорихъ; въ тѣхъ слабо се застъпватъ общообразователните дисциплини, застъпватъ се толкова, колкото е нужно за общата култура на единъ майсторъ, на единъ занаятчия. Отъ общообразователните предмети се учи български езикъ, защото преди всичко занаятчията или работникътъ трябва да знае хубаво своя роденъ езикъ; понататъкъ даватъ му се елементарни понятия по счетоводството, по промишленото законодателство и по водене кореспонденцията. Всички останали дисциплини ще бъдатъ чисто практически. Целта е да могатъ хората, които свършатъ тия практически училища, да бъдатъ кадърни за едно самостоятелно работене, за едно самостоятелно създаване на една работилница, или пъкъ, ако е търговецъ, да може самостоятелно да упражнява своята частна търговска професия. Цензътъ, който е предвиденъ за тѣхъ е завършенъ III класъ, а може и завършена реалка. И въ зависимостъ отъ това, какво е образованието, курсътъ е по-голямъ или по-малъкъ — между 2—3—4 и 5 години — а сжщо въ зависимостъ и отъ занаятите и професията на която ще бъдатъ установени. Това сж практическите училища, въ които $\frac{3}{4}$ отъ занятията ще бъдатъ практически, съ ония слабо застъпени, така да се каже, образователни

дисциплини, които съ необходими за общата култура на свършилия, който ще се отдава на една самостоятелна служба, било като майсторъ, било като търговецъ.

Вториятъ видъ училища, които създаваме, това сж срѣднитѣ специални училища, където трѣбва по-обстойно, по-специално да се изучаватъ и общообразователни дисциплини и занаята и където също така, правимъ едно изключение отъ закона на Омарчевски: тамъ могатъ да поставятъ хора свършили не само реалнигѣ, но и хора съ трето-класно образование, като разбира се, пакъ курсетъ, въ зависимостъ отъ това, е по-голямъ или по-малкъ. Назначението на тѣзи училища е не само да подготвятъ учидитѣ за едно самостоятелно съществуване, като търговци или занаятчии, но и да могатъ да бъдатъ ръководители, като директори на различни банки или ръководители на нѣкоя работилница и т. н. Така че целта е не само да се даде подготовка за самостоятелно съществуване, но и да могатъ да заематъ известни отговорни ръководящи длѣжности.

Съответно съ това и програмитѣ сж различни. Това сж детайли, които ще бъдатъ разгледани въ комисията и които сж нецелесъобразни, ще бъдатъ изхвърлени ще се направятъ нѣкои допълнения. Това нѣма значение; важното е да се изтъкне кои сж принципитѣ и същественигѣ белези на единитѣ и на другитѣ училища. Вторитѣ сж етапъ къмъ едно по-висше образование. Свършилитѣ срѣдни специални училища могатъ да поставятъ направо въ висшитѣ професионални училища, които оставатъ подъ ведомството на Министерството на народното просвѣщение, обаче, завършилитѣ практическигѣ училища, не могатъ да влизатъ въ срѣднитѣ специални училища, както бѣше по закона на Омарчевски, по който се смѣтаха като единъ основенъ курсъ за срѣднитѣ специални училища. Тѣ трѣбва да минатъ презъ известенъ курсъ, за да бъдатъ приети въ горнитѣ училища. По отношение на двата типа училища, ние въвеждаме и единъ стажъ. Следъ като сж свършили съ успехъ училището и получили диплома, трѣбва да чиракуватъ между 6—12 месеца въ работилници, държавни, частни или на нѣкоя кооперация, за да могатъ да добиятъ единъ допълнителни практически познания, известенъ майсторлъкъ, едно усвършенствование и само на тѣзи, които сж свършили съ успехъ и този практически курсъ-стажъ и сж добили едно усвършенствование, единъ майсторлъкъ, само на тѣхъ държавата ще се притича на помощъ и ще имъ дава онѣзи привилегии, за които азъ ви говорихъ.

Едно отъ най-същественигѣ въведения и прибавки къмъ досега съществуващия законъ е учредяването по подобие на германската система допълнителнитѣ практически училища, за които почти всички оратори се изказаха така ласкаво. Нашигѣ работници, нашигѣ служащи, нашигѣ самостоятелни търговци и самостоятелни производители сж съ една несвършена подготовка, благодарение на това, че минаха времето, когато майсторбѣтъ искаше да изкара единъ свой ученикъ, който достойно да го замѣсти или който достойно да носи името, че е чиракъ на еди-кой се майсторъ. Сега нашигѣ работници се учатъ само отъ гледане; сега нашигѣ работници се учатъ отъ това, което нагледъ ще имъ покаже калфата или другъ работникъ, но майсторбѣтъ или пъкъ самиятъ калфа никога нѣма да отидѣли достатъчно време да научи своитѣ чираци на своя занаятъ; поради това обикновено нашигѣ работници сж несръчни и неподготвени. Влизатъ въ работилницитѣ обикновено съ незавършено първоначално образование, съ първо или второ отдѣление, съ една съвършено слаба култура, и, влизши въ ателието на своя майсторъ, вътре въ нѣколко години забравятъ всичко и ставатъ едни невежи работници и служащи: Единъ невежа работникъ и служащъ е неспособенъ на усвършенствование; той остава съ онова, което е видѣлъ въ работилницата, и нѣма никакъвъ прогресъ. За да направимъ отъ тѣзи именно безъ веѣкакво образование работници и служащи, хора способни на усвършенствование, които да добиятъ една по-голяма теоретическа подготовка — и въ това отношение отговарямъ на въпроса на първия ораторъ, който каза: „Какво ще стане съ тѣхъ?“ — казано е въ съответния членъ, че тѣ трѣбва да добиятъ предварително теоретически и практически познания, следопателно, ще има и теория, ще има и практика. И това е една отъ целитѣ да усвършенствуваме работника малко и въ писмеността, защото той е забравилъ даже да чете и да пише. Поради това ще се преподава и теория, и практика. Това е едно отъ голѣмитѣ нововъведения въ закона, защото прави тѣзи курсове, тѣзи училища задължителни: отъ 14-годишна възраст до 21-годишна възраст работ-

никътъ и служащиятъ, подъ отговорностъ на неговия патронъ трѣбва да посещава тѣзи училища, които Министерството на търговията и промишлеността ще открива било при самитѣ училища, било при онѣзи училища, които ще бъдатъ създавани отъ търговскитѣ камари, отъ фондовете, кооперациитѣ или пъкъ отъ частнитѣ инициативи. Но ние не се задоволяваме само съ това; ние предвиждаме, што известна категория лица, именно онѣзи самостоятелни търговци, самостоятелни производители, които сж останали на едно мѣсто, които не сж направили никакъвъ напредкъ въ своето изкуство, въ своето майсторство, въ своето запалчиство, да могатъ и тѣ да се усвършенствуватъ, като създаваме за тѣхъ специални допълнителни курсове, които не сж задължителни, но сж оставени на добрата воля на онзи самостоятеленъ търговецъ или занаятчия, който види, че е останалъ надире въ своя занаятъ, да може да отиде да опрѣсни своитѣ знания и да може съ това да модернизира и своята професия, и своя занаятъ.

Това сж, г. г. народни представители, накратко принципитѣ, които сж лѣгнали въ основата на този законопроектъ.

Ще прибавя, че ние по отношение на професионалното образование оставяме една голѣма свобода, не само на държавната, на общинската, на окръжната, на частната, а на всичкитѣ обществени инициативи. Всѣки единъ, който би желалъ да направи нѣщо въ това отношение, има пълна свобода, стига само това да бъде въ хармония съ политиката на министерството, което предвижда въ общитѣ положения, които сме предвидѣли, че всички тѣ трѣбва да иматъ една и сѣща програма — и въ това отношение е задължително купуването на ръководителна, които ще бъдатъ цензурирани, които ще бъдатъ одобрявани отъ министерството — да има една пълностна система да нѣма разнообразие въ системитѣ на преподаването, учебницитѣ въ тия професионални училища, които частни или обществени инициативи биха създали, да бъдатъ по една система, която министерството ще въведе.

Това сж, г-да, по-главнитѣ принципи, които сж лѣгнали въ тоя законопроектъ. Всичкитѣ онѣзи пожелания, които се изказаха отъ ораторитѣ тукъ, азъ бихъ ги приелъ съ удоволствие, стига само да има за това средства. Не съмъ азъ, който ще отрека, че тия кредити, които сме предвидѣли въ внесеня бюджетпроектъ на Министерството на търговията, не сж достатъчни за поощряване тия частна инициатива. Но какво да правимъ, когато ние желаемъ да излѣземъ съ единъ уравновесенъ бюджетъ? И ние виждаме, че това е недостатъчно. Азъ не съмъ съгласенъ съ мнението на единъ отъ ораторитѣ, който каза, че 25 милиона лева сж напълно достатъчни, за да можемъ да направимъ едно добро прилагане на тоя законъ. Това е съвършено недостатъчно, защото тия училища сж едни отъ най-скъпитѣ. Не е достатъчно само да четатъ на ученика теория, той трѣбва да приложи всичко на дѣло, а затова трѣбва машина, трѣбватъ инструменти и т. н. — всѣки единъ ученикъ да има своето тегляче. Едно единствено уредено училище е това на г. Енчевъ. Отъ него действително излизатъ отлични майстори и затова напийватъ тамъ отъ ученици свършили гимназия е така голѣмъ. Отъ това училище излизатъ художници майстори. Ние ще видете какви хубави художествени барелефи и други работи се изкарватъ тамъ, които очудватъ. Бронзовитѣ статуи на нашигѣ забележителни хора, писатели, поети, се правятъ също въ това училище. Но тамъ има удобства, тамъ има възможностъ. И това струва пари. 25-тѣ милиона, които се предвиждатъ въ законопроекта, споредъ мене, сж абсолютно недостатъчни. Но какво да правимъ, когато ние трѣбва да се задоволяваме съ това, което е абсолютно необходимо, безъ да можемъ да се разпрострираме повече? Азъ разчитамъ главно на този фондъ, който е уреденъ въ закона, единъ силенъ фондъ, който да бъде отъ нѣколко милиона лева, за да можемъ да приложимъ закона и да може той да даде ония резултати, които всички му възлагаме.

Азъ свършвамъ, г-да, съ тѣзи нѣколко бележки. Нѣкои други възражения не се направиха. Въ комисията, при разглеждането на законопроекта, компетентнитѣ мнениа ще бъдатъ възприети, за да можемъ да направимъ отъ този законопроектъ единъ такъвъ законъ, който да отговаря на дневнитѣ наръбни нужди на нашия стопански, икономически животъ.

Две мнениа нѣма, г-да, че ние трѣбва да направимъ нѣщо, въ това отношение. На много мѣста, благодарение на особенитѣ благоприятни мѣстни условия, ще трѣбва да се създадатъ такъва професионални училища за смѣтка

на отъзи реални или гимназии, които ще бъдат премахнати, за да можемъ действително да отговоримъ на онака наша политика, която се състои въ това: колкото се може повече творчество, колкото се може повече ценности. И тогава тѣзи училища да се явятъ като единъ вече самостоятеленъ факторъ за подобрене на нашия стопански и икономически животъ, да бъдатъ предизвиквани отъ тѣзи обективни условия, но еднакъ създадени отъ тѣхъ, когато тѣ ще изкаратъ отъ своитѣ ученически стаи добри майстори и добри работници въ всѣко отношение, тогава тѣ самостоятелно ще допринесатъ за онова стопанско развитие, което — всички сме съгласни — е единственото средство за нашата стопанска, икономическа реставрация. (Ражоуплъскане отъ сговориститѣ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Ще гласуваме. Които приематъ на първо четене законопроекта за търговското и промишлено образование и да се изпрати той въ съответната комисия, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ следующата точка — четвърта — отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за данъка върху общия доходъ.

Г. г. народни представители, понеже този законопроектъ е доста обширенъ, ще ви моля да се съгласите да се прочетатъ само мотивитѣ и първиятъ и последниятъ членъ отъ законопроекта. Които отъ васъ сж съгласни съ това, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Моли г. секретаря да прочете мотивитѣ и първия и последния членъ на законопроекта.

Секретарь Г. Терзиевъ (д. сг): (Прочита мотивитѣ, първия и последния членъ на законопроекта — вж. приложение № 45, Т. I).

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! По този законопроектъ е записанъ г. Ради Василевъ. Както и по други важни законопроекти, председателството ви моли да се съгласите, този законопроектъ да отиде въ комисията и следъ връщането му тукъ ще се даде достатъчно време на желающитѣ да говорятъ. . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Като на първо четене.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Именно. — . . . както на първо четене се говори.

Министъръ П. Тодоровъ: Ако нѣкой отъ г. г. народнитѣ представители иска сега да се изкаже, най-после, нека се изкаже. Защо не?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: По-добре, законопроектътъ да отиде въ комисията, г. министре.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Нѣма и кворумъ.

П. Стояновъ (д. сг): Съгласни сме да отиде законопроектътъ въ комисията, при това условие, че на второ четене ще се изкажемъ въ такова време, каквото е дадено по правилника при първо четене.

Министъръ П. Тодоровъ: Азъ не мога да разбера, защо г. г. народнитѣ представители да не се изкажатъ сега. Има достатъчно време, нека започнатъ дебатитѣ.

П. Стояновъ (д. сг): Г. Министре! Тая процедура, която предлага г. председателствующиятъ, има тѣзи преимущества, че по много детайли нѣма да става нужда да се говори два пжти — на първо и второ четене.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Именно — съ това ще се избѣгне излишно говорене.

П. Стояновъ (д. сг): Да.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Тая практика се оказа полезна.

Министъръ П. Тодоровъ: Добре, тогава, пѣмамъ нищо противъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Тогава, ще гласуваме. Които отъ васъ приематъ на първо четене законо-

проекта за измѣнение и допълнение на закона за данъка върху общия доходъ и да се изпрати той въ комисията, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Г. г. народни представители! Следующитѣ точки отъ дневния редъ — точка пета: второ четене законопроекта за допълнителни извънбюджетни (вътрешни) кредити къмъ редовния бюджетъ на държавата за 1923/24 финансова година на обща сума 118.020.000 л., точка шеста: второ четене законопроекта за обмѣняване всички касови бонове и банкноти и пр., точка седма: второ четене законопроекта на дружествата съ ограничена отговорност, и точка осма: второ четене законопроекта за измѣнение и допълнение закона за амнистията отъ 10 януарий 1924 г. — не сж приготвени още отъ комиситѣ за докладъ.

Мишаваме къмъ точка девета отъ дневния редъ: второ четене законопроекта за санитарно-ветеринарната служба. Но г. министърътъ на земледѣлието го нѣма.

Обаждатъ се: Той е тукъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Къмъ министъръ П. Тодоровъ) Г. министърътъ на земледѣлието тукъ ли е?

Министъръ П. Тодоровъ: Тукъ е. Нека се повика да дойде.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Тогава, пристъпваме къмъ точка девета отъ дневния редъ: второ четене на законопроекта за санитарно-ветеринарната служба. Моля докладчика г. д-ръ Кормановъ да докладва законопроекта.

К. Николовъ (д. сг): Нѣма г. министърътъ, г. председателю.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Той ще дойде. (Министъръ Я. Моловъ идва въ залата)

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Г. г. народни представители, комисията не е направила нѣкой съществени измѣнения въ законопроекта за санитарно-ветеринарната служба, освенъ малки поправки, корекции, било по отношение на стила, било промѣни на нѣкои малки членове, които се прехвърлятъ отъ една глава въ друга. Така че, за да се избѣгне губенето на много време, тѣзи поправки и измѣнения ще ви се докладватъ при четенето на законопроекта членъ по членъ.

Пристъпвамъ къмъ докладването на законопроекта членъ по членъ. (Чете)

„ЗАКОНЪ

за санитарно-ветеринарната служба“.

Комисията прие заглавието безъ измѣнение.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които отъ васъ приематъ заглавието тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): (Чете чл. 1 — вж. приложение № 18, Т. I)

Въ този членъ комисията направи една поправка, като замѣни текста на буква б съ следния текстъ: (Чете) „подобрене хигиенческитѣ условия при отглеждане на домашнитѣ животни“

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представител г. д-ръ Владимиръ Руменовъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Искамъ да кажа нѣколко думи отъ носително буква в отъ чл. 1 на законопроекта, който сега разглеждаме: (Чете) „организиране ефикасенъ надзоръ върху съестнитѣ продукти отъ животински произходъ“. Азъ мисля, че ще бъде по-правилно въ много отношения, ако къмъ тази редакция се прибавятъ и думитѣ „въ производството“ и да стане: . . . „отъ животински произходъ въ производството“. Мотивитѣ сж следнитѣ. Ако се остави тѣй, както е редакцията на тази точка, ще се следва туй положение, което е сега въз основа на единъ законъ,

който е приет през време на дружбашкия режим, защото, който нито е обстойно разискван във Народното събрание, нито пък в парламентарната комисия е станало изучаване по този въпрос. Когато се е приемал този закон, тук, от тази трибуна, покойният д-ръ Ораховачъ е излъзъл и е доказал, че съ приемането на този закон не бива да се бърза, не бива да се създават такива закони, непрочени от компетентнитѣ мѣста. Контолата за фалшификацията на всички продукти, които се употребяват за храна или за питее, е единъ въпрос много сложенъ, много деликатенъ и за него се изисква специална подготовка. Действително за съестнитѣ продукти отъ животински произходъ подготвени сж най-вече ветеринарнитѣ лѣкари; тѣ сж компетентнитѣ лица, които могат да опредѣлятъ отъ кои животни кои продукти могат да бъдат употребени за храна. И действително по този контролъ само ветеринарниятъ лѣкаръ може да си каже думата. Медицинскиятъ лѣкаръ не е така компетентенъ по този въпросъ, както ветеринарниятъ лѣкаръ. Обаче, когато продуктътъ отъ животински произходъ излезе отъ производителя и попадне въ онова заведение, въ което вече се продава на консоматора, тукъ могат да ставатъ повреди и фалшификации отъ общъ характеръ. Тия повреди и фалшификации често пъти сж толкова деликатни, толкова изкусно направени, што нито ветеринарниятъ лѣкаръ, нито даже обикновениятъ лѣкаръ може да ги узнае и познае. Медицинскиятъ лѣкаръ, на които е възложена охраната на народното здраве, контрола на всички съестни продукти отъ различенъ произходъ, иматъ подруга, по-специална подготовка, отколкото оная, която досега публиката и всички знайха — че лѣкарътъ е компетентенъ само по отношение лѣкуването на болеститѣ и узнаване на болеститѣ. Санитарната служба, здравната служба на медицинския лѣкаръ е дена специалност много сложна, която се придобива отъ практика, отъ опитъ и съ познания. Ако се остави тъй, както е този членъ, ще се получатъ тѣзи нежелателни нѣща, които въ продължение на две години се наблюдаватъ навсѣкжде — че въ единъ дюкянъ, въ една бакалница, само ветеринарниятъ лѣкаръ ще контролира продуктитѣ отъ животински произходъ — различни видове консервирани меса отъ животни, отъ риба и т. н. — млѣчни продукти — млѣко, масло, сирене и т. н. — а другитѣ продукти ще контролира медицинскиятъ лѣкаръ. Ако се върви по тази логика и ако се смѣта за всѣки видъ продукти, по произходъ имъ, да туряме специалисти лѣкари, тогава за продукти отъ растителенъ произходъ трѣбватъ агрономи, за продукти отъ индустриаленъ произходъ — химици и технолози. Такова разпредѣление на специалноститѣ въ идеаленъ смисълъ може би е полезно и нужно, но ние, при нашитѣ условия, можемъ ли да разчитаме на такъвъ разкошъ и да създаваме такава сложна служба въ контролата на съестнитѣ и питейнитѣ продукти?

Г. г. народни представители! Въпросътъ за фалшификацията на продуктитѣ е много сложенъ, много деликатенъ; той засѣга много страни въ живота, той засѣга даже специално висшето образование. Било е време, когато тѣзи познания на науката, които могат да се употребятъ въ вреда на хората, сж се пазили въ голѣма тайна, и хората на науката не сж смѣляли да ги издаватъ отъ страхъ отъ голѣмитѣ наказания по законитѣ, отъ страхъ, че ще бъдатъ преследвани отъ самитѣ свои колеги професори. Казвамъ, въпросътъ за фалшификацията на продуктитѣ е много сложенъ и деликатенъ и не трѣбва, особено въ сегашно време, така да го разчленяваме и да оставяме да се занимаватъ съ него много лица. Фалшификацията на продуктитѣ, особено на съестнитѣ и питейнитѣ продукти, е една много сложна и деликатна работа, и по-добре е на едно лице да възложимъ да следи за тѣзи фалшификации, като то бѣде по-подготвено, а не да разпредѣляме тази работа между различни лица и различни служби и въ край на крайщата всички да бъдатъ не дотамъ подготвени. Никой не отрича компетентността на ветеринарнитѣ лѣкари да контролиратъ месото въ кланицитѣ, да контролиратъ месото въ халитѣ, където се продава и където е антро, но когато тѣзи продукти се разпрѣсватъ средъ продавачитѣ, тамъ трѣбва да се остави контролата на общъ органъ, който е длъженъ, споредъ законитѣ, да следи за опазването на народното здраве. Ето защо азъ мисля, че ще направимъ една грѣшка, ако оставимъ туй положение, още повече че се признава, че нѣмаме достатъчно ветеринарни лѣкари; че ветеринарнитѣ лѣкари сж недостатъчни да изпълняватъ специалната своя служба, да лекуватъ болеститѣ и да предпазватъ добитъка отъ

заболѣвания. Да имъ възложимъ въ градоветѣ службата по контрола на съестнитѣ продукти, това значи да отнемемъ ветеринарния лѣкаръ отъ преката му и същевременно служба и да създаваме излишни служби, които могат да бъдатъ извършвани отъ други лица. Въ София, съгласно сега смѣществуващия законъ — който законъ непременно трѣбва да се отмѣни, както много други закони, приети отъ бившия дружбашки режимъ — за контрола върху съестнитѣ продукти отъ животински произходъ смѣществува това ненормално положение: единъ градски ветеринаренъ лѣкаръ се занимава съ контрола на съестнитѣ продукти отъ животински произходъ съ трима, или шест души, ми се чини, въ последно време, ветеринарни фелдшери, тогава, когато Софийската община издѣжда деветъ санитарни лѣкари съ по двама санитарни фелдшери за контрола на съестнитѣ продукти и за друга санитарна служба. И сега какво излиза? Млѣкото се контролира отъ ветеринарни фелдшери, медицинскиятъ лѣкаръ въ София не може да контролира млѣкото по улицитѣ, защото съгласно закона за контрола на съестнитѣ продукти отъ животински произходъ, това е предоставено на ветеринарнитѣ лѣкари. Отидете въ малкитѣ градчета, където нѣма ветеринаренъ лѣкаръ, а има медицински лѣкаръ и ще видите, че на медицинския лѣкаръ е отнета тази работа. Отидете по-нататъкъ и ще получите следното: единъ околийски лѣкаръ, като отиде въ едно село, не може да контролира съестнитѣ продукти, а ветеринарниятъ фелдшеръ въ тая околия ще извърши тая работа! Виждате, че този въпросъ не е добре изученъ и ми се чини ще трѣбва да се отложи. Сега се изработва при Дирекцията на народното здраве новъ законъ за контрола върху съестнитѣ и питейни продукти. Когато този законъ дойде тукъ да се приеме, тогава ще се опредѣли какво ще върши ветеринарниятъ лѣкаръ, какво ще върши медицинскиятъ лѣкаръ, а за сега, ми се чини, ще бѣде много добре — то ще отговори на действителнитѣ нужди, то ще отговори и на науката, и на практиката по този въпросъ — ако къмъ тая буква в! „Организиране ефикасенъ надзоръ върху съестнитѣ продукти отъ животински произходъ“ се прибави „въ производството“. Това е моето предложение.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Тази материя въ комисията ни отне цѣли два дена. Въ комисията взеха участие представители на Върховния медицински съветъ — директорътъ на Народното здраве г. д-ръ Кесяковъ, уважаемиятъ г. д-ръ Руменовъ, главниятъ началникъ на Ветеринарното отдѣление, началникътъ на халитѣ, сждо и директорътъ на салхатата. За съжаление г. г. медиционеритѣ не можахъ да убедятъ комисията въ тѣхната правота.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Не е върно. Всички не приществуваха тогава. Бѣха само трима души отъ комисията.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Въ залата на г. г. министритѣ бѣха г. Кесяковъ и всички по-горе изброени.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Отъ комисията кои бѣха?

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Азъ, Петко Дичевъ, и други — не помня колко бѣхме.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Трима, а бѣха петъ души ветеринарни лѣкари.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Все така, бѣха доста застъпени компетентнитѣ лица.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Не се разреши този въпросъ.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Взехме за примеръ Германия. Тамъ прегледътъ на произведената отъ животински произходъ е повѣренъ на ветеринарнитѣ лѣкари. Въ Ромъния, въ Италия, въ Австрия прегледътъ на месото и всички други продукти отъ животински произходъ е повѣренъ сждо на ветеринарнитѣ лѣкари. Същото, г. г. народни представители, е предвидено и въ тоя законопроектъ. Ветеринарнитѣ лѣкари не претендиратъ за

нищо друго, освен за прегледа на продуктите от животински произход. Тъ не отказват компетенцията на другите специалисти за надзора на продуктите от друг произход, като растителни, индустриални масла и тѣмъ подобни. Г. Руменовъ каза, че ако остане исканото положение, то ще бъде въ разрѣзъ съ новия законопроектъ, който се изработва за опазване народното здраве, въ който се урежда и контрола на продуктите, които се консумиратъ от населението. Щомъ е така, г. г. народни представители, нека тая материя остане да се уреди въ закона за народното здраве; тамъ г. г. медицинските лѣкари нека наредятъ най-целесъобразното, най-подходящото и най-икономичното за страната ни. Но въ този законопроектъ ясно и категорично е казано, че ветеринарните лѣкари иматъ компетенцията за прегледа само на продукти от животински произход. Така е било и така трѣбва да бъде. За прегледа на другите съестни продукти тѣ не аспириратъ, нито иматъ компетенцията, нито искатъ да имъ се даде това право. Мотивитъ на г. Руменова е, че ветеринарниятъ лѣкаръ има работа само докато животно се заколи въ салханата; следъ като месото излѣзе отъ салханата, прегледътъ е вече отъ компетенцията на г. г. медицинските лѣкари. Г. г. народни представители! Това го нѣма никѣде — не може да го има и въ България. Ветеринарниятъ лѣкаръ трѣбва свободно да влѣзе въ касапницата и даже въ ахчийницата да контролира месото и да го прегледа. Медицинскиятъ лѣкаръ не е компетентенъ да се произнесе дали едно месо е говеждо или биволско. Питамъ ви тогава: кой би трѣбвало да прави тоя прегледъ: ветеринарните лѣкари или уважаемитъ медицински лѣкари, на които и днесъ може да имъ се продаде биволско месо за говеждо?

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Ще прегледа марката отъ салханата, която е отъ ветеринарния лѣкаръ.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Марката, г-да, е е една дамба неясна; марката не значи нищо, защото касапите сѫ толкова майстори, че могатъ сами да я поставятъ.

К. Николовъ (д. сг): Веѣки консоматоръ може да разбере кое месо е говеждо и кое биволско.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Марката, г-да, е една дамба неясна, едно мастило неясно, и както се практикува на много мѣста, цапачъ го и самитъ месари при контрабандното клане.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Това зависи отъ васъ.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Контрабандното клане на животни вънъ отъ салханата у насъ е доста разпространено, и азъ ви увѣрявамъ, г. г. народни представители, че ако трѣгнемъ по този пътъ — да се отнеме компетенцията на ветеринарните лѣкари да се бъркатъ и въ хади, и въ касапници, и даже въ ахчийници — мога да ви кажа съ положителностъ, че често пъти вие ще ядете котка вмѣсто заекъ. Медицинскиятъ лѣкаръ не е компетентенъ да познае дали е котка или заекъ — касапникътъ ще отрѣже главата и нѣма да се познае — когато единъ ветеринаренъ лѣкаръ може да познае и по кокалицитъ въ манджата, дали месото е отъ заекъ или отъ котка. Въ Германия се колятъ и кучета; не се знае и у насъ какво се е вършило презъ време на войната. Касапникътъ отрѣже главата на кучето и не можете да познаете, дали е кучешко месото или отъ малко теле. Азъ мисля, че този въпросъ е ясенъ и едва ли ще се намѣри нѣкой отъ г. г. народните представители, който ще отрече компетенцията на г. г. ветеринарните лѣкари да познаватъ животните, съ които боравятъ отъ 15—20 години и прѣзъ цѣлия си животъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Никой не отказва това.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Ако това го има и въ други държави, заповедайте да го направимъ. Азъ моля да се приеме членътъ както е — чисто и просто ветеринарниятъ лѣкаръ да е компетентенъ да преглежда продуктите отъ животински произход . . .

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Навсѣкжде?

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): . . . а другото нека се застъпи въ закона за опазване общественото

здраве. Азъ ще поддържамъ г. Руменова да се уреди тамъ прегледътъ на животинските продукти, които се употребяватъ за консомация. Защо ще губимъ само време да споримъ по този въпросъ? Въпросътъ бѣ ясенъ и за комисията. Когато се разглежда законопроектътъ за опазване на общественото здраве, нека г. Руменовъ вземе думата и да посочи модусъ да се излѣзе отъ това положение. Не отказвамъ, че има и друга компетенция, особено по фалшификацията съ боядисването на месата, по това е работа на химика — то не е работа нито на ветеринарния лѣкаръ, нито на медицинския лѣкаръ.

Тѣй че моля г. г. народните представители, безъ да споримъ повече по този въпросъ, да гласуватъ члена така, както е.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Дичевъ.

П. Дичевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Понеже стана дума, че не сѫ присѣствували членоветъ отъ комисията по Министерството на земледѣлието, когато е разглежданъ въпросътъ, азъ ще призная, че много отъ тия членове не сѫ дохождали редовно на заседанията. Но ние, които бѣхме поставени предъ абсолютната необходимостъ да получи Министерството на земледѣлието единъ новъ законъ за санитарно-ветеринарната служба въ връзка съ изпоса и съ вътрешната търговия, не можехме да не разглеждаме законопроекта. Този въпросъ го разгледахме специално въ нѣколко заседания на комисията въ присѣствието на директора на народното здраве г. д-ръ Кесяковъ, г. д-ръ Златаревъ, г. д-ръ Руменовъ и други 4—5 членове. Не се касае въпросътъ до изключване на представителитъ на хуманната медицина и на санитарните агенти отъ контрола върху продуктите отъ животински произходъ. Признава се компетенцията по този законъ на ветеринарните лѣкари и на техните помощници за този контролъ, но ние се обяснихме и дойдохме до заключение, че въпросътъ за взаимното допълване на дветѣ служби ще се уреди чрезъ единъ новъ законопроектъ, който ще има за задача да отгѣни сегашния специаленъ законъ за контрола на продуктите отъ животински произходъ вотиранъ въ 1922 г. Компетенцията на тия две служби ще се съгласува по следния начинъ: месо, което е излѣзло отъ кланицата съ печатъ, че е здраво, по подлежи на преработка на друго мѣсто, ветеринарниятъ лѣкаръ или неговиятъ фелдшеръ ще има компетенцията да го контролира, но и на санитарните агенти нѣма да се отнеме правото да контролиратъ; обаче, когато стане нужда да се установи точно положението на нѣщата, ще трѣбва да присѣствуватъ представители и на дветѣ служби. Тѣй че този въпросъ остава да се реши въ единъ новъ законъ, който ще отгѣни закона отъ 1922 г. за контрола на съестните продукти отъ животински произходъ. И затова предложението на г. д-ръ Руменова, което той добре обясни, не би трѣбвало да се приеме не затова, че се отрича компетенцията на медицинските лѣкари, а затова защото настоящиятъ законопроектъ се касае за санитарно-ветеринарната служба. Законътъ за опазване общественото здраве ще опредѣли компетенцията и на единитъ и на другитѣ лѣкари.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Г. министърътъ така ли схваща?

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министърътъ на земледѣлието и държавните имоти.

Министъръ Я. Молловъ: Въ комисията бѣше разглежданъ чл. 2 и бѣше приетъ тѣй, както е въ законопроекта. Но понеже дойде тамъ г. д-ръ Руменовъ и товадина въпроса за компетенцията на медицинските лѣкари да се занимаватъ съ контролиране на съестните продукти и специално на продуктите отъ животински произходъ, азъ настояхъ предъ комисията да се разгледа този членъ въ присѣствието на представителни на Дирекцията за опазване общественото здраве и на ветеринарните лѣкари, за да може действително да се вземе правилно решение по въпроса. Още когато този въпросъ се разискваше на първо четене, азъ казахъ, че трѣбва да се намѣрятъ допирни точки, обаче не може да се каже и да се твърди днесъ, че само медицинскиятъ лѣкаръ е компетентенъ да контролира продуктите отъ животински произходъ или че само ветеринарниятъ лѣкаръ е компетентенъ да контролира продуктите отъ животински произходъ. Азъ ще наведе нѣколко примѣра, за да бѣда убедителенъ

въ това мое твърдение. Представете си че месото не винаги излиза отъ кланници и отива въ хали за продажба, защото не навсякъде има кланници и хали; тогава азъ питамъ: кой ще контролира това месо, когато отива да бъде вече готвено? Медицинскиятъ лѣкаръ ли е компетентенъ? Твърде естествено е, че не може да бъде компетентенъ медицинскиятъ лѣкаръ. Днесъ за днесъ медицинскиятъ лѣкаръ може да дава мнение дали единъ продуктъ е разваленъ или не — съ това съмъ съгласенъ — но може ли той да каже, че дадено месо е заразено или не? Въ София действително той може да направи такъвъ контрол, но въ другитѣ градове, дето нѣма кланници, дето месото се продава направо, тамъ кой ще контролира? Когато се касае за износъ на пастарма, на суджуци, на кожи, които сѫ продукти отъ животински произходъ, кой ще контролира? Медицинскиятъ лѣкаръ ли? Това не е възможно. За туй тукъ е предвидено това положение. Кожи излизатъ отъ салханитѣ, но тѣ се изнасятъ и внасятъ и отъ вълнѣ. Кой ще ги контролира? Медицинскиятъ лѣкаръ ли? Твърде естествено е, че той не може да направи това. Тукъ се касае да се гарантира здравето на масата, здравето на народа и за това ветеринарниятъ лѣкаръ ще си каже думата. И азъ съмъ съгласенъ съ г. д-ръ Руменовъ да се направи разграничение, но това разграничение ще се направи, когато се внесе новиятъ законъ за опазване общественото здраве, но при днешното положение това е единствения изходъ. Азъ не правя въпросъ отъ това, но само обяснявамъ, защото Народното събрание, когато ще вдига рѣка, ще трѣбва да знае какъ стои въпроса. Ние се намираме при едно фактическо положение и трѣбва да дадемъ разрешение на въпроса. Затова, както казахъ, по мое искане въ комисията се викаха лѣкари отъ Дирекцията за опазване общественото здраве и ветеринарни лѣкари, за да може комисията при пълно освѣтление да разреши този въпросъ. Макаръ че въ комисията сѫ присъствували малко отъ членоветѣ ѝ, въ веѣки случая тамъ сѫ били изслушани и единитѣ и другитѣ и тогава въпросътъ е билъ решенъ. Действително въпросътъ е важенъ и не заслужава да се прави голѣмъ въпросъ отъ това: на този или онзи ще възложимъ контролата върху продуктитѣ отъ животински произходъ. Можете да получите практическо разрешение на въпроса, когато дадете на ветеринарнитѣ лѣкари да контролиратъ и кожитѣ, и пастармата, и суджуцитѣ, въобще всички произведени отъ животински произходъ, които се внасятъ и изнасятъ. Собствено отъ България не се изнасятъ продукти отъ животински произходъ, а се продаватъ на вътрешния пазаръ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Какво предложение правите, г. Руменовъ?

Д-ръ В. Руменовъ (д. ст.): Исквамъ да кажа две думи. Не се разбираме само по контролата на развалениитѣ продукти и за фалшификациитѣ, които могатъ да станатъ. Осаналото е много ясно. Смѣтамъ, че това е отъ общо санитарната служба и трѣбва да бъде уредено въ закона за народното здраве, който ще се внесе по-нататъкъ. Ето защо азъ поддържамъ предложението си: да си остане редакцията както си е, като въ края се прибавятъ думитѣ: „при производството“.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Г. д-ръ Руменовъ предлага въ края на текста на буква „в“: (Чете) „Организиране ефикасенъ надзоръ върху съестнитѣ продукти отъ животински произходъ“, да се прибавятъ думитѣ: „при производството“.

Ще поставя на гласуване тази прибавка. Които отъ васъ приематъ предложената отъ г. д-ръ Руменова прибавка, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнѣшество, не се приема.

Които приематъ чл. 1 тѣй, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Г. г. народни представители! Моля ви се, да бъдете въ залата, защото сме при второ четене и веѣка минута има гласуване. Иначе ще бъда принуденъ да вдигна заседанието.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): (Чете чл. 2. — вж. приложение № 18, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ изменение.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ чл. 2 така, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): (Чете чл. 3. — вж. приложение № 18, Т. I)

Въ този членъ комисията направи следнитѣ измѣнения: въ буква в следъ думитѣ „околийски“ прибави думата „участъжови“ и въ края, следъ думитѣ „ветеринарни лѣкари“, прибави „и такива на частна практика“. Въ буква г следъ думитѣ „ветеринарна полиция“ прибави „и дружества за покровителствувано на животни“.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата на реднитѣй представителъ г. Димитъръ Тодоровъ.

Д. Тодоровъ (д. ст.): Азъ бихъ молилъ г. докладчика на комисията и г. министра да се съгласятъ, щото първата точка да бъде раздѣлена на две, а именно: Ветеринарната служба се изпълнява: а) отъ централно управление — ветеринарно отдѣление при Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, и б) върховенъ ветеринаренъ съветъ. Тая служба не могатъ да я носятъ тия две учреждения паралелно, защото въ закона имъ се опредѣлятъ различни функции: на едното административни и управителни, а на другото — повечето съветателни и научни. Ако г. министърътъ и г. докладчикътъ сѫ съгласни съ това, азъ смѣтамъ че нѣма защо по-нататъкъ да обосновавамъ моето предложение.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): Не ми е ясно какво предложение правите, г. Тодоровъ.

Д. Тодоровъ (д. ст.): Тогава ще го повтора. Предлагамъ първата точка да се раздѣли на две, а именно: а) Ветеринарната служба се изпълнява отъ: а) централно управление — ветеринарно отдѣление въ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, и б) Върховенъ ветеринаренъ съветъ — значи, отдѣлимъ Върховния ветеринаренъ съветъ отъ Ветеринарното отдѣление при Министерството.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): Г-да! Подъ „централно управление“ се разбира Ветеринарното отдѣление и Върховния ветеринаренъ съветъ, а другитѣ тѣла не сѫ въ централното управление.

Д. Тодоровъ (д. ст.): Г. министърътъ на земледѣлието е съгласенъ съ моето предложение.

Министъръ Я. Молловъ: Това е една дреболия, която нѣма никакво значение, защото функциитѣ на Върховния ветеринаренъ съветъ сѫ ясно определени въ закона и той не може да излиза вънъ отъ тия функции. Съгласенъ съмъ съ това предложение, но казвамъ, че то нищо не измѣня.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Поддържате ли предложението си, г. Тодоровъ?

Д. Тодоровъ (д. ст.): Да, поддържамъ го.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Ще положи на гласуване поправката, която предлага г. Димитъръ Тодоровъ.

Които приематъ предложената отъ г. Тодоровъ поправка, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнѣшество, Събранието не приема.

Които приематъ чл. 3 тѣй, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): (Чете)

Глава II.

„Ветеринарно отдѣление“

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ заглавието на глава втора така, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): (Чете чл. 4. — вж. приложение № 18, Т. I)

Въ този членъ, г. г. народни представители, се направиха следующитѣ измѣнения: следъ думитѣ „лѣчебно дѣло“ се прибавиха думитѣ: „Инженеръ технологъ до хладилното дѣло“, а думитѣ „единъ дѣловодителъ и необходимото число писари“ се замѣнятъ съ думитѣ „и необходимия помощенъ персоналъ“.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Г. докладчикъ! Вие трябва да прочетете члена тъй, както е приетъ отъ комисията, а следъ това да кажете какви измѣнения има.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): (Чете) „Чл. 4. Ветеринарното отдѣление се състои отъ: началникъ, главни инспектори по епизотичитѣ, общинската ветеринарна служба и лѣчебното дѣло, инженеръ-технологъ по хладилното дѣло, единъ подначалникъ ветеринаренъ лѣкаръ и необходимия помощенъ персоналъ“.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Тодоровъ.

Д. Тодоровъ (д. сг): Азъ бихъ молилъ чл. 4 да добие следната редакция: (Чете) „Ветеринарното отдѣление се състои отъ началникъ, главни инспектори по епизотичитѣ, общинската ветеринарна служба и лѣчебното дѣло, инженеръ-технологъ по хладилното дѣло, единъ подначалникъ ветеринаренъ лѣкаръ, единъ подначалникъ ветеринаренъ фелдшеръ“ и т. н. — да се прибавятъ думитѣ „единъ подначалникъ ветеринаренъ фелдшеръ“. Азъ правя това предложение по аналогия съ службата въ Министерството на народното просвѣщение. Тамъ единъ първоначаленъ учител може да стане подначалникъ въ Министерството на Народното просвѣщение. И въ отдѣлението за основното образование подначалникитѣ сж първоначални учители, които сж минали презъ етапа на околийскитѣ училищни инспектори. Азъ мисля, че щомъ ветеринарното отдѣление ще управлява ветеринарната служба, която се носи еднакво отъ ветеринарнитѣ лѣкари и отъ ветеринарнитѣ фелдшери, нѣма да бжде никакъ обидно и нѣма да се наскърби авторитета и авторитетизма на чиновникитѣ въ министерството, ако за единъ подначалникъ приематъ единъ ветеринаренъ фелдшеръ. Независимо отъ това, стара приказка е: не е армия онази, въ която и най-последниятъ войникъ не мечтае да стане генералъ. И азъ мисля, че трябва да се даде възможностъ на 2 хиляди и повече фелдшери да иматъ стремежа да заематъ и друга служба, като единъ отъ тѣхъ има възможностъ да постигне най-голямия напредъкъ — да отиде подначалникъ въ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти. Разбира се, той нѣма да получава заплатата такава, каквато получаватъ лѣкаритѣ; той ще бжде класиранъ като човѣкъ съ срдѣно образование, съ известна прибавка за службата. Въ централното управление, струва ми се, трябва да има представителъ на най-голямата частъ отъ работницитѣ въ това дѣло, на ветеринарнитѣ фелдшери.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Каква добавка искате да се направи?

Д. Тодоровъ (д. сг): Да се прибавятъ думитѣ: „единъ подначалникъ ветеринаренъ фелдшеръ“.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: А не лѣкаръ.

Д. Тодоровъ (д. сг): То си има лѣкаръ. Следъ „единъ подначалникъ ветеринаренъ лѣкаръ“, да се прибавятъ думитѣ: „единъ подначалникъ ветеринаренъ фелдшеръ“.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Не знамъ каква служба ще изпълнява единъ ветеринаренъ фелдшеръ подначалникъ въ ветеринарното отдѣление. Той нѣма нито работа тамъ, нито има нужната компетенция да решава онѣзи въпроси, засѣгащи ветеринарното дѣло, ветеринарната служба въ страната. . . .

Д. Тодоровъ (д. сг): Позволете да ви отговори.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ . . . освѣтъ ако се тури, както казаха нѣкои въ своитѣ изявления, да зашишава нѣкои професионални интереси, но то е съвсѣмъ друго. Извинете, ако направя аналогия, като г. Тодоровъ: тогава нека министерътъ на вътрешнитѣ работи въ неговитѣ висши съвети да вика напр., единъ старши стражаръ или единъ приставъ. . . .

Д. Тодоровъ (д. сг): Съвсѣмъ не е тъй. Едно обяснение . . .

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): . . . или градначалникътъ да вика въ своитѣ съвети при разрешаването на важни административни реформи, единъ стражаръ.

Д-ръ Н. Санаровъ (ж): Отъ самата стражарска служба има да научи нѣщо.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. Тодоровъ, за да обясни мисълта си.

Д. Тодоровъ (д. сг): Когато иронизирате по тоя начинъ, г. докладчикъ, азъ Ви отговарямъ: какви висши ветеринарни познания се изискватъ, когато се определя възнаградението по епизотичитѣ? Тамъ се иска да се знае аритметиката, а всѣки ветеринаренъ фелдшеръ знае баремъ четиритѣ действия. Струва ми се, че за него административна работа ще се намѣри. Най-после, ако вие въ централното управление туряте и необходимия писарски персоналъ, каква обίδα има, ако турите като втори подначалникъ единъ ветеринаренъ фелдшеръ?

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Писарътъ изпълнява обикновена канцеларска работа.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Прави ми впечатление, че когато навсѣкжде и всички викаме противъ бюрократизма въ нашата страна, сега при прокарването на единъ законъ, въ който се установяватъ служби, ние търсимъ да намѣримъ мѣсто за служба на лица, а не търсимъ да установимъ служба, нужна за санитарно-ветеринарното устройство на страната. Даши ще можемъ да поощримъ фелдшеритѣ въ тѣхната работа съ такава една служба или не — оставамъ въпроса настрана. Ако е този начинътъ да ги поощримъ въ службата имъ, бжде увѣрени, че нѣма да можемъ да ги поощримъ. 2.000 души нѣма да бждатъ поощрени, само защото въ ветеринарното отдѣление ще има една служба подначалникъ ветеринаренъ фелдшеръ и, стремежи се да я постигнатъ, ще изпълняватъ добре службата си. Това не може да ни ржководи при установяването на една нова служба. И понеже комисията ви казва, че нѣма нужда отъ повече служби отъ тѣзи, които тя е предвидѣла, може ли Народното събрание да каже: ще създадемъ още една нова служба, затова защото трябва да намѣримъ мѣсто и на ветеринаренъ фелдшеръ! Г. г. народни представители! Смѣтамъ, че по такъвъ начинъ не можемъ да процедираме. Асж много често ние създаваме закони, за да създадемъ служби и да наставимъ на тѣхъ хора, безъ да вършатъ нѣкоя реална работа. Ние наредихме по такъвъ начинъ нашитѣ горски работи, че създадохме лесничев, които не излизатъ отъ канцеларитѣ си. Ще създадемъ и фелдшери, които да не излизатъ отъ канцеларитѣ си, ще създадемъ и ветеринарни лѣкари, които да не излизатъ отъ канцеларитѣ си, и ще смѣтаме, че сме наредили санитарното дѣло. По такъвъ начинъ не можемъ да процедираме. Моля ви да признаете, че противодействието на г. докладчика на комисията да се предвиди тази нова служба изразява истинското желание на пѣлата Камара и че не можемъ да приемемъ едно предложение за създаване излишни служби.

П. Дичевъ (д. сг): Въ чл. 7 има поставенъ цензъ за службата „подначалникъ на ветеринарното отдѣление“; тамъ се казва какъвъ човѣкъ може да земе това мѣсто. Ииска се изрично ветеринаренъ лѣкаръ.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Тодоровъ! Поддържате ли Валпето предложение.

Д. Тодоровъ (д. сг): Да.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Тогава ще гласуваме прибавката, която подлага г. Тодоровъ, именно да се прибави единъ подначалникъ ветеринаренъ фелдшеръ. Който отъ васъ приематъ тази прибавка, моля, да вдигнатъ ржка. Меншество. Събранието не приема.

Който приематъ чл. 4 тъй, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство. Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Чл. 5 доби следната редакция: (Чете)

„Чл. 5. За началникъ на отдѣлението се назначава съ царски указъ ветеринаренъ лѣкаръ, който е добилъ право за упражненъ ветеринаренъ лѣкаръ и се е отличилъ съ своята административна опытностъ или научни трудове по ветеринарната медицина и който е прослужилъ на държавна и общинска ветеринарна служба най-малко десетъ години и е посоченъ отъ Върховния ветеринаренъ съветъ“.

Измѣненіята сѣ следнитѣ: думитѣ „прослужилъ по гражданската ветеринарна служба“ се замѣнятъ съ думитѣ „прослужилъ на държавна и общинска ветеринарна служба“ и въ края на члена се прибавятъ думитѣ: „и е посоченъ отъ Върховния ветеринаренъ съветъ“.

К. Николовъ (д. сг): Защо въ този членъ е поставено ограничение: „който е прослужилъ по гражданската ветеринарна служба най-малко десетъ години“?

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Сега се измѣни и става „който е прослужилъ на държавна и общинска ветеринарна служба“. Значи, не се създава никакво ограничение.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ чл. 5 тѣй, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): (Чете чл. 6 — вж. приложение № 18, Т. I)

Комисията не направи въ тоя членъ никакви измѣненія.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ чл. 6 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): (Чете чл. 7 — вж. приложение № 18, Т. I)

Комисията не направи въ тоя членъ никакви измѣненія.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ чл. 7 тѣй, както го прочете г. докладчикътъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): (Чете чл. 8 — вж. приложение № 18, Т. I)

Комисията не направи въ тоя членъ никакви измѣненія.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата наредниятъ представителъ г. Христо Мирски.

Х. Мирски (д. сг): Г. г. народни представители! Въ чл. 8 искамъ да се махнатъ думитѣ: „издържали сѣ конкурсенъ изпитъ за окръженъ ветеринаренъ лѣкаръ“ и да се замѣнятъ съ думитѣ: „придобили сѣ правото на окръженъ ветеринаренъ лѣкаръ“. Значи текстътъ на чл. 8 да стане така: (Чете) „За главни ветеринарни инспектори се назначаватъ лѣкари, които иматъ най-малко 10-годишна ветеринарна служба, придобили сѣ право на окръженъ лѣкаръ и сѣ се отличили въ областта на ветеринарната наука и практика“ и пр.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Все сѣщото е.

Х. Мирски (д. сг): Не е сѣщото. Ще кажа съображеніята си, защо искамъ тази редакция. Защото тоя законъ ще се приложи, а досега ветеринарнитѣ лѣкари не сѣ държали конкурсенъ изпитъ. Това трѣбва да се приеме, за да има съответствие съ чл. 24, въ който е предвидено изрично какъвъ трѣбва да бѣде цензътъ за окръженъ ветеринаренъ лѣкаръ. И тамъ е предвиденъ конкурсенъ изпитъ, но тамъ е запазено следното положение: (Чете) „Ветеринарнитѣ лѣкари, които преди влизането въ сила на настоящия законъ сѣ прослужили най-малко петъ години като окръжни и по настоящемъ сѣ на служба, се освобождаватъ отъ конкурсенъ изпитъ“. Значи за окръжни ветеринарни лѣкари могатъ да бѣдатъ назначени нѣкои безъ конкурсенъ изпитъ, стига да сѣ прослужили петъ години като окръжни ветеринарни лѣкари и сега да сѣ на служба. И за назначаването на главни ветеринарни инспектори трѣбва да бѣде сѣщото положение — да сѣ придобили правото на окръжни ветеринарни лѣкари. Тѣй че и тукъ ще трѣбва да се приеме сѣщото положение, което е легнало въ чл. 24. Предлагамъ думитѣ: „издържали сѣ конкурсенъ изпитъ за окръженъ ветеринаренъ лѣкаръ“, да се замѣнятъ съ думитѣ „придобили сѣ правото на окръженъ ветеринаренъ лѣкаръ“.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Въ това, което предлагатъ г. Мирски, не се

достигатъ съществени измѣненія. Ако се замѣнятъ думитѣ „издържали сѣ конкурсенъ изпитъ за окръженъ ветеринаренъ лѣкаръ“ съ туй, което каза г. Мирски, тогава следъ петъ години и новитѣ ветеринарни лѣкари ще иматъ право да искатъ да станатъ инспектори.

Министъръ Я. Молловъ: Тукъ само се прокарва принципътъ.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Да.

Министъръ Я. Молловъ: Само за бъдещитѣ кандидати ще се изисква конкурсенъ изпитъ, а за досегашнитѣ се запазва сегашното положение.

Х. Мирски (д. сг): Именно. Трѣбва да се каже тѣй, както е казано въ чл. 24 — че за сегашнитѣ се запазва положението.

Министъръ Я. Молловъ: Запазва се.

Х. Мирски (д. сг): Тукъ не е казано, както въ чл. 24.

Министъръ Я. Молловъ: Дава имъ се право, чл. 24 уреджда тая материя.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Поддържате ли Вашето предложение, г. Мирски?

Х. Мирски (д. сг): Следъ обясненіята на г. министра, че се подразбира, че запазва сегашното си положение, азъ оттеглямъ предложението си.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ чл. 8 тѣй, както го прочете г. докладчикътъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): (Чете чл. 9 — вж. приложение № 18, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ чл. 9 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): (Чете чл. 10 — вж. приложение № 18, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата наредниятъ представителъ г. Димитъръ Тодоровъ.

Д. Тодоровъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Изглежда, че на тоя законопроектъ, който на първо четене приехме съ голѣмъ възторгъ и за който приветствувахме г. министра, е сѣдено да бѣде обсъжданъ и приеманъ на второ четене късно, при уморено внимание. Частъта приближава 8 и азъ съмъ тероризиранъ отъ мисълта, че имамъ само 10 минути; тероризиранъ съмъ и отъ мисълта, че и вие сте уморени и едва ли ви се слуша. Но азъ ви моля да не приемеме чл. 10 така, както е редактиранъ и за жалостъ, така, както е оставенъ отъ комисията. Никой отрасълъ на управлението, никое ведомство, никое министерство, което има нѣкакъвъ съветъ съ съществени задачи, не се ограда тѣй старателно отъ другъ елементъ, както отдѣленieto на ветеринарната служба. Тамъ сѣ се наредили изключително специалисти и изглежда, смѣта се въ това отдѣление, че ветеринарната служба е за ветеринарнитѣ лѣкари, а не за ония, които иматъ добитъкътъ, които иматъ по-голѣмъ интересъ отъ тая служба и които трѣбва да бѣдатъ представени. Нито по Министерството на народното просвѣщение, нито другаде не съмъ виждалъ да има единъ тъкмо такъвъ съветъ. И азъ бихъ молилъ да се съгласите, што въ Върховния ветеринаренъ съветъ да бѣде застъпенъ, ако мога така да се изразя, народниятъ елементъ, . . .

Д-ръ Н. Санаровъ (к): Много хубаво.

Д. Тодоровъ (д. сг): . . . да бѣдатъ вкарани тамъ и хора, които се прѣко интересуватъ отъ скотовъдното дѣло. А азъ подчертавамъ още еднажъ и моля г. г. ветеринарнитѣ да избиятъ отъ главата си мисълта, че ветеринарното дѣло е „Светая светихъ“, изключително за тѣхъ; да избиятъ отъ главата си мисълта, че ветеринарната наука е една висша наука, на която тѣ сѣ нѣкакъви недосегаеми

жреци. Още при вървото четене на законопроекта азъ имахъ случай да кажа, че нѣма недостъпна наука, а най-малко е недостъпна ветеринарната наука, слава Богу. При това не може да се поддържа сериозно известния законоположения тукъ, поради туй, че освенъ ветеринарниятъ лѣкаръ, дори и медицинскиятъ не може да различа биволското месо отъ говеждото. Различаваме го, слава Богу всички, безъ да имаме специални ветеринарни познания.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Азъ Ви увѣрявамъ, че не го познавате. Утре ще Ви го донеса и не ще можете да го познаете.

Д. Тодоровъ (д. сг): Азъ бихъ молилъ да си припомнимъ, г-да, запискиятъ на единъ старъ учителъ, Митко Маринковъ, въ „Българска сбирка“, твърде отдавнашни, озаглавени „Нашиятъ неразбори“. Тамъ имаше единъ такъвъ случай. Въ една окръжна постоянна комисия доставятъ бикове отъ чужбина и викатъ отъ всѣко село стари селяни да избератъ по единъ бикъ за селото си. Язвава се единъ хубаво, чистичко облеченъ старецъ отъ дадено село, почитанъ и уважаванъ отъ всички, и гледа доставенитъ въ двора на постоянната комисия бикове. Гледа единъ, гледа другъ, гледа трети, никой не му хваща окото. Най-подиръ маха съ глава и се оттегля настрана. Питатъ го: „Не хареса ли, дѣдо Марине — или който и да билъ тамъ — нито единъ бикъ? — „Много сж хубави, казва той, за на старма ставатъ отлично; на кокалъ, на хубостъ, да не имъ се нагледалъ, но за работата, за която ни ги пращате, не струватъ“. И Митко Маринковъ — не зная дали е живъ, . . .

Д-ръ Н. Санаровъ (к): Живъ е, живъ е, сега е свещеникъ.

Д. Тодоровъ (д. сг): . . . заключаваше: „Туй е една отъ нашитъ неразбории. Да, припомнимъ си, че дѣдото казва поинататкъ: „Нешемъ нито единъ, или дайте ни този, който искате“. Сърдятъ му се: „Ама, казватъ, тѣзи бикове сж ги купили учени, ветеринарни лѣкари, съ крини жълтици сж харчили, пъкъ сж били въ чужбина, биковетъ сж добри“. „Е, казва, като сж добри дайте ни който искате, за насъ всички сж добри, но щомъ имъ трѣбва да избираме, ние не щемъ нито единъ отъ тѣхъ“. И авторътъ заключаваше така: „Колко неразбории биха се справили у насъ, ако се слушаха такива старци, които въ лѣквои случаи иматъ право да знаятъ малко повече или наравно съ ветеринарнитъ лѣкари поне въ най-проститъ нѣща“.

Н. Пждаревъ (д. сг): Трѣбваше да кажете какъ излѣзу експертизата на дѣдо Маринъ?

Д. Тодоровъ (д. сг): Азъ мисля, г-да, че ветеринарнитъ лѣкари съ този законъ — азъ ще го нареча законъ за ветеринарнитъ лѣкари, а не за ветеринарната служба — сж отишли доста далечъ и трѣбва да се ограничатъ. И за да ви докажа това, по-нататкъ ще видите, че има забележка: „Туберкулизирането на кравитѣ не може да става, освенъ отъ ветеринаренъ лѣкаръ на държавна служба“. Излиза, г-да, че единъ лѣкаръ, щомъ мине на държавна служба, става способенъ, а щомъ остане на частна практика, става неспособенъ да върскава туберкулинъ въ кръвта на една крава и да познае, дали тя има туберкулоза. Трогателни сж, казвамъ, но прекалени грижитъ на ветеринарнитъ лѣкари. Защото, ако се разболѣе жена ми, азъ мога да повикамъ който си искамъ лѣкаръ, билъ той на държавна служба, билъ на частна практика, но ако ми се разболѣе кравата, трѣбва да повикамъ непременно държавенъ лѣкаръ. (Веселост)

Права предложение: съставътъ на Върховния ветеринаренъ съветъ да бѣде следния: началникътъ на ветеринарното отдѣление; председателътъ на ветеринарния лѣкарски съюзъ, председателътъ на съюза на санитарния и ветеринаренъ персоналъ или неговиятъ замѣстникъ, ако самъ той не е ветеринаренъ фелдшеръ — защото ако лѣкаритъ сж работници въ ветеринарното дѣло, работници сж и фелдшеритъ; освенъ двама ветеринарни лѣкари, назначени отъ министра на земледѣлието и държавнитъ имоти по представление на съвета, които сж български подданици, иматъ не по-малко отъ 10 годишна практика и сж известни по своята научна и административна дейност, да се прибавятъ и двама ветеринарни фелдшери; единъ представителъ на окръжната постоянна комисия и двама окръжни съветници; единъ селски общински кметъ и двама селски общински съветници по замяне, селскотъ, назначени

отъ министра на земледѣлието и държавнитъ имоти измежду препоръченитъ отъ съответнитъ окръжни съвети, и най-после трима народни представители, избрани отъ Народното събрание. Това е моето предложение.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Коста Николовъ.

К. Николовъ (д. сг): Г. г. народни представители! Мисля, че ще бѣде полезно, ако въ състава на Върховния ветеринаренъ съветъ бѣдатъ застъпени съ малко по-големо число свободно практикующи ветеринарни лѣкари. Затуй азъ предлагамъ въ буква и вмѣсто думата „двама“ да се пише „четирма“ и следъ думитъ „ветеринарни лѣкари“ да се прибавятъ думитъ „на свободна практика“. Така щото буква и да стане: „Четирма ветеринарни лѣкари на свободна практика, назначени отъ министра на земледѣлието и държавнитъ имоти“ и т. н. — следва сѣщиятъ текстъ, както е въ законопроекта.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Христо Мирски.

Х. Мирски (д. сг): Г. г. народни представители! Предъ мене сж две изложения: едното на Общия неутраленъ съюзъ на санитарния и ветеринаренъ персоналъ въ България, а другото е изложението на Съюза на санитарнитъ и ветеринарни работници въ България.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, извинете, г. Мирски.

Г-да! Моля да се съгласите да се продължи заседанието до свършване разискванията по този членъ. Ония отъ васъ, които сж съгласни съ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема. Имате думата, г. Мирски.

Х. Мирски (д. сг): За да вземе поводъ г. Тодоровъ да иска, щото въ този Висшъ ветеринаренъ съветъ да участвуватъ и фелдшеритъ, позовава се на два изложения, направени отъ тѣзи два съюза — отъ Общия неутраленъ съюзъ на санитарния и ветеринаренъ персоналъ въ България и отъ Съюза на санитарнитъ ветеринарни работници въ България. Въ изложението на първия съюзъ се иска да участвуватъ въ съвета единъ фелдшеръ, а въ това на втория се иска да бѣдатъ двама фелдшери. Но за да се отговорятъ правилно на въпроса, трѣбва ли въ въ този висшъ ветеринаренъ институтъ да бѣде застъпенъ фелдшеръ или не, и ако бѣде представенъ фелдшеръ въ този институтъ, съ какви права и въ кои случаи, то трѣбва да се прибѣгне къмъ чл. 14, за да се види, какви сж функциитъ на този Върховенъ ветеринаренъ съветъ: (Чете) „Върховниятъ ветеринаренъ съветъ е най-висшето научно съвещателно тѣло по ветеринарната частъ: той разглежда и се произнася

а. За вземане извънредни мѣрки, когато нѣкоя епизоция се появи и вземе застрашителенъ размѣръ — тукъ фелдшерътъ може да бѣде полезенъ въ нѣкои отношения само;

б. За отваряне или затваряне границитъ, когато въ нѣкоя отъ държавитъ, съ които България е въ прѣки търговски сношения, се появи застрашаваща страната епизоция;

в. Изработва и разглежда всички закони и правилници по ветеринарната служба и дава мнение за измѣнението на съществующитъ такива;

г. Разглежда и обсъжда спорнитъ въпроси и недоразумения отъ професионаленъ характеръ, които биха възникнали между ветеринарния персоналъ;

д. Приготвя и обсъжда държавния бюджетъ по ветеринарната служба и фонда за епизоцитъ;

е. Разрешава въноса и продажбата въ страната на лѣчебни и други препарати, серуми, вакцини и специалитети;

ж. Подлага на провѣроченъ изпитъ свършилитъ въ странство ветеринарната медицина и разрешава свободна практика;

з. Подлага на конкурсъ ветеринарнитъ лѣкари за специализация и за заемане окръжна и околняска служба и

и. Произнася се върху необходимостта отъ създаване на нови длѣжности и учреждения по ветеринарната частъ, както и по командировкитъ въ странство съ научна целъ.“

Както се вижда отъ прочетеното тукъ, участието на фелдшерътъ може да бѣде действително полезно само въ нѣкои пунктове, а това сж пунктветъ: в, г, д и и, и за да се намѣри срѣднитъ пъкъ да бѣде представенъ и фелдшерътъ въ този съветъ, може да се допусне фелдшерътъ да участвува съ съвещателенъ гласъ въ този Върховенъ

ветеринарен съвет, и то само по онъзи пунктове, по които може да бъде полезен. Той може да бъде полезен напр. по пунктъ **в**: (Чете) „Изработка и разглежда всички закони и правилници по ветеринарната служба и дава мнение за измѣненieto на съществуващата такава“. Може да бъде полезен по пунктъ **г**: (Чете) „Разглежда и обсъжда спорните въпроси и недоразумения отъ професионален характер, които биха възникнавали между ветеринарния персонал“. Тукъ, като се казва „ветеринарен персонал“, се разбиратъ и лѣкаритъ и фелдшеритъ. Той може да бъде полезен още и по буква **д**: (Чете) „Пригъти и обсъжда държавния бюджетъ по ветеринарната служба и фонда за опозоститъ“. И най-после може да бъде полезен и по буква **и**: (Чете) „Провизия се върху необходимостта отъ създаване на нови длъжности и учреждения по ветеринарната частъ, както и по командировките въ странство съ научна целъ“. Значи, азъ предлагамъ да се допусне фелдшеритъ съ съвещателен гласъ само по буквите **в**, **г**, **д** и **и**. По този начинъ мисля, че и фелдшерскиятъ институтъ ще бъде застъпенъ въ Върховния ветеринаренъ съветъ и исканията на фелдшеритъ въ тѣзи две изложения ще бъдатъ удовлетворени. Мисля, че това е отъ полза за самото дѣло.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: По кои пунктове предлагате да се допусне участието на фелдшера?

Х. Мирски (д. сл.): Само по буквите **в**, **г**, **д** и **и** на чл. 14 и т. с. съвещателен гласъ, а въ останалитъ пунктове не може да се допусне. Какъ ще се допусне единъ фелдшеръ да изпитва единъ лѣкаръ?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Коста Лулчевъ.

К. Лулчевъ (с. д.): Г. г. народни представители! Тѣй както е редактиранъ чл. 10 отъ законопроекта за санитарно-ветеринарната служба, и тѣй както сж опредѣлени функциитъ на Върховния ветеринаренъ съветъ, безъ да се спирамъ подробно да се мотивирамъ, ще кажа, че се явява една необходимостъ да бъдатъ представени и ветеринарнитъ фелдшери въ този Върховенъ ветеринаренъ съветъ, защото вънъ отъ ония функции, които Висшиятъ ветеринаренъ съветъ — за разглеждане на въпроситъ, изброени въ чл. 14 букви **а**, **в**, **г** и **д** и т. н. — стои и една буква **г**, въ която като функция на Върховния ветеринаренъ съветъ е поставено и следното: (Чете) „Разглежда и обсъжда спорни въпроси и недоразумения отъ професионален характер, които биха възникнавали между ветеринарния персонал“. За ветеринаренъ персоналъ у насъ минаватъ и ветеринарнитъ фелдшери. Ако Върховниятъ ветеринаренъ съветъ се занимава съ въпроси отъ професионален характер, съ недоразумения между ветеринарния персоналъ, една наложителна необходимостъ е цѣлнитъ ветеринаренъ персоналъ, както лѣкаритъ, така и фелдшеритъ да бъдатъ представени въ тоя Върховенъ съветъ. Това е необходимо, защото никой не би се съгласилъ недоразуменията да бъдатъ разрешавани отъ една институция, въ която само едната страна да бъде представена, а другата страна, за която едно решение на тоя Върховенъ ветеринаренъ съветъ би имало значение, да бъде игнорирана и да не бъде представена въ него. Ето защо азъ поддържамъ предложението и настоявамъ народното представителство да се съгласи, Върховниятъ ветеринаренъ съветъ да бъде допълненъ съ единъ членъ отъ Съюза на ветеринарния персоналъ, както въ Висшия учебенъ съветъ влиза представителъ на учителския съюзъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Владимиръ Руменовъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сл.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпроситъ, които се разисква сега, за Върховния ветеринаренъ съветъ, е въпросъ доста сложенъ и ще бива току-така, по настроение, да го разрешаваме. Висшиятъ ветеринаренъ съветъ е най-висшето учреждение въ държавата, което ще се произнася по най-сложнитъ и най-важнитъ въпроси по ветеринарната частъ. Има негови решения, които сж безапелационни, както е напр. по въпроса за колоквиума, има решения, които сж отъ чисто наученъ характеръ; и затуй азъ мисля, че въ такава едно учреждение, което се занимава предимно съ научни въпроси, хората, които влизатъ въ него, трѣбва да иматъ нужната компетентностъ. Азъ не съмъ компетентенъ по ветеринарната частъ, но смѣтамъ, че въ всички отдѣли на управлението и въ всички закони, които ние

гласуваме, трѣбва да се придържаме о принципа, да се запази компетентността на съответнитъ лица, като въ тия компетентни учреждения не трѣбва да се бъркатъ и да се турятъ хора, които не сж компетентни. Разбирамъ предложението да влизатъ и окръжнитъ съветници, да влизатъ даже и други представители, когато се касае до въпроси отъ свършено общъ характеръ — характеръ, който насочва, така да се каже, и разрешава въпроси на деня, въпроси чисто административни, ако щете въпроси за средства, въпроси къде да се открие участъкъ, какво да се направи и т. н., а когато се касае за въпроси отъ специаленъ, чисто ветеринаренъ характеръ, мене ми се чини, че тѣ трѣбва да бъдатъ решавани само отъ хора компетентни. Ето защо, въ тоя членъ трѣбва да се предвиди, въ форма на забележка, следното: когато Съветътъ намѣри за нужно да повика компетентни хора да се произнасятъ по отдѣлни въпроси, тогава съветътъ ще реши конкретно за тѣзи отдѣлни въпроси кого да повика като съвещателенъ членъ, както сега става въ много висши учреждения у насъ, както това става и въ Върховния медицински съветъ. Често пъти се явява за разрешение единъ финансовъ въпросъ, който е въ връзка съ решението на Върховния медицински съветъ; човѣкъ, който познава финансовъ въпросъ, нѣма между членоветъ на Върховния медицински съветъ и последниятъ решава; по този и този въпросъ да изслушаме компетентното мнение на единъ кой си, и тогавъ решаватъ въпроса. Тѣй че предложенията, които се правятъ за тия прибавки, азъ ги намирамъ за свършено излишни.

Вънъ отъ това, азъ мисля, че друго нѣщо трѣбва да се прибави къмъ тѣзи членове, въ които се говори за този съветъ.

Г. г. народни представители! Ветеринарната служба има за целъ да подобри скотовѣдството. Въ цѣлия законопроектъ азъ не виждамъ нѣщо, което да цели за пази хигиената на здравия добитъкъ. Има друго отдѣление, друга служба въ Министерството на земледѣлието, така наречаватъ инспекторатъ по скотовѣдството. Началникитъ на този институтъ или отдѣлъ по скотовѣдството трѣбва, по моему, да влѣзе като членъ въ Висшия ветеринаренъ съветъ. Той ще бъде връзката между лѣчебната ветеринарна служба, която е главниятъ предметъ на този законопроектъ, и оная ветеринарно-предпазна служба, която се изпълнява отъ скотовѣдното отдѣление или отъ инспектората по скотовѣдството.

Тѣй щото, азъ мисля, че нито ветеринарни фелдшери трѣбва да влизатъ въ този съветъ, нито пъкъ други хора. Когато става нужда инцидентно да се повикватъ компетентни хора въ Ветеринарния съветъ, последниятъ е длъженъ да ги повика; въ известни случаи и министърътъ може да предпише да се повикатъ такива компетентни хора, като съвещателни членове, които ще изложатъ своето мнение и министърътъ, когато ще утвърждава решението на Ветеринарния съветъ, ще вземе въ съображение тия тѣхни мнения. Та мене ми се чини, че следъ думитъ „главнитъ инспектори“ трѣбва да се прибави „и инспекторътъ по скотовѣдното дѣло“, защото той често пъти ще има допирни точки съ тая служба.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: За коя точка говорите, г. Руменовъ?

Д-ръ В. Руменовъ (д. сл.): Въ точка **б** следъ думитъ „главнитъ инспектори“, предлагамъ да се прибави „и инспекторътъ по скотовѣдното дѣло или началника на скотовѣдното отдѣление“. Туй ще бъде, ми се чини, много рационално, защото цѣлата ветеринарна служба се касае до цѣлото скотовѣдство и този, който завежда здравното положение на добитъка, той трѣбва да знае какво се крои, какво става, когато трѣбва да се взематъ известни мѣрки за лѣкуването на добитъка. Най-сетне той може да предизвика въпроси, за да се подобри здравното състояние на добитъка. Та, азъ предлагамъ въ буква „б“ следъ думитъ „главнитъ инспектори“ да се прибави: „и инспекторътъ на скотовѣдството или началника на скотовѣдния отдѣлъ“.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Михаилъ Донсузовъ.

М. Донсузовъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ съмъ слушалъ доста добри мнения, изказани отъ г. д-ръ Руменовъ по въпроси отъ санитарно естество, но сега, нека ми бъде позволено да му кажа, че по този въпросъ той стъпва на чисто професионална

почва и проявява единъ професионаленъ егоизъмъ. Азъ като членъ на окръжни съвети и като членъ на общински съвети, съмъ присъствувалъ на много такива спорове въ постояннитъ комисии, на спорове между медицински лѣкари и ветеринарни лѣкари кой до къде трѣбва да бѣде компетентенъ да прави ревизии било за месото, било за млѣкото и пр.; присъствувалъ съмъ и на спорове за фелдшеритъ — до къде могатъ да действуватъ самостоятелно и до къде не. И въ този законопроектъ виждаме прясвенъ напълно пакъ този професионаленъ егоизъмъ.

Г. г. народни представители! Когато днесъ хвърлимъ единъ погледъ върху културата и стопанството на една страна, докаждаме до заключение, че все повече се явява нужда да се повикатъ повече сили при създаването на ония институти, които ще работятъ за създаването на условия за едно по-добро живѣне, за една по-голяма култура. Досега най-компетентнитъ хора въ различнитъ области на нашия животъ сж имали ръководство и решающе мнение по въпроситъ, но все повече сме дошли до убеждението, че тия компетентни хора иматъ една голяма некомпетентност, че стоятъ по върховетъ на държавния животъ, а въ низинитъ отсъствуватъ, и затуй се чувствува нужда днесъ да се привлѣкатъ повече сили отъ низинитъ въ тѣзи върховни учреждения. Кои могатъ да бждатъ повикани като най-компетентни? Трѣбва да бждатъ повикани не само теоретичитъ, но и практицитъ. Вземете окръжния училищенъ съветъ. Кой присъствува тамъ, кой урежда училищната материя? Училищниятъ инспекторъ, окръжниятъ управителъ, кметътъ на града, лѣкарътъ, училищниятъ настоятел . . .

Д. Нейковъ (с. д): Председателътъ на постоянната комисия.

М. Донсузовъ (с. д): . . . и председателътъ на постоянната комисия. Тѣзи хора все компетентни ли сж по училищнитъ въпроси? Образованието е общественъ въпросъ и има нужда всички хора, които засѣга този въпросъ, да участвуватъ съ своя умъ и съ своята практика за уреждането му. Вземете, напр. другъ случай. Хигиеническиятъ съветъ — азъ знамъ това — имаше за председателъ Илия Януловъ; той не е нито медицински, нито ветеринаренъ лѣкаръ, ами е единъ адвокатъ, човѣкъ съ обществено образование. Защо поставятъ него? Защото е боравилъ въ тази област, защото разбира отъ тѣзи работи — затова лѣкаритъ него поставятъ за председателъ.

Азъ намирамъ, че въ случаитъ, когато се повдига въпросътъ за фелдшеритъ — и тѣ да бждатъ представени въ този съветъ — лѣкаритъ нѣматъ право да казватъ, че тѣ нѣматъ мѣсто да бждатъ тамъ. Всички села протестиратъ решително задето се закриватъ фелдшерски участъци.

Р. Василевъ (д. сг): Това не е вѣрно. Нѣма закритъ нито единъ участъкъ.

М. Донсузовъ (с. д): Има участъци безъ фелдшери.

Р. Василевъ (д. сг): Попитани сж окръжнитъ съвети, биха ли могли да издържатъ участъци, и нѣкой отъ тѣхъ, следъ като сж отговорили, че могатъ, оставени сж тѣзи участъци да ги издържатъ окръжията. За туй е намаленъ кредитътъ, но нито единъ участъкъ нѣма закритъ.

К. Лулчевъ (с. д): Не само че има закрити участъци, но има маса фелдшери, уволнени въ интереса на службата.

Н. Рачевъ (д. сг): Не е вѣрно, това не отговаря на истината. Уволнени участъкови фелдшери нѣма. Има официално изложение.

К. Лулчевъ (с. д): Има уволнени маса участъкови фелдшери. Ще изнесемъ заповѣдитъ и ще видите. Недейте защищава кауза, която не познавате.

Р. Василевъ (д. сг): Азъ ходихъ лично да искамъ едно по едно имената на уволненитъ, но нѣма такива.

К. Лулчевъ (с. д): Ще ви донесемъ едно по едно имената на уволненитъ и ще видите, че има уволнени.

Р. Василевъ (д. сг): Добре, донесете ги да видимъ.

Н. Рачевъ (д. сг): Но закрити участъци нѣма.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Моля,

М. Донсузовъ (с. д): Още по-добре, г. г. народни представители, ако действително нѣма и нѣма да има уволняване на фелдшери.

Н. Рачевъ (д. сг): Нѣма.

М. Донсузовъ (с. д): Необходимо е да се внесе едно успокоение, защото ида отъ провинцията — и сега даже маса телеграми пристигатъ — където ми казваха, че сж чули и че сж ги запитали: „Ще могатъ ли да издържатъ свои фелдшери“. Ето защо необходимо е да се направи едно изявление, че нѣма да има закрити никакви участъци, и нѣма да има уволнявания.

Нѣкой отъ сговориститъ: Кой разпространява тѣзи слухове?

М. Донсузовъ (с. д): Не зная кой. — Г. г. народни представители! Азъ намирамъ, че е необходимо въ Върховния ветеринаренъ съветъ да присъствува единъ фелдшеръ, непосредствения работникъ, участващъ въ живота на селото, дето е именно добитѣкътъ и където ветеринарниятъ лѣкаръ отсъствува. Когато отидете по-нататъкъ, до лѣкаритъ, ще видите, че въ града Бургазъ има лѣкаръ при окръжния съветъ, при постоянната комисия — другъ, при общината другъ, а въ селата ги нѣма. Ако медицинскиятъ лѣкаръ бѣга отъ селата, тѣй сжщо бѣга отъ тѣхъ и ветеринарниятъ лѣкаръ. А кои и къде сж клиентитъ на ветеринарния лѣкаръ? Това сж животнитъ, добитѣкътъ, който е въ селата — тъкмо тамъ, където ветеринарниятъ лѣкаръ го нѣма. И за тоя работникъ, ветеринарния фелдшеръ, който е тамъ, се казва: „Ти не си компетентенъ да бждешъ въ съвета“. Това не е право. Ще трѣбва да го викате, защото той участвува въ борбата съ эпизоотитъ, той ще препорѣча най-добритъ средства и ще даде най-добри идеи по въпроса какъ по-добре да се лѣкува добитѣкътъ, а така сжщо и по други въпроси. Нашитъ лѣкари постоянно казватъ: „Ние сме най-компетентни“. Да, но народътъ на лѣкаря казва: „Азъ искамъ ти да бждешъ при менъ — тогава си най-добъръ; щомъ не си при менъ, ти си най-неспособенъ“.

Отъ сговориститъ: А-а-а!

М. Донсузовъ (с. д): Това е много право. Народътъ иска способни лѣкари, но не на книга. Мене ми се струва, че ако между толковато ветеринарни лѣкари, които участвуватъ въ Върховния ветеринаренъ съветъ, отиде и единъ способенъ фелдшеръ, представенъ отъ цѣлата организация като компетентенъ, той може да бѣде само полезенъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): По какво може да бѣде полезенъ?

М. Донсузовъ (с. д): Относително практическиятъ мѣрки за борба съ эпизоотитъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): По науката ли ще бѣде полезенъ? Този съветъ е научно съвѣщателно тѣло.

М. Донсузовъ (с. д): Вие ще бждете компетентни по теорията, а той — по практиката. Мене ми се струва, че практицитъ лѣкаръ или фелдшеръ ще бѣде по-полезенъ въ хигиенично отношение отъ теоретика. Ето защо, моля въ този съветъ непременно да се предвиди да участвува още единъ членъ, който да бѣде единъ способенъ фелдшеръ, представенъ отъ организацията на санитарния и ветеринаренъ персоналъ.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Каква редакция предлагате и къмъ кой членъ?

М. Донсузовъ (с. д): Къмъ чл. 10.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Къмъ коя буква и какъ да се измѣни редакцията? Има предложение отъ г. Димитъръ Тодоровъ въ сжщия духъ.

М. Донсузовъ (с. д): Именно.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Значи, Вие приемате неговото предложение.

М. Донсузовъ (с. д): Да.

Председателстващ д-ръ Б. Вазов: Има направени много предложения за измѣнения. За ясност азъ ще ги докладвамъ подъ редъ всички.

Има думата г. министърътъ на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

Министъръ Я. Молловъ: Г. г. народни представители! Азъ още при първото четене на законопроекта казахъ, че съмъ съгласенъ въ състава на Висшия ветеринаренъ съветъ да влѣзатъ съ съвѣстателенъ гласъ и ветеринарни фелдшери. По какви съображения комисията не е приела това, не знамъ. Азъ не присѣтствувахъ, когато тя е приела този членъ, и не мога да ви кажа. По начало азъ съмъ съгласенъ да влѣзатъ въ Висшия ветеринаренъ съветъ и представители на санитарния и ветеринарния персоналъ въ България. На научната страна на въпроса нѣма да се побърка ни най-малко — макаръ г. Руменовъ да маха съ ржката си — защото тѣ ще бждатъ меншество.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Лошъ прецедентъ се създава.

Министъръ Я. Молловъ: И заради това азъ ви моля да се съгласите, безъ да се прави отъ това голѣмъ въпросъ, тия предложения, които се направиха тукъ, ако може, да се обединятъ така.

Въ точка б, дето е казано „главнитѣ инспектори“ да се прибави, както предлага г. д-ръ Руменовъ, „включително и главниятъ инспекторъ по скотовѣдството“.

Второ, въ точка и, където е казано „двама ветеринарни лѣкари“ — г. Николовъ предлага да бждатъ четирма, азъ съмъ съгласенъ да бждатъ трима — текстътъ да стане така: „трима ветеринарни лѣкари и двама ветеринарни фелдшери, назначени отъ министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти по представление на съвета и които сж български подданици“ и т. н.

Възгъ отъ това, предлагамъ въ състава на Върховния ветеринаренъ съветъ да влиза и единъ представителъ на Съюза на санитарния и ветеринаренъ персоналъ въ България.

Отъ социалдемократитѣ: Много добре.

Министъръ Я. Молловъ: Това ще бжде точка н.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Постоянни членове ли ще бждатъ?

Министъръ Я. Молловъ: Постоянни.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Г. министре! Намалявате важността на този институтъ съ присѣтствието на фелдшеритѣ; ще създадете единъ лошъ прецедентъ. (Възражения отъ социалдемократитѣ)

Министъръ Я. Молловъ: Ветеринарнитѣ лѣкари, съ своята компетенция, сж достатъчно застъпени въ Върховния ветеринаренъ съветъ. Касае се тукъ за случаи, когато се обещаватъ въпроси отъ административенъ характеръ, за прилагането на известни мѣрки, или когато се касае напр. за нѣкои работи по бюджета. Тѣй че азъ съмъ съгласенъ да се направятъ тия добавки, които ви казахъ, а именно: въ точка б да се прибави „включително главниятъ инспекторъ по скотовѣдството“; въ точка и вмѣсто „двама ветеринарни лѣкари“ да стане „трима лѣкари и двама фелдшери“, и следъ това да се прибави точка к „представителъ на Съюза на санитарния и ветеринаренъ персоналъ въ България“.

К. Николовъ (д. сг): Следъ „лѣкари“ да се прибавятъ думитѣ „на свободна практика“.

Министъръ Я. Молловъ: Нѣма нужда.

К. Николовъ (д. сг): Има нужда.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Искрено съжалявамъ, дето нѣкои отъ народнитѣ представители искаха да внесатъ жаръ въ дебатитѣ, да създадатъ умраза между лѣкари и фелдшери. Въроятно нѣкои отъ тѣхъ сж гонили съ това да

постигнатъ свои партизански цели. (Възражения отъ социалдемократитѣ и нѣкои сговористи)

Д. Тодоровъ (д. сг): Моля Ви се, тая умраза не ние сме я създали; тя си сжществувала.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ съмъ длъженъ да призная, че ветеринарнитѣ фелдшери сж наши помощници. Ние признаваме тѣхнитѣ заслуги, ние признаваме помощта, която тѣ ни указаха презъ време на войната, както и въ мирно време, и ми е чудно, защо отъ 2½ месеца постоянно хвърчатъ телеграми до Народното събрание за нѣкакъвъ си антагонизъмъ, за нѣкаква си умраза, за нѣкакво последване на фелдшеритѣ отъ страна на лѣкаритѣ. Азъ лично заявихъ при общитѣ дебати по този законопроектъ, че тукъ нѣма мѣсто за нѣкакъвъ антагонизъмъ.

К. Николовъ (д. сг): Въ законопроекта вие сте ги игнорирали.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Г. Тодоровъ разправяше тукъ басни за нѣкакви бичи . . .

Д. Тодоровъ (д. сг): Моля, моля, не ме оскърбявайте лично. Какъ да квалифицирамъ тогава Вашето поведение?

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): . . . че нѣкакъвъ си ветеринаренъ лѣкаръ купувалъ бичи и че единъ старецъ се произнесълъ за тѣхната негодностъ.

П. Желѣзковъ (д. сг): И вѣрно е, че има старци, които въ нѣкои отношения сж дали мнения по-умѣстни, отколкото компетентнитѣ ветеринарни лѣкари. Запомнете го това.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, недейте прекъсва. Нѣмате право да прекъсвате. Говори докладчикътъ на комисията.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Въ коя професия нѣма негодни хора? Има ги и между лѣкаритѣ, и между инженеритѣ; познавамъ и адвокати, които сж успѣли да си взематъ една диплома, а сж негодни. Това дава ли право да говоримъ влобче противъ цѣлата професия? Може нѣкой ветеринаренъ лѣкаръ да се окаже негоденъ, неспособенъ — и азъ познавамъ нѣкои такива колеги. Въ всѣки случай съгласете се, че въ всѣка професия има и хора неспособни, но това не дава право да се нахвърляме върху нейни членове.

Висшиятъ ветеринаренъ съветъ заседава тукъ въ София редовно почти всѣка недѣля. И азъ оставахъ изненаданъ отъ застъпничеството на г. министра да бждатъ допуснати въ неговия съставъ двама-трима фелдшери. Това значи, че тия фелдшери трѣбва да бждатъ постоянно въ София, да не вършатъ никаква друга работа, а да чакатъ само да дойде денътъ презъ седмницата, когато Висшиятъ ветеринаренъ съветъ ще има заседание, за да отидатъ да присѣтствуватъ.

К. Лулчевъ (с. д): Тѣй ще си уредятъ въпроса за присѣтствието.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Въ другото време какво ще правятъ въ София?

К. Лулчевъ (с. д): Какво правятъ лѣкаритѣ презъ другото време?

К. Николовъ (д. сг): Г. Кормановъ! Принципътъ е важенъ.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Щомъ искате да вмѣкиете народния елементъ, че билъ компетентенъ, тогава съгласете се да влѣзе и единъ джамбазинъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): (Ржкоплѣска) Браво, така е!

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Нѣкои отъ джамбазитѣ сж по-компетентни отъ тия господа — окръжни съветници, кметове, бирници и пр.

Х. Христовъ (с. д): Щомъ г. г. лѣкаритѣ приематъ джамбазина за компетентенъ, нека влѣзе вътре!

К. Лулчевъ (с. д.): (Къмъ д-ръ В. Руменовъ) Значи Вие приемате джамбазина, а фелдшера не приемате!

Д-ръ В. Руменовъ (д. ст.): Щомъ приемате фелдшера, логически трѣбва да дойдете до заключение, че трѣбва да се приеме и джамбазинитѣ.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министърътъ на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

Министъръ Я. Молловъ: Азъ не мога да разбера, защо се хвърлятъ обиди при разискването на единъ въпросъ толкова ясно! Какъ отговарямъ на г. г. лѣкаритѣ: ако е въпросъ за компетенция, тя е застъпена предостатъчно. Не може да се допусне, че ветеринаритѣ фелдшери, които ще бждатъ единъ, двама или трима въ съвета, да решатъ известенъ въпросъ срещу болшинството лѣкари.

Нѣкой отъ сговориститѣ: 11 души лѣкари и трима фелдшери ще влизатъ въ съвета.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Председателството ви предлага следното. Понеже ние не трѣбва да законодателствуваме съ изненади, азъ ви моля да се съгласите комисията да се занимае отново съ редакцията на този членъ.

М. Донсузовъ (с. д.): (Възразява нѣщо)

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Азъ мога сега да дамъ на гласуване всички предложения подъ редъ. Има предложение на г. министра, но има предложение и на комисията, която поддържа своето.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): Да остане редакцията на члена както е. Иначе ще направите голѣма грѣшка. Това го нѣма никжде въ цѣлия свѣтъ.

Х. Христовъ (с. д.): Стига де, разбрахме!

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Понеже не се прави друго нѣкое предложение, пристѣпваме къмъ гласуване.

Д. Тодоровъ (д. ст.): Моля. Азъ мисля, че би могла да се улесни работата, предъ видъ на това, че съ голѣма частъ отъ моето предложение г. министърътъ се съгласи, а именно въ Върховния ветеринаренъ съветъ да влиза и представител на Съюза на фелдшеритѣ, наредъ съ представител на Съюза на ветеринаритѣ лѣкари, а сжщо да влѣзатъ и двама фелдшери, наредъ съ двамата лѣкари, назначени отъ министра. Азъ искахъ въ този съветъ да бжде представено и селското стопанство. Понеже на мнозина това може да се види голѣма профанация на ветеринарното изкуство, въ което, позволете ми да кажа, джамбазитѣ май-май ни надминаватъ . . . (Смѣхъ всрѣдъ социал-демократитѣ)

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): Съжалявамъ крайно, г. Тодоровъ. Вие сте сериозенъ човѣкъ. Не знаете какво говорите!

Д. Тодоровъ (д. ст.): . . . азъ ви моля да приемемъ двама агрономи, които иматъ непосредствена връзка съ селското скотовѣдство и стопанство.

Докладчикъ д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): Г. г. народни представители! Протестирамъ най-епергично противъ предложението на г. Димитъръ Тодоровъ, който поставя по-горе джамбазитѣ отъ лѣкаритѣ. Отхвърлямъ това предложение съ възмущение и съжалявамъ, че единъ сериозенъ човѣкъ говори глупости.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Понеже никой отъ господата не даде точна редакция на предложенията, които правятъ — г. Тодоровъ на нѣколко пѣти даде редакция, която не бѣше точно определена — азъ моля и предлагамъ въ интереса на работата този членъ да отиде въ комисията и утре да се докладва наново. Нека тамъ, въ комисията, по редакцията на този членъ се постигне съгласие.

М. Донсузовъ (с. д.): (Когато единъ законъ е на второ четене, не може да се връщатъ отново въ комисията.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Касае се само да се намѣри правилна редакция. Не е мжчно да се положатъ на гласуване всички поправки и прибавки, но ми се струва, че можемъ да направимъ грѣшка, защото никой отъ васъ нѣма предъ себе си законопроекта.

Д. Нейковъ (с. д.): Имаме го.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Други пѣматъ доклада на комисията.

К. Николовъ (д. ст.): Този въпросъ е разискванъ много въ комисията.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. министърътъ е съгласенъ да отиде въпросътъ въ комисията.

Д. Нейковъ (с. д.): Г. Тодоровъ приема предложението на г. министра.

Д. Тодоровъ (д. ст.): Присъединявамъ се напълно къмъ предложението на г. министра.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Тогава, щомъ като г. Тодоровъ напълно се присъединява къмъ предложението на г. министра, остава да гласуваме едно предложение — това на г. министра.

Д-ръ В. Руменовъ (д. ст.): И на комисията.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Лулчевъ! Присъединявате ли се и Вие?

К. Лулчевъ (с. д.): Присъединявамъ се.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Мирски! Вие?

Х. Мирски (д. ст.): Не мога да се съглася, защото не бива да се допускатъ фелдшеритѣ и тамъ, където не имъ е работата.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Тогава, остава да пристѣпимъ къмъ гласуване. Ще следваме реда на буквитѣ.

Г. министърътъ предлага къмъ буква б следъ „главнитѣ инспектори“ да се прибави „и главниятъ инспекторъ по скотовѣдството“.

Ц. Бръшляновъ (д. ст.): Буква по буква нѣма да гласуваме, а цѣлия членъ.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ тази прибавка на г. министра, именно въ буква б следъ думитѣ „главнитѣ инспектори“ да се прибавятъ думитѣ „и главния инспекторъ по скотовѣдството“, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Следъ това г. министърътъ предлага въ буква „и“ . . .

Министъръ Я. Молловъ: Позволете! Въ буква „д“, да се добави „и представител на Съюза на санитарния и ветеринаренъ персоналъ въ България“.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които отъ васъ съгласни къмъ буква „д“, която гласи: „председателя на ветеринарно-лѣкарския съюзъ“, да се прибави и „представител на Съюза на санитарния и ветеринаренъ персоналъ въ България“, моля, да вдигне рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Въ буква „и“ г. министърътъ предлага да станатъ следнитѣ промѣни. Вмѣсто двама ветеринарни лѣкари да станатъ трима и да се добави „двама ветеринарни фелдшери“ — на свободна практика ли, г. министре?

Министъръ Я. Молловъ: Нѣма нужда да се туря това ограничение.

Председателстваващъ д-ръ Б. Вазовъ: Значи ще бжде така: вмѣсто двама, трима ветеринарни лѣкари и двама ветеринарни фелдшери.

Министъръ Я. Молловъ: Назначени отъ министра, като думитѣ „по представление отъ съвета“ се зачеркнатъ, защото още нѣма съветъ, който да ги представи.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Добре. Има една поправка и прибавка. Най-напред ще гласувамъ поправката. Г. министърътъ предлага думитѣ „по представление на съвета“ да се изхвърлятъ. Които сж съгласни съ това, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Сега ще гласуваме другата поправка. Които отъ васъ сж съгласни вмѣсто двама да бждатъ трима ветеринарнитѣ лѣкари, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Които отъ васъ сж съгласни, щото следъ думитѣ „ветеринарни лѣкари“ да се прибавятъ думитѣ „и двама ветеринарни фелдшери“, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Които приематъ чл. 10 съ поправкитѣ и прибавкитѣ, които гласувахме, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Г-да! Моля да приемете за утре следния дневенъ редъ:

1. Второ четене законопроекта за допълнителни извън-бюджетни (сврѣхсмѣтни) кредити къмъ редовния бюджетъ на държавата за 1923/924 финансова година, на обща сума 118.020.000 л.

2. Второ четене законопроекта за обмѣняване всички касови бонове и банкноти, печатани въ Петроградъ, Берлинъ и др., пуцани въ обръщение въ разни времена отъ Българската народна банка.

3. Второ четене законопроекта за санитарно-ветеринарната служба (Продължение разискванията).

4. Одобрение предложението за одобрение постановлението на Министерския съветъ, съ което се разрешава на игумена на Св. Рилска Обитель да сключи договоръ съ дружеството „Българска горска индустрия“ за даване на концесия експлоатацията на рило-монастирскитѣ гори.

5. Първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение на нѣкои членове отъ закона за пенситѣ на служителитѣ при държавнитѣ и изборнитѣ учреждения.

6. Първо четене законопроекта за насичане на 60 милиона размѣнни алуминиеви монети.

7. Първо четене законопроекта за данъка бегликъ върху овцетѣ и козитѣ.

8. Второ четене законопроекта за отмѣнение закона за отчуждаване здания за държавна, окръжна и общинска нужда.

9. Второ четене законопроекта за дружествата съ ограничена отговорностъ.

10. Второ четене законопроекта за измѣнение и допълнение закона за амнистията отъ 10 януарий 1924 г. и

11. Провѣрка на избори.
Които отъ васъ сж съгласни съ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Н. Лулчевъ (с. д): Искамъ думата по дневния редъ. Има внесено законодателно предложение за възстановяване на пропорционалната избирателна система. То е раздадено на народнитѣ представители и моля да бжде поставено на дневенъ редъ.

А. К. Минковъ (д. ст): И азъ поддържамъ това предложение.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Дневния редъ се гласува, трѣбваше по-рано да заявите.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 20 ч. и 40 м.)

Подпредседателъ: **Д-РЪ Б. ВАЗОВЪ**

Секретаръ: **Г. ТЕРЗИЕВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. Антоновъ.**

СЪ ДЪ Р Ж А Н И Е:

	Стр.
Отпуски, разрешени на народнитѣ представители: д-ръ Борисъ Геровъ, Йорданъ Ангеловъ, Пендю Стойчевъ, Атанасъ Маджаровъ, Кънчо Кънчевъ, Борисъ Волевъ, Адамъ Нейчевъ, Григоръ Дановъ, д-ръ Петъръ Джидровъ, Никола Салунджиевъ, д-ръ Георги Яламовъ, Костадинъ Пехливановъ, Георги Поновъ и Григоръ Василевъ	1355
Питания:	
1. Отъ народния представителъ Иванъ Ангеловъ къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве, относително мѣркитѣ, взети срещу редактора на в. „Буря“, Велико Савовъ (Съобщение)	1355
2. Отъ народния представителъ Иванъ Каранджоловъ къмъ сжщия министъръ, относително арестуването на македонци и интернирането имъ въ разни градове на България (Развиване и отговоръ)	1355
Запитване отъ народния представителъ Георги Косовски къмъ министритѣ на вътрешнитѣ работи	

	Стр.
и народното здраве и на правосъдието, относително окръжното, съ което се забраняватъ събранията (Съобщение)	1355
Законопроекти:	
1. За измѣнение закона за углавното сждопроизводство (Предложение на народнитѣ представители Василь Домузчиевъ и Николай Савовъ) (Съобщение)	1355
2. За признаване Военното на Негово Величество училище за висше специално учебно заведение (Трето четене)	1357
3. За търговското и промишлено образование (Първо четене)	1357
4. За измѣнение и допълнение на закона за данъка върху общия доходъ (Първо четене)	1370
5. За санитарно-ветеринарната служба (Второ четене — докладване и разискване)	1370
Дневенъ редъ за следующето заседание	1381